ఏప్రిల్ 1929
సంపుటము-2
సంచిక-2

నవజీవన పథము

ఆదిని ప్రపంచమంతటికిని రెండే తెగలున్నయట్లును అందొక తెగ ప్రాచ్య ప్రాంతములకును యింకొక తెగ ప్రతీచీభూభాగములకును పోయినట్లుగ చరిత్రకారు లిదివరలో నిర్ణయించి యున్నను ప్రస్తుత సమయమున యింకను సాగింపబడుచుండిన పరిశోధనల ఫలితముగ నీ ఆదిమ తెగలు రెండేగాక యింకను యెక్కువ కలవని తలంచుటకు తగిన యవకాశములు జనించుచున్నవి. ఈ తెగల నిర్ణయమునకు పరిశోధకులు ముఖ్యముగ సమాధులనుండియు అడవిప్రాంతములనుండియు త్రవ్వబడియుండిన పుఱ్ఱెలయాకృతి నాధారముగాగొనియే తెగలను నిర్ణయించుచున్నారు. మానవజాతి మొదట మధ్యఆసియాయందే ప్రారంభమైనదని ఆదిమ శాస్త్రీయకారులు రచియించియుండుటచే ఆయంశమే సత్యముగ గైకొని తమపరిశోధనల నితరులుగావించి యున్నారు.

ప్రస్తుత సమయములయందు నూతన దేశములు, ద్వీపములు కనుగొనబడుచున్నవి; ఆయాప్రాంతములయందు దొరకుచున్న మానవజాతులయొక్క మృతశేషములు నేడు దొరకుచున్న కారణమున ప్రపంచమున కంతటికిని ఆదిమ తెగలు రెండేయుండెడివని తలంచుట పొరపాటనియు యింకను గమనింపదగిన తెగలు మరిరెండు మూడుకలవనియు తేలుచున్నది. ఆదిని బయలుదేరియున్న తెగలు ప్రపంచమందలి అన్నిప్రాంతములకును ప్రాకి ఆయాకాలములయందు నాయకులైయుండినవారి యిష్టప్రకారము ఆయాదేశములయందు నివాసము లేర్పరచుకొన్నవి. నాటినుండియు ఆదినిగల కొలదితెగలును ఆయా

శీతోష్ణస్థితిగతుల మూలమున కొన్ని మార్పులకు లోనైనది. ఆమార్పుల ననుసరించియే ఆచారవ్యవహారములు, వస్త్రధారణము, ఆహారము మున్నగునవన్నియు మారుట తటస్థించినది.

ఆదిని కేవలము శక్తి మీదనే యాధారపడియుండిన మానవజాతి నేడు మొత్తము మీద శక్తిని గోలుపోవుచున్నదన వచ్చును. ఈ కారణమున నూతన మానవజాతి నిర్మాణ మవసరమనియు లేకున్న ప్రపంచ మింక ముందంత సుఖదాయకమై యుండదనియు కొంతమంది దీర్ఘాలోచన మొనరించుచున్నారు. ఇది సుసాధ్యమో దుస్సాధ్యమో యను విషయమును గురించిన యాలోచన మొనరించుట మనపనిగాదు. అట్టి యాలోచనల గావించు వారి ప్రయత్నము లెటులు ఫలించునో మనము వేచియుండవలయును.

ప్రధానవిషయములను కొలదిగ పరిచయ పరచుకొనిన యనంతరము భారత దేశమును గురించి యించుక యాలోచింతము. భారతదేశమందలి జాతులన్నియు "నా నాటికి తీసికట్టు నాగంభట్టు" అన్నటులు క్రమక్రమముగ దేహారోగ్యమును గోలు పోయి, కళావిహీనములగుచున్నవి. నాగరకతాభివృద్ధి నాగరకతాభివృద్ధియని యెలు గెత్తి యరచువారె గాని జాతియొక్క శక్తి ఆరోగ్యాదుల గురించి గమనించు వారే కాన బడుచుండుట లేదు. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు ఆరోగ్యశాఖ నొకదానిని నెలకొల్పి యున్నను అందువలన వలయునంత కార్యము సాధింపబడుచుండుట లేదని చెప్పవలసివచ్చి నందులకెంతయు చింత వొడముచున్నది. తాతలకన్న తండ్రులును, తండ్రులకన్న తామును, తమకన్న తమ బిడ్డలును శక్తి హీనులగుచున్నారు. ఇట్టి యెడనున కర్తవ్యాంశము నరయవలసియున్నది.

నాగరికతయే—అందునను పాశ్చాత్య నాగరకతయే—జాతి ఆరోగ్యజీవనమేగాక జాతీయజీవనముకూడ సన్నగిల్లుటకు కారణమని బాబూ ప్రఫుల్ల చంద్రరాయిగారివంటి అత్యుత్తమ మేధావంతులును దేశసేవాపరాయణులును అభిప్రాయపడియుండుటను చదువరులెరుంగవలయును. ఇటులనిరిగదా యని పాశ్చాత్య వాసనలుగల యెట్టియంశముగాని అనుసరింపబడరాదని చెప్పుచున్నటులు తలంపరాదు. జాతీయజీవనమార్గము మరువకుండ అవసరమగునంతవరకును పాశ్చాత్యపద్ధతులలో ఉత్తమమగు వాటిని గమనించి ఆరెంటికిని కొంతనైక్యతనుగల్పించి కాలానుసారమగు ఉత్తమపథనిర్మాణమును గావించుకొన వలయునని వారు కోరుచున్నారు. ఆవిధమగు జ్ఞానమును వ్యాప్తిగావించుటకే ఆమహనీయులు తమజీవితముల ధారవోయుచున్నారు.

పాశ్చాత్య పరిపాలనాఫలితముగ భారతనారీమణులయం దుదయించిన మార్పేమి? మధ్యకాలమందు స్త్రీలలో నశించియుండినవిద్య మరల వ్యాప్తిలోనికి వచ్చుచున్నది. అటులనే స్త్రీలు వంటయిల్లుదాటి బయటికిరారాదను నిషేధము క్రమముగ పోవుచున్నది. మూఢాచారములు కొంతవరకు నశించుచున్నవి. కాఫీ, టీ, మున్నగు పాశ్చాత్య సాంప్రదాయాచారములు గృహములకెగ బ్రాకి ప్రముఖస్థానము వహింపుచున్నవి. శోభకుగాను భారతనారీలోకముచే ధరింపబడుచుండిన తిలకము నేడు నశించుచున్నది. కొందరు హిందూ సంఘోద్ధారకుల మని చెప్పెడి పెద్దలు వలయు సమాధానముల నొసంగకున్న కారణమున కొందరు విప్లవమునకు గడంగుచున్నారు.

ప్రస్తుతము విద్యల బడయుచుండిన స్త్రీలు గృహవ్యవహారముల నించుకేనియు యెరుంగకున్నారు. ఇంక గృహములయందు మంచిచెడ్డలను తిలకించుచుండు స్త్రీలు విద్యాగంధము లేకుండనున్నారు. అందువలన యీ రెంకు తెగలయందుండు వారిలోనను లోపము కాననగుచున్నదిగాన దానిని తొలగింప ప్రయత్నింపవలసి యున్నది.

బొట్టుమానుట, కేశముల పాశ్చాత్యాంగనలకు వోలె కత్తిరించుకొనుట, స్వభాషల మాని తామేగాక తమబిడ్డలచేగూడనింట ఆంగ్లభాష మాట్లాడించుట యిదియంతయు వాంఛనీయముకాదు.

అటులని పాశ్చాత్య పద్ధతులతో మనకేమి యని యూరకొనరాదు. కాలము మారుచుండును; దానితో ఆచార వ్యవహారములు, నియమములును మారుచుండును. మనమేల మార్పవలయునని యూరుకొనునెడ మంచికి బదులు చెడుగే యెక్కువ సంఘమందు ప్రవేశించును కనుక కాలానుగుణ్యముగ సంఘమందు అవసరమగు మంచి మార్పులు గావించి నవజీవనపథ నిర్మాణమునకు సంస్కారులు నాయకులు పూనుకొనవలసియున్నది.

సంగీతము

శర్మసోదరులు.

పూర్వము రాగములు మూడు విధములుగా నుండెడివి. వాటికి "ఘన, నయ, దేశి" అను పేర్లొసగబడెను.

ఘనరాగము:—నాభినుండి సలుపబడుగాన క్రియకలదియు, యుద్ధరంగమందు మహాశూరునిబోలి గాంభీర్యము చెందినదై యుండునది ఘనరాగమనబడును. పూర్వాచార్యులు (అనగా భరత మహాముని, కశ్యపమహర్షి, మతంగుడు, నారదుడు, తుంబురుడు, ఆంజనేయుడు, రావణుడు, నందికేశ్వరుడు, అర్జునుడు, దత్తిలుడు మొదలుగువారు) 10 రాగములను ఘనరాగములని చెప్పినారు. అవియేవన:— 1 నాట, 2 గౌళ, 3 వరాళి, 4 ఆరభి, 5 శ్రీరాగము, 6 కేదార, 7 నారాయణగౌళ, 8 రీతిగౌళ, 9 సారంగనాట, 10 శాళి.

నయరాగము:—వినువారి మనస్సున విశేష రంజకత్వమును కలుగజేయునది నయరాగమన బడును. దీనినే రక్తిరాగమనియు, మార్గరాగమనియు నందురు. పురుషులను స్త్రీలు తమ రూపలావణ్యాదులచేతను, ఇంపుమాటల చేతను, వీక్షణాములచేతను మోహింపజేయు చందమున, ఈనయరాగములు వినువారి మనస్సును పరవశము నొందజేయునని చెప్పబడియున్నది.

దేశ్యరాగము:—ఉత్తర దేశమునుండి సంగ్రహింపబడిన కొన్ని రాగ కళలతో స్ఫురింపజేయునది దేశ్యరాగమన బడును. ఉదా.—ఫరజు, ఖమాసు, కాఫీ, దర్బారు, మొదలగునవి.

రాగరసములు:—రాగములకు రసములుకూడ యేర్పరుపబడెను. కొన్నిరాగములచే శృంగార రసమును, కొన్నిరాగములచే హాస్యరసమును, మరికొన్నిరాగములచే కరుణారసమును, ఇట్లురాగములను పాడి నవరసములను కల్పింప వచ్చునని గ్రంథములలో చెప్పబడియున్నది. శృంగార రసమునకు భూపాళరాగమును, హాస్యరసమునకు వసంతరాగమును, కరుణారసమునకు ఫలమంజరియును, వీరరసమునకు నాటరాగమును, భయానక

రసమునకు మాళవిరాగమును, శోక రసమునకు ముఖారియును, రౌద్రరసమునకు భైరవియును, అద్భుతరసమునకు బంగాళారాగమును, శాంతరసమునకు అన్నిరాగములు పాడవచ్చునని గ్రంథస్థమతేము. మరియును, సంపూర్ణ రాగములు వీర, శృంగార, కరుణ హాస్యరస ప్రతిపాదకములు. షాడవరాగములు యుద్ధమునందు వీరరస ప్రధానమగు నటుల నుపయోగింపవలయును. ఔడవరాగములు, శత్రు, వ్యాధి, భయ, శోకవినాశన మందును, గ్రహశాంతి ప్రయోజనాది కర్మలయందు ఉపయుక్తములు. అనగా రసయుక్తము లయిన రాగములనుబట్టి పద, కీర్తనాదులయొక్క భావార్థమునుబట్టి రాగముల నుపయోగింపవలయును.

మరియొక విధమగు రాగవిభజనము.

పురుషరాగములు.	కులములు.	వేదములు.	రసములు.	గుణములు
1 భైరవి	బ్రాహ్మణ	సామ	రౌద్ర	రాజసము
2 భూపాల	,,	,,	శృంగార	,,
3 శ్రీరాగం	క్షత్రియ	యజుస్సు	భీభత్స	తామసము
4 ఫలమంజరి	,,	,,	కరుణ	,,
5 వసంత	వైశ్య	ఋక్	హాస్య	సాత్వికము
6 మాళవము	,,	,,	భయానక	,,
7 బంగాళా	శూద్ర	అధర్వణ	అద్భుత	రాజసము
8 నాట	,,	,,	వీర	,,

స్త్రీరాగములు.

దేవక్రియ, మేఘరంజి, కురంజి—ఇవి భైరవిరాగమునకు భార్యలు
బిలహరి, మలహరి, భాండి—భూపాల రాగమునకు భార్యలు
ఆంధాళి, భల్లాతీ, సావేరీ—శ్రీ రాగమునకు భార్యలు
దేశీ, ముఖారి, లలిత—ఫలమంజరి రాగమునకు భార్యలు
రామక్రియ, వరాళి, గౌళ—వసంత రాగమునకు భార్యలు
గుండక్రియ, ఘూర్జరి, జౌళి—మాళవ రాగమునకు భార్యలు
కళ్యాణి, అహిరి, సావేరి—బంగాళ రాగమునకు భార్యలు
ఘంటారవము, కాంభోజి, శంకరాభరణము—నాట రాగమునకు భార్యలు

దూతిరాగములు:—భైరవికి కన్నడా; భూపాలమునకు దేశాక్షియు, దేవగాంధారియు; శ్రీరాగమునకు దేశి; ఫలమంజరికి అసావేరి; వసంతకు మోహన; మాళవమునకు హిందోళము; బంగాళకు భోగి; నాటకు వేళావళి. ఇవి దూతిరాగములు.

సంకరరాగములు:—ఉదాహరణము—మేఘరంజి, మలహారి, మందారి, ఘూర్జరి, ఘంటారవము, లలిత, గౌళ, సావేరి.

పుత్రరాగములు:—కాఫీ, రేగుప్తి, నీలాంబరి (భైరవి); మారువ, రామగిరి, (భూపాలం); సారంగ, మందారి (శ్రీరాగము); సౌరాష్ట్రి, కేదార (ఫలమంజరి); ముఖారి, లలిత, తోడి, ధన్యాసి, నారాయణి, గౌరి (వసంత) పంతువరాళి, వరాళి, గౌళ (మాళవము); పూర్వీ, సావేరి, బేగడ, జౌళి (బంగాళా); మనోహరి, యమున (నాట). ఇవి పుత్రరాగములు.

మిత్రరాగములు:—నామచిహ్నముచే వ్యవహరింపబడునవి మిత్రరాగములు. ఉదా:—

మల్లారు:—సామంత మల్లారు, గౌడ మల్లారు, చెంచుమల్లారు.

భైరవి:—ఆనందభైరవి, వసంతభైరవి, ఆదిభైరవి మొదలగునవి.

కాంభోజి:—యదుకుల కాంభోజి, కుమ్మకాంభోజి, గోపికా కాంభోజి మొదలగునవి.

వరాళి:—నాగవరాళి, పున్నాగవరాళి, పంతువరాళి, శోకవరాళి, వసంతవరాళి మొదలగునవి.

నాట:—ఛాయానాట, గంభీరనాట, సారంగనాట, సాళంగనాట, ప్రతాపనాట, అహిరినాట, ఇందు సారంగనాట మొదలగునవి.

గౌళ:—మాయామాళవ గౌళ, ఛాయాగౌళ, ఈశగౌళ, రీతిగౌళ, నారాయణ గౌళ, కేదారగౌళ మొదలగునవి.

శుద్ధరాగములు:—శాస్త్రోక్త నియమ ప్రకారముగ సంకరములేక ఒకేరాగకళతో స్ఫురింపజేయునది శుద్ధరాగమని పేరు. ఉదా:—కళ్యాణి, కాంభోజి, దేవక్రియ, వరాళి, ముఖారి మొదలగునవి.

ఛాయాలగ (సాలగ) రాగములు:—అన్యరాగచ్ఛాయలను స్వీకరించుకొనివచ్చు రాగములు ఛాయాలగములనబడును. ఉదా:—బిలహరి, గౌళి, అహిరి, దేశి, రామ క్రియ మొదలగునవి.

మరియు ఈరాగములకు కాల నిర్ణయముగలదు తెల్లవారుఝామున 3 ఘంటలు మొదలు 6 ఘంటలవరకు దేశాక్షి, దేవగాంధారి, ఘాండీ, ధన్యాసి, మారువ, దేవక్రియ, గౌరి, భూపాలము మొదలగునవి పాడదగినవి.

ఉదయము 6 ఘంటలు మొదలు 9 ఘంటలవరకు కురంజి, సాహూలీ, ఘంటా రవము, రామక్రియ, బిలహరి, మలహరి, ముఖారి, యమున, రేగుప్తి, భైరవి, అను యీ రాగములను పాడదగినవి.

పగలు 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవరకు మేఘరంజి, సారంగ, భల్లాతి, మధ్యమావతి, దేశి, నీలాంబరి, మంగళదేశిక, శ్రీరాగము మొదలగునవి పాడదగినవి.

మధ్యాహ్నము 12 ఘంటలు మొదలు 3 ఘంటలవరకు మోహన, కళ్యాణి, కాఫీ, ఘూర్జరి, శంకరాభరణము, పూర్వీ, వసంత, మొదలగునవి పాడదగినవి.

సాయంకాలము 3 ఘంటలు మొదలు 6 ఘంటలవరకు నారాయణి, హిందోళము, సౌరాష్ట్ర, తోడి, గౌరి, వరాళి, పంతువరాళి, హుసేని, మాళవి, లలిత, మొదలగునవి పాడదగినవి.

సాయంకాలము 6 ఘంటలు మొదలు రాత్రి 9 ఘంటలవరకు, వేళావళి, కాంభోజి, సావేరి, బేగడ, పున్నాగ, నాటమొకలగునవి పాడదగినవి.

రాత్రి 9 ఘంటలు మొదలు 12 ఘంటలవరకు గుండక్రియ, మనోహరి, మంగళ కైశిక, కేదార, అహిరి, అసావేరి, బంగాళా, గౌళి, మొదలగునవి పాడదగినవి.

రాత్రి 12 ఘంటలుమొదలు తెల్లవారుఝామున 3 ఘంటలవరకు జోగిని, చిత్ర వేళ, కర్ణాట, సురటి, మంజరి మొదలగునవి పాడదగినవి.

రాగాలాపనయందు 10 విధములగు లక్షణములు గలవు. అవియేవన:—

1 గ్రహము:—గ్రహస్వరమని తాత్పర్యము. రాగములకుగాని, లేక సంగతులకు గాని ప్రారంభమైయున్న స్వరము గ్రహస్వరమనబడును. రాగములకు షడ్జమునే గ్రహాంశన్యాసముగ గొనవలయునని కొందరి మతము.

2 అంశము:—అంశస్వరమని తాత్పర్యము. రాగమునుగాని, సంగతులనుగాని పాడునపుడు రాగకళనుచూపుటకై మాటి మాటికి వచ్చెడి స్వరము అంశస్వరమనబడును.

3 న్యాసము:—రాగములలోనైనను, సంగతులలోనైనను గల చివర స్వరము న్యాస స్వరమనబడును.

4 మంద్రము:—మంద్రగతిగ పాడబడు స్వరము. ధ్వనిని తగ్గించి సన్నగ పాడబడు స్వరము మంద్రమనియు, మంద్రస్థాయియందు పాడబడు స్వరము మంద్రమనియు, మతభేదము బొందెను.

5 తారము:—ఉచ్ఛస్వరము. ఉచ్ఛమైన ధ్వనితో పాడబడు స్వరము తారమనియు, తారస్థాయిలోని స్వరములే తారస్వరములనియు వ్యవహరింపబడెను.

6 అపన్యాసము:—మధ్యలో ముగించెడి స్వరము. ఒకరాగమును పాడునపుడు మధ్య మధ్యలో ముగించెడి స్వరము అపన్యాస మనబడును.

7 సన్న్యాసము:—ఒకరాగమును పలుఖండములుగ విభజించి పాడునపుడు ఆయా ఖండములను ముగించుట సన్న్యాస మనబడును.

8 విన్యాసము:—ఖండముల కవయవమైన స్వరమని భావము. ఒకరాగమును పలు ఖండములుగ విభజించి పాడునపుడు ఆయాఖండములలో రాగకళను జూపుటకై మాటి మాటికి ప్రయోగించెడిస్వరము విన్యాసమనబడును.

9 అల్పత్వము:—రాగములో స్వల్పప్రయోగము గలస్వరము. ఈయల్పత్వము అనభ్యాసము, లంఘనమని రెండువిధములు. అందు అనభ్యాసమనగా ఒకస్వరమును ఏదోయొకసమయమున నుచ్చరించుట. లంఘనమనగా ఒకస్వరమును మధ్యలోవిసర్జించి దానికి దాపినస్వరమునకు దాటుట.

10 బహుత్వము:—రాగములో పలుమారుప్రయోగింపబడు స్వరము. ఇది అభ్యాసమనియు, అలంఘనమనియు రెండువిధములగుచున్నది. అభ్యాసమనగా ఒకస్వరము ఎడతెగక మాటిమాటికి ఉచ్చరించుట. అలంఘనమనగా రాగములో నెప్పుడు విడువక పాడబడుస్వరము.

అత్తవారింటికిఁబోయెడు ఆఁడుబిడ్డకు

సీ॥ పాటించి కొలువుము భవనదైవతముల
సవతులఁ గొనియాడు సఖులఁబోలె
నారాధనము సేయు మత్తమామల నెప్డుఁ
బరిజనంబులమీఁదఁ గరుణగలుగు
మలుగకు కోపించినప్పుడు నాథునితోడ
మదిలోన నుబ్బకు మన్ననలకుఁ
దోడికోడండ్రతోఁగూడి మాడిచరింపు
దాసీజనముఁ బ్రోవు తల్లికరణి
తే॥ బ్రాహ్మణులయందు గురులందు బంధులందు
భక్తివిశ్వాస సౌహార్దపఱత నెఱపు
భవ్యపతిదేవతాచారపరమపుణ్య!
ధర్మ మేమఱకుండుమా తల్లికాన!

—"శృంగారనైషధము"నుండి

ఉ॥ చిత్తమెఱింగి భర్తకును సేవలుసేయుట ధర్మమమ్మ లో
కోత్తర! యత్తగారి కెదురుత్తర మెత్తకు మమ్మ యమ్మరో!
మెత్తకు వంచినట్టితల యియ్యమ తొయ్యలులందు నంత యు
త్యుత్తమురాలు మేలనఁగనుండుట భూషణమమ్మ కోమలీ!

క॥ కలవారిపడుచు ననుచుం
దెలిపెడు నూనడకచేత దీనులఁ బతులీ
వులు గొంచెమిడినఁ బదివేల్
ఫలియించె నటంచుగాని పదరెదు సుమ్మీ.

—"పాంచాలీపరిణయము"నుండి

మాతాశిశు సంరక్షణము

అమెరికా యందలి ప్రచారమార్గము

ఆరోగ్యము—అందునను ముఖ్యముగ మాతాశిశువుల ఆరోగ్యము—కాపాడబడు టెంతయు అవసరము. ఇందులకై యిపుడిప్పుడే అన్ని దేశములును యెక్కువ శ్రద్ధను వహించుచున్నవి. నిన్న మొన్నటివరకును శిశుమరణముల పేరుపడసిన అమెరికా జర్మనీ మున్నగు దేశములయందు గావింపబడుచున్న ప్రచారఫలితముగ యీమరణముల సంఖ్య చాలవరకు తగ్గినది. ఇందులకా దేశములందలి ప్రభుత్వములు కొంతవరకు పూనుకొని యున్నవి. ఆవిషయముల గురించి ఆంధ్ర సోదర సోదరీమణు లెఱుంగు టవసరము.

ముఖ్యముగ నీసమయమున అమెరికా దేశమందలి పరిస్థితుల నించుక పరికింతము. ఆదేశమున మాతాశిశువులయారోగ్యమును కాపాడుటకై "షెప్పర్డు టౌనర్ ఆక్టు" అను పేర నొకచట్టము తయారుగావింపబడి కొంతవరకు ఆచరణలోనికి గొనిరాబడినది. ఈచట్టము 1921 వ సంవత్సరములో గావింపబడినను పరిస్థితులొక్కమారుగా మాఱియుండని కారణమున యిట్టిచట్టముండినను లేకయున్నను ఒక్కటియేయని కొంతమంది యభిప్రాయపడుచున్నారుకాని చట్టము గావింపబడిన నాటినుండియు సాగింపబడుచు వచ్చిన ప్రచారమును వీరు గమనింపకున్నారు.

ఎవరియభిప్రాయ మెట్లులున్నను అమెరికా మహిళాసంఘములు మాత్రము యీచట్టముయొక్క యావశ్యకత యెంతేని కలదనియు యింకను యెక్కుడు ప్రచారమును సాగించుటకు వలయు ధనసౌకర్యముల గల్పింప వలయుననియు ప్రభుత్వమునకు విన్నవించుచున్నవి.

ఈచట్టము ననుసరించి ఫెడరలు ప్రభుత్వములు ప్రతియేటను కొంతధనమును యీ ప్రచారమునకని ఓటుచేయుచుండును. దీనికి ప్రజల విరాళములు చేర్పబడుచుండును.

16 వత్సరముల క్రితము శిశుసంరక్షణాలయోద్యమము ప్రారంభమైనది. ఆ సమయమున దేశమున ప్రతియేటను ఎందరు శిశువులు జన్మించుచున్నారో ఎందరు మరణించుచున్నారో తెలిసెడిది కాదు. అంతియెగాక సాంఘిక పరిస్థితులెట్లుండెనో ఎఱిఁగిన వారు అరుదై యుండిరి.

శిశువులయారోగ్య సంఘములు ప్రారంభమైన నాటినుండియు ఆరోగ్యము, గర్భధారణాది విషయముల గురించి స్త్రీలకును, శిశువుల గురించి తల్లులకును బోధలుగావింపబడుచున్నవి.

ఈప్రచారకసంఘములయందు స్త్రీలే యెక్కువగ పనిచేయుచున్నారు. కరపత్రములు, చిన్నగ్రంథములు మున్నగువాటిని ప్రచురించుట, తల్లులకు ఆయాప్రాంతముల కనుకూలించు సలహాల నొసంగుచుండుట మొదలైన కార్యక్రమమును ఆచరణయందుంచుటలో స్త్రీలు యెక్కువ శ్రద్ధ వహించి పాటుపడుచున్నారు.

మెప్పర్డు బౌనర్ పద్ధతియందు కొలది లోపములుండుట మాట సత్యమైనయ్యెను అంతకన్న మంచికార్యక్రమనిర్ణయ మింతవరకు గావింపబడి యుండలేదు గనుక అంతవరకు నిదియే ఆచరణ యందుంచి కల కొలదిఫలితమునొందుట మంచిదని స్త్రీల సంఘములు పట్టుబట్టియున్నవి. ఈపద్ధతి ననుసరించి ఆరోగ్యవిద్య అవసరమగు వారలకే యొసంగబడుచున్నది. ఈచట్టానుసారముగ ప్రస్తుతము 27 కార్యాలయములు నెలకొల్పబడి యున్నవి. ఈసంఘములు ముఖ్యముగ శిశువులయారోగ్యము, గర్భవతుల విషయమున పాటుపడుచున్నవి.

1921 వ సంవత్సరమునుండియు గల లెక్కలనించుక పరిశీలింపవచ్చును. ప్రతి వెయ్యిమంది శిశువులకును 76 మంది 1921 వ సంవత్సరములో మరణించిరి. 1926 వ సంవత్సరములో యీమరణముల సంఖ్య 73 నకు తగ్గినది. అటుతరువాత అనగా 1927వ సంవత్సరములో 65 నకు వచ్చినది. ఈప్రచారమువలన నంతలాభములేక యున్నది గాన అనవసర వ్యయమనుటంత సమంజసముగ లేదు. ఈప్రచారమవసరమా అనవసరమా యను విషయమై కొందరభిప్రాయముల దెలిసికొన వలయునని తల్లులనడుగ నూటికి 90 కెక్కువమంది యీప్రచారములేని యెడల యెక్కువలాభమున్నది గాన యింకను విరివిగ సాగించుటవసరమని తెలిపియుండిరి.

ఈ చట్టమున్నది గాన ప్రభుత్వమే దీనిని గైకొనునని గాని ప్రభుత్వము ఆరోగ్య శాఖలేకుండ జేసికొనవచ్చునని గాని యెవ్వరును చెప్పియుండలేదు. ప్రభుత్వ సహాయ ముండినను దీనికి ప్రజల సహాయమే యెక్కువగలదు. గాననిది ప్రజల సంస్థక్రింద నున్నది.

అమెరికాయందలి నల్లజాతుల మధ్య ఆరోగ్య ప్రచార మవసరము. ఆకారణమున యీసంస్థయాజమాన్యము క్రింద నొక నీగ్రో డాక్టరు దాదులు కొంతమందికి తరిబీదు నొసంగుటయెగాక వారిద్వారా ప్రచారముకూడ చేయించుచున్నాడు.

విజ్ఞానవంతులందరును యీపద్ధతియొక్క ప్రాశస్త్యతనెంతేని కొనియాడియున్నారు. ఆకారణమున అమెరికాదేశమువారలింక ముందీ సంస్థకెక్కువ సహాయ మొనరింపనున్నట్లు విననగుచున్నది.

[భారతదేశమున కూడ సంస్కారప్రియులు జాతీయసంస్థలకు యిట్టి సత్కార్య మును సాధించునెడ దేశదార్భాగ్యము చాలవరకు తీరునని మాయభిప్రాయము. ప్రచారము ఫలితముల నొసంగగల దనుట పైయంశమురూఢి పరచుచున్నది. గృ॥సం॥]

విషాదగీతము

మొగళ్లూరు శివయ్య గారు

అది విషాదాగ్ని కీలల నార్పదంచు
అది మనోవ్రణమ్ముఁ గాల్పునర్చియంచు
అదియె నావ్యథోద్దీపనమౌ నటంచు
నే నెఱుంగుదు; నైన నామెమ్మెకాని
నక్కటా! చూడఁగలనో మఱొక్కమాఱు!

ఏ మనోహర సౌందర్యహృద్యరేఖ
మున్ను మద్భాగ్యరమయంచుఁ బొంగినానొ
అన్యయేతన్మనోజ్ఞలావణ్య సరసి
ననదృశోజ్జ్వలలీల నోలాడెడిఁ గద!
ఏ హృదంతర ప్రణయంపు టెల్లలందు
విమలరాగంపు వెన్నెలల్ విరిసినానొ
ఏ వినిర్మల విశ్వాసభావసీమ
నొక్కనాఁడు నాయది యంచు నుబ్బినానొ
ఆ పవిత్రపుఁ క్షేమరాజ్యము మదన్య
లోలదృక్శాసనమ్ముల నేలెడిఁ గద!

* * *

ఐన నదియేమొ నాదుశోకాన వాని
మూర్తిఁ బొడగాంచు కోఱకె వాపోవుచుంటి
ఏలకో గ్రుడ్డితనమున నిపుడు సైత
మతివియోగార్తిఁ దద్దర్శనాభిలాష
నెన్నరానట్లు దపియించుచున్నదాన!

కలిగినను,—దాన విశ్రాంతి గలుగదంచు
దానిచేఁ దాపభారమ్ము మానదంచు
నెఱుఁగుదుర్, గాని; ఐన నామెమ్మెకాని
నక్కటా! కాంచఁగలనే మఱొక్కమాఱు!

భగవంతుడు

ముద్దా. విశ్వనాథంగారు

పూర్వమొకప్పుడు తురుష్క పరిపాలనములో నొకచక్రవర్తివద్ద కొక 'కాజీ' (గవర్నరు) నచ్చెను. కాజీకుండియున్న మతాభిమానమునకు చక్రవర్తి సగౌరవముగ నాదరించి, యతనిసామర్థ్యము పరిశీలింపగడంగె. స్వతహాగా చక్రవర్తి విద్వాంసుడుకాదుగాని గవర్నరు స్థానమాక్రమింప నుద్యుక్తులైయున్న మరియొకరు ఈవిషయమై సలహానిచ్చిరి. కాజీ చక్రవర్తియెదుట నిలచియుండ నీక్రిందిప్రశ్నలు వేయబడెను. "భగవంతుడే దిక్కునకు తిరిగియుండును? ఎచ్చటకూర్చొనియుండును? ఏమిభుజించును? ఆతడుచేయుపనియేమి?" ఈప్రశ్నలకు సరియైన సమాధానమిచ్చుచో గొప్పపదవి నిచ్చెదనని చక్రవర్తిచెప్పెను. రాజుగారివద్దనుండివచ్చిన ప్రశ్నలుచాలకష్టముగనుండి తీరునని కాజీ యనుకొనెను సరే, చక్రవర్తిని ముఖస్తుతులచే మెప్పింపగల చతురతగల్గియుండుటచే కాజీ పైప్రశ్నలకు జవాబిచ్చుట కెనిమిదిరోజులు గడువుకోరెను.

ఎనిమిదిదినములవరకు కాజీ దీర్ఘాలోచనజేసె కాని యేమియు జవాబు స్ఫురింపలేదు. రాజునకు తృప్తికరముగ నెట్లుజవాబిచ్చుట? ఆఖరురోజువచ్చెను, కాని కాజీకి ప్రశ్నలకుత్తరము మాత్రము రాదయ్యె. అపుడతడు కాలహరణము చేయుటకై నస్వస్థతగ యున్నట్టు నటించెను. కాజీ సేవకుడతనివద్దకువచ్చి "సంగతియేమి? అట్లుంటిరేల?" యని పృచ్ఛించెను. "అవతలకుపొమ్ము-నన్నువిసిగించకు-నేను చావసిద్ధముగ నుంటిన"ని సేవకుని కసరెను. అందులకాతడు "దయయుంచి సంగతిదెల్పుడు; తమకణుమాత్రము బాధ గలుగకుండ నా యసువులనర్పింప సంసిద్ధుడ"నని నునువల్కె. అంత కాజీ జరిగిన వృత్తాంతము దెల్పెను. ఈసేవకుడు అత్యల్పమైన నౌఖరియందుండెను కాని కాజీకి శిష్యుడు, మంచిజ్ఞానవేత్త. రాజుగారిప్రశ్నలకు జవాబీతనికి తెలియును. వెంటనే తానుజవాబు చెప్పుటకు వెళ్లెదననియు, ఇటుల చక్రవర్తిపేర నొకచీటివ్రాసి యిమ్మనియు, రాజునకు తృప్తిగలేకున్న, కాజీబదులు తానేచనిపోవుదుననియు, యజమానితో వాక్రుచ్చెను. కాజీ యనుమానింపుచుండునంతలో రాజువద్దనుంచి యొకబంట్రోతు వర్తమానము

తెచ్చెను. కాజీ భయకంపితుడై వణకుచు సేవకుని పోయిరమ్మనిపనిచెను. సేవకుడు తలచింపి గుడ్డలుధరించి, చక్రవర్తిదరికి నిర్భయముగ వెళ్లి, "అయ్యా, మీ కేమికావలయును? మీ రడుగదలచిన విశేషమేమి?" యనెను. అంతరాజు "నీయజమానినడిగిన ప్రశ్నలకు నీవు త్తరమివ్వగలవా?" యనియడిగెను. అంతనా సేవకుడిట్లనియె, "జవాబిచ్చెదను, కాని యొక్కసంగతి. ప్రశ్నలువేయువాడు శిష్యుడు, సందేహనివృత్తిగావించు యతడు గురువు. ముసల్మానను మతాచారముగ నీవువర్తింతువని నమ్మెదను. శాస్త్రవిధిననుసరించి నేనగ్రస్థాన మాక్రమింపవలె, నీవు దిగువకూర్చుండవగు." రాజందులకు సమ్మతింప, పండితుడు (సేవకుడు) అమూల్యాభరణాలంకృతమైన సింహాసనముపై నధిష్ఠించె. చక్రవర్తి క్రింది మెట్టుపై కూర్చుండెను. "మరొక్కయంశము. మీ జవాబులు నాకు తృప్తికరముగ లేకున్న, మిమ్ము చంపెదన"ని రాజనెను. "ఆసంగతి తెలిసియే యున్నద"ని పండితుడు మారువల్కె.

మొదటిప్రశ్న, "భగవంతుని యునికెద్ది?"

పండితులు గోవు నొక దానిని తే నియమించి యిట్లనియె. "ఈ ఆవుకు పాలున్నదా?" "ఉన్న"దని రాజనెను. "ఎక్కడయున్నది?" "పొదుగులో"నని రాజుత్తరమిచ్చెను. అంత పండితుడు "అదియే పొరబాటు, ఆవునంతను పాలాక్రమించుకొని యున్న" దనెను. అటుపై కొద్దిగ క్షీరము తేబడెను. "ఈ పాలలో వెన్నయున్నదా?" "ఉన్నద"నిరి. "ఎక్కడ యున్నది తెల్పు"డని పండితుడు ప్రశ్నించెను. ఎవ్వరును జవాబివ్వలేక పోయిరి. అంకట నాతడిట్లు చెప్పదొడగె. "ఈ పాలలో వెన్నయున్నదని ఒప్పుకొనెదరు, కాని ఏచూరాల నున్నదీ చెప్పలేకున్నారు. నిశ్చయముగ పాలంతలోను వెన్న యిమిడియున్నది. అదే రీతిగ, వెన్న పాలంతటిలో నెట్లిమిడియున్నదో, పాలుగోవు శరీరమంత నెట్లాక్రమించుకొని యున్నదో, భగవంతుడు అట్టులే ప్రపంచమంతటను వ్యాపించియున్నాడు. పాలువలయునపు డావు పొదుగునుండి ఎట్లు పిదుకుచుంటిమో, భగవంతుడు కావలసినచో మన హృదయము నట్లే పిదుకవలె. ఏమిరాజా! నీ ప్రశ్నకు జవాబువచ్చినదా?" చక్రవర్తి "సరే" యనెను. 'దేవుడు స్వర్గలోకములో నెక్కడనో యున్నాడని' యిదివరకు రాజువద్ద చెప్పుచుండిన శాస్త్రవేత్తల పాఠములు పొల్లులయ్యెను.

అంత రెండవ ప్రశ్నవచ్చె. "ఈశ్వరుడేదిశకు చూచుచుండును? తూర్పునకా? పడమరకా? ఉత్తరమునకా? దక్షిణముకా?

ఇదికూడ చిత్రమైన ప్రశ్నయే. ఒక క్రొవ్వత్తి తెచ్చి దీపము వెలిగించ నాజ్ఞాపింప బడెను. అపుడు పండితులు "దీపము నలుదిశలను హెచ్చుతగ్గులు లేక యెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో, యటులనే మనలో (క్రొవ్వత్తివలె) నున్న భగవంతుడన్ని దిక్కులకు వ్యత్యస్త మణుమాత్రము లేక ప్రసరించు" నని బోధపఱచెను.

తరువాత విషయము, "భగవంతుడేమిపని చేయుచుండును?"

అందులకు పండితులు "సరే, కాజీనిటకు రప్పింపు"మనెను. అంతట తన (సేవకుని) యజమాని (కాజీ) వచ్చి భృత్యుడు సింహాసనమధిష్ఠించుటగని యచ్చెరు వొందెను. అపుడు పండితుడు కాజీని తానున్నస్థాన మాక్రమింప నియమించె. చక్రవర్తిని కాజీ స్థానమున కూర్చుండబనిచి, తాను రాజస్థలము నాక్రమించి, యిటుల చెప్పగడంగెను. "ఇట్లు యెల్లప్పుడు పరిస్థితులు మార్పుటయే భగవంతునిపని. పండితుని రాజుగాను, రాజును కాజీగాను, కాజీని పండితునిగాను మార్పులు గావించుటయే యతని కర్తవ్యము. ఇదియే లోకములో మరల మరల జరుగుచున్నపని. ఒక కుటుంబమట్లు వృద్ధిబొందుచున్నది. ఇట్టి పేరులేకుండ పోవుచున్నది. ఆ ఘనతను మరియొక రనుభవించుచున్నారు. కొంతకాల మొక్కొక్క డుచ్ఛదశనందుచున్నాడు. తిరిగి మరియొక డాస్థానముకు వచ్చుచున్నాడు. ఎన్ని దినములైనను, యెన్నివత్సరములయినను జరుగుచున్న చర్యయిదియే. ఇటులనే యెల్లకాలమీ ప్రపంచమున మార్పులు గలుగుచున్నవి.

అంతటినుండియు పండితుడు (భృత్యుడు) కాజీపదవి ననుభవింపుచుండెను.

—(శ్రీ రామతీర్థ.)

శారద లేఖలు

సౌభాగ్యవతియగు కల్పలతకు:

నెచ్చెలీ,

నీవు వ్రాసిన యుత్తరముల నిన్ననే వచ్చిచూచితిని. నీకు జాబుల వ్రాయుటకే నాకు సిగ్గగుచున్నది. ఏమందువా? ఇకనుండి తప్పక వ్రాయుదునని నీకు వాగ్దత్తము సేయుటయు ఆమలు జాబే నీకు సకాలమున వ్రాయజాలక పోవుటయు పలుమారులు తటస్థించుచున్నది. శారదకు, మాటలకు చేతలకు దూరమని నీవు తలంతువేమో యని నాబిడియము. కాని యిది స్వయంకృతాపరాధముకాదు. దక్షిణ దేశయాత్ర జేసెడు భాగ్యము నాకింతలో లభించునని నేను స్వప్నమందైన తలంపలేదు. దైవికముగ క్షణములో తటస్థించినది. ఆనాడు నీకు లిఖించుచున్న లేఖనర్థాంతరముననే విడిచి తత్క్షణమే యాత్రకు సన్నద్ధనైతిని. వైకుంఠ ఏకాదశి నాటికి శ్రీరంగమున కేగవలెనని పయనించెడు నాటి మాతలంపు కాని చేరలేకపోతిమి. కాన యూరక చెన్నపట్టణమున నాదినమేల గడుపవలెనని కాంచీపురమున కేగితిమి. ఉన్నతోన్నత ప్రాకార గోపురావళుల తోడను, విశాలమైన రాచబాటతోడను ఒప్పారు కాంచీపురము పూర్వ వైభవమును చాటుచుండెను. కాంచీపురము విష్ణుకంచి, శివకంచియని రెండుభాగములుగా నున్నది. విష్ణుకంచిలో స్వామి వరదరాజులు ఆయన భార్య లక్ష్మిదేవి. శివకంచిలో స్వామి ఏకామ్రనాథుడు ఆయన దేవేరి కామాక్షీదేవి. దశమినాటి రాత్రి ఎనిమిది గంటలకు మేము కంజీవరమేగు నప్పటికి ఏకామ్రేశ్వరుని యాలయములో గొప్ప యుత్సవము జరుగుచుండెను. వెంటనే యాస్వామి దర్శనము సేయనేగితిమి. వెలలేని యాభరణములతో నలంకృతులైన కామాక్షీ యేకామ్రనాథులు మాకక్కడ ప్రత్యక్షమైరి. ఆదివ్యమూర్తుల కన్నారగాంచి చేతులార నమస్కరించి మనమార సేవించి హృష్టచిత్తులమైతిమి. ఆదేవాలయమందే నాకొక మిత్రురాలు గన్పడెను. ఆమె పుట్టినిల్లా యూరని యెఱుగుదును గాని యామె నప్పుడు చూడగల్గుదునని మాత్రము తలంపలేదు. దైవికముగనే యట్టి భాగ్యము గలిగెను. ఆమె మమ్ము ప్రేమతో తన యింటికి

దోడ్కొని వెళ్లి సకల సౌకర్యముల గూర్చి సత్కరించెను. ఎఱుక పిడికెడు ధనమని సామ్యమందు రిదియే కాబోలునని యనుకొంటిని.

నాడు లేచి ప్రాతఃకృత్యములను దీర్చుకొని సర్వతీర్థమను పుష్కరిణిలో స్నానము గావించి కచ్ఛపేశ్వర యేకామ్రేశ్వర కామాక్షీ యాలయములకేగి ఆయా దేవతల దర్శించి ఆనా డూరేగవచ్చిన స్వాములందఱను దర్శించి రెండు గంటలకు విష్ణు కంచికి వెళ్లితిమి. మేము వెళ్లినప్పటికి వరదరాజస్వామివారికి తిరుమంజనము (స్నానము) జరుగుచుండెను. బిందెలతో కుమ్మరించెడు పాలధారలు శిరస్సునుండి ధణధణ పడుచుండ పాలలో మునిగియున్న స్వామిని దర్శించితిమి. అటనుండి అమ్మవారి యాలయము లోని కేగుచుండ నొకమూల కొందఱు జనులు గుంపులుగా కూడియుండుట నా కగుపించెను. అదియేదియో యని మేమును నటకేగి చూడ నచ్చట మిద్దెకు వెండి పైడి బల్లులు అంటించబడి యుండెను. ఆ బల్లులకు క్రిందుగా నొక నిచ్చెనపై నెక్కి చేతితో ముట్టిన వారు తలకొక యణాయును, క్రిందనుండియే యర్చకుడా బల్లులపైకి గుడ్డ నెగుర వేయ ఆగుడ్డ ముట్టిన వారొక యర్ధణాయును నీయవలెనట. ఆ బల్లులను తాకి వచ్చిన వారికి బల్లిపాటు దోషముండదట. ఆ వినోదమును రెండు నిమిషముల పాటు నిలువబడి చూచితినే గాని నేను అర్ధణాగాని అణాగాని వ్యయపరచుకొనలేదు. అటనుండి అమ్మ వారి ఆలయములోని కేగ ఆమెకును స్నానమే జరుగుచుండెను. అయ్యవారి స్నానము చూడవచ్చును గాని అమ్మ వారి స్నానము చూడరాదట! కాన అమ్మవారి దర్శనము మాకుకాలేదు. ఆనాడు యేకాదశి యగుటవలన నూరేగింపు నిమిత్తము మణి మయాభరణములతో నలంకరింపబడిన యుత్సవ విగ్రహముల కడనే స్వామిని దేవేరిని గూడ చక్కగా చూచుట కలిగినది.

వరదరాజస్వామివారి యాలయములో దర్శనీయమైన మండప మొకటియున్నది. ఆ మండపములోని ప్రతి స్తంభముపైనను భారత భాగవత రామాయణాది పౌరాణిక గాథలెల్ల బొమ్మలుగా చెక్కియున్నవి. నల్లరాతితో చెక్కబడిన యాప్రతిమలు సజీవము లట్లెంతయో కౌశలముగ నిర్మింపబడియున్నవి. పౌరాణికగాథలే గాక అశ్వారూఢులగు యోధులును, శత్రుమర్దనము సేయుచున్న రాజుల ప్రతిమలును అలనాటి యోధులయు, ప్రభులయు యాకృతులను స్పష్టీకరింపుచు నెంతయో నిపుణముగ నిర్మింపఁబడియున్నవి. ముష్కరులైన తురుష్కులు శిథిలపఱచిన విగ్రహములఁగూడ కొన్ని యున్నవి. కాని అవి

అత్యల్పమని చెప్పవలెను. కాకతీయ ప్రతాపరుద్ర కృష్ణదేవరాయాది ఆంధ్ర రాజన్యులు, యవనసేనావాహిని దక్షిణ హిందూదేశమును చొరకుండ చేసిరి. ఆనాడాంధ్రులోడ్చిన రక్తమువలననే నేడు దక్షిణ హిందూదేశమందైన పురాతనకట్టడములను ఆలయములను జూచు భాగ్యము యావద్భారతీయులకు గల్గినది. దేవాలయములను మసీదులుగను హిందువులను మహమ్మదీయులుగను మార్చి ఉత్తర హిందూదేశ మంతయు బీభత్సముగ జేసిన ముష్కరతురుష్కుల యుద్ధతినణచి దక్షిణ హిందూదేశము యవనహస్తగతము కాకుండ కాపాడిన మనయాంధ్ర వీరుల పరాక్రమాతిశయము సంస్తవనీయమైనది. ఆంధ్రులిందులకు గర్వించవలసినదే. కాంచీపురము చాలకాలము పల్లవరాజధానియై యుండుటచే పల్లవరాజులు కట్టించిన దేవాలయములు పెక్కులున్నవి. పల్లవరాజులు శివభక్తులు. కాన శివకంచి యందలి దేవాలయములన్నియు దాదాపుగా వారు కట్టించినవే. వరదరాజస్వామివారి ఆలయము కృష్ణదేనరాయలు కట్టించెనని యక్కడివారు చెప్పిరి కాని అది యెంతవఱకు నిజమో! మేము తరువాత చూచిన క్షేత్రము చిదంబరము. అచ్చటి స్వామి నటరాజు. ఆయనదేవేరి శినకామసుందరి. నటరాజ స్వామికి ఆరుద్ర నక్షత్రమునకు గొప్ప యుత్సవము జరుగును. మేము వెళ్లునప్పటికి ఆరుద్రదర్శనము రెండు దినములు మాత్రమే యుండెను. కాన పరిషజ్జనముచే పురము క్రిక్కిరిసి యుండెను. నటరాజస్వామి శ్రీమంతులగు నాటుకోటి సెట్లకు యిష్టదైవమగుటచే గాబోలు శ్రీమంతుడుగనే యున్నాడు. స్వామికి గల యాభరణములన్నియు రత్నాభరణములే. వాహనములన్నియు బంగారు వాహనములే. ఒక్క వాహనము లేగాదు. దేవాలయపు పైకప్పేమి, ధ్వజస్తంభ మేమి, అంతయు బంగారుమయము. నాడు వాన బాధ యధికముగా నున్నను జనసమ్మర్దముగా నున్నను నటరాజ స్వామిని బాగుగనే దర్శించితిమి. కాని చిదంబర రహస్యమును మాత్రము చూడలేదు. ఒక సాలగ్రామమునందు కర్పూర హారతిచేసి చూడ నటరాజస్వామి యగుపడునట. దానిని ఉత్సవము మూడుదినములు చూపరట కాన మేము చూడలేదు. అటనుండి కుంభకోణమున కేగితిమి. అచటి స్వామి కుంభేశ్వరుడు. ఆయన భార్య మంగళాంబ. చిదంబరములోనే కావేరి పాయయగు కొల్లడమున్నది. కాన అచ్చటినుండియే పచ్చని పైరులు ఫలవృక్షములు చక్కగా కన్పడ జొచ్చినవి. దాని కంటె చక్కగా నున్నది కుంభకోణము. కుంభకోణము కావేరీతీరమగుటచే పచ్చని తోటల తోడను చక్కని జలప్రవాహముల తోడను శుభ్రజలప్రపూర్ణములగు పుష్కరిణులతోడను చూడ సొంపుగానున్నది. కుంభేశ్వరాలయమే గాక సారంగపాణి, దండ

పాణి, రామస్వామి మున్నగు యితర దేవాలయములు గూడ చాలయున్నవి. అక్కడ నుండి తంజావూరు వెళ్లితిమి. తంజావూరు చారిత్రక ప్రసిద్ధమైన నగరము. చోళరాజులకు రాజధాని. అచ్చటి ప్రసిద్ధమైన బృహదీశ్వరాలయము చోళరాజులు కట్టించినదే. బృహదీశ్వరాలయపు గోపురమువంటి గోపురము మఱి యెచ్చటను లేదు. దాని నీడ భూమిపై పడదట. అది శిల్ప శాస్త్రజ్ఞుల నైపుణియని యచ్చటి వారందురు. ఆ గోపురపు ప్రశస్తిని విని విదేశీయులు గూడ దానిని చూడ వత్తురట. ఆ యాలయములోని నందిగూడ చాల యద్భుతముగా నున్నది. ఆ దేవాలయపు గోపురము మీదను మండప స్తంభముల మీదనున్న ప్రతిమలు చిత్తరువులు ప్రాచీనుల శిల్పకళానిపుణతను చాటుచున్నవి. ఆ దేవాలయమే గాక తంజావూరిలో చూడదగిన విశేషములు మఱికొన్ని యున్నవి. అందు ముఖ్యమైనవి పూర్వరాజుల కోటలు, రాజమందిరములు, వారి ఆయుధములు, వాహనములు, వారి చిత్తరువులు మున్నగునవి. వానినెల్ల మేము చూచితిమి. తిరుమలనాయుని దర్బారు మందిర మెంతయో రమణీయముగ నుండి నిన్ననేను నిర్మించినట్లు క్రొంగ్రొత్తగ నున్నది. తిరుమలనాయుని శిలాప్రతిమగూడనందు గలదు. తిరుమలనాయుని చిత్తరువులే గాక మహారాష్ట్ర ప్రభువుల చిత్తరువు లనేక మందు గాంచితిమి. తంజావూరు మహారాష్ట్ర పాలన కెప్పుడు వశమైనదో జ్ఞాపకము లేదు. ఆ విషయము తెలిసికొను నిమిత్తము చరిత్రను జదువ నుద్యమింపుచున్నాను. ఇంతియే గాక తంజావూరు కోటలో మఱియొక చూడదగిన మందిరమున్నది. అది సరస్వతీమహాల్ అను పేరుగల ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము. ఈ గ్రంథాలయమున అసంఖ్యాక తాళ పత్ర గ్రంథము లుండుటచే కవులకు, పండితులకు చారిత్రక పరిశోధకులకు నిది పెన్నిధిగానున్నది. అచ్చట కొంద ఱుద్యోగులుండి శిథిల గ్రంథములకు ప్రతులు వ్రాయుచున్నారు. మఱికొంద ఱేకాంతమున గూర్చుండి ప్రాచీన గ్రంథ శోధనము గావింపుచున్నారు. వారు బహుశః గ్రంథ పరిశీలనకై గ్రామాంతరములనుండి వచ్చినవారై యుండనోపు. ఖిలములై జీర్ణములై పోయిన పూర్వరాజ చరిత్రములను కవి పండిత జీవితములను నెఱుకపరచుచు భారతీయులకు ముఖ్యముగా దక్షిణ హిందూదేశీయులకు సమూల్య ప్రయోజనము గలిగింపుచున్నది. తంజావూరు పాలకులలో మన తెలుగువారు గూడ నుండుటచే ఆనాడు వారు వ్రాయించిన గ్రంథములు శాసనములు మున్నగునవి మన ఆంధ్రుల చరిత్రము నెఱుగుట కెక్కువగా దోడ్పడుచున్నవి. మిత్రమా! తంజావూరియందు మన ఆంధ్రులు చూచి సంతోషింప వలసిన విశేషములు పెక్కులున్నను దురదృష్టవశమున ఆనాడు వాన యధికముగా

నుండుటచే తనివిదీర చూడజాలక పోతిమని తెల్పుటకు చింతిల్లుచున్నాను. అటనుండి మధురకు వెళ్లితిమి. మధుర ప్రాచీన నగరము. పాండ్యరాజులకు రాజధాని. మధురలోని మీనాక్షీదేవ్యాలయము సుప్రసిద్ధమైనది. అచ్చట దేవికే ప్రసిద్ధి యెక్కువ కాన మీనాక్షి సుందరేశ్వరుని భార్య యనరు. మీనాక్షీదేవ్యాలయ మొక మహా నగరమువలె నున్నది. ఆయాలయ పుణ్యస్థలమున లేని వస్తువులేదు. పుష్పాలు, పండ్లు, బొమ్మలు, పటములు, నగలు, వస్త్రములు, పాత్రములు, పరికరములు మున్నగు సమస్తవస్తు దుకాణములందే యున్నవి. గుడ్డ తీసుకొనిన వారావలకు బోయి కుట్టించు కొన వలసిన బాధ లేకుండ నచ్చటనున్న కుట్టు యంత్రములకు లెక్కలేదు. కాని అవి అన్నియు చేతి యంత్రములు. కాలితో త్రొక్కెడి కుట్టు యంత్రములాయూర నరుదుగా నున్నవి యేలనో. చెన్నరాజధానిలో చెన్నపురి తరువాత మధురయే గొప్ప పట్టణము కాన నీటి కొళాయీలు, విద్యుద్దీపములు, మోటారు కారులు మున్నగు నాగరికపు పరికరములచే పట్టణము కలకల లాడుచుండును. మీనాక్షీఆలయముగూడ విద్యుద్దీపములతో ధగధగమని ప్రకాశింపుచుండును. మీనాక్షీదేవికి గూడ సంపదకుకొదువలేదు. విలువైన రత్నాభరణములును పసిడివాహనములును బహుళముగనున్నవి. అయినను మూల విగ్రహము దర్పములేక సౌమ్యముగనుండును. శుక్రవారమునాటిరాత్రి యామె దర్శనమే దుర్లభము. కాని దేవికృపవల్ల మాకానాడు గూడ యామెచక్కగనే దర్శనమొసంగెను.

మధురలోగూడ నొక రాజమందిరమున్నది. అది ధర్మానాయుడు కట్టించినదట. తంజావూరిరాజైన తిరుమలనాయుడును మధురరాజైన ధర్మానాయుడును మామయల్లుం డ్రట. తంజావూరి రాజమందిరముకంటె వేయిరెట్లధిక శిల్పకళానిపుణతను ప్రకటింపు చున్నది మధురరాజమందిరము. పదునాఱడుగుల చుట్టుకొలతగల పెద్దపెద్ద స్తంభములు గల యారాజమందిరమందుగల శిల్పచాతుర్యమేమి చెప్పుదును? లతావితానములేమి? పుష్పమంజరులేమి? పక్షిజాతములేమి? మనుష్యప్రతిమలేమి? ప్రతిశిల్పము యథాతథముగ నచ్చొత్తినట్లుండెను. కల్యాణమండపమని యొకభాగముచూపిరి. అచ్చట పనితన మరయుటకు రెండుకన్నులు చాలవనిపించినది. దానికంటె రమణీయముగానున్నది శయ్యా మందిరాంతర్భాగము. ఆయద్భుత శిల్పకళాభవన మరయుటచే విస్మయమును సంతోస మును గలుగుటయేగాక నధికముగ విషాదముగూడ గలిగినది. అట్టియద్భుత శిల్పకళా

సౌందర్యమునకునికిపట్టులైన యున్నతోన్నత గోపురప్రాకారహర్మ్యావళుల నిర్మించిన యాశిల్పులిప్పుడేరీ! ఆప్రభువులిప్పుడేరీ! ఎట్టికళలునశించినవి? ఎట్టికళాకుశలు రస్తమించినారు! ఎట్టిరాజ్యములు గూలపడినవి! ఎట్టిరాజులు దివంగతులైనారు! భూతవృత్తాంతమును వర్తమానముతో బోల్చిచూచిన మానసము దుఃఖసంతప్తమై నేత్రము లశ్రుసంసిక్తము లగునుగదా; అలనాడు రాజదర్బారులచే పూజితంబైన యాశిల్పకళామందిర మిప్పుడు దొరతనమువారి కచ్చేరీలకాశ్రయమైయున్నది. ఆదివ్యమందిరము కట్టుటకు ముప్పదైదు వత్సరములు పట్టెనట! సొమ్మెంత వ్యయమయ్యెనో!

మధురలో మనస్త్రీలు మోజుపడి కొనఃక్కొనెడి వంటసామానులు పిండివంటలపని ముట్లు అత్యధికముగాగలవు. రంగులద్దకమునకిక మధురఖ్యాతి సుప్రసిద్ధమేగదా.

అచటినుండి రామేశ్వరమున కేగితిమి. రామేశ్వరమొక చిన్నగ్రామము. పాడి పంటల సౌభాగ్యమేమూలను గానరాదు. ఇసుకతిప్పలు, తాటిచెట్లు, మొగలిపొదలు, నాగజెముళ్లుగలిగి మాజన్మస్థానమగు వాగర్త యెట్లుండునో అదియు నట్లేయున్నది. దక్షిణదేశపు దేవాలయము లన్నిటివలెనే రామేశ్వరపు ఆలయముగూడ గొప్పదేకాని పనితన మేమియు నంతిగాగానరాదు. రామనాథపురపు రాజుల విగ్రహములును భక్తులవిగ్రహములును నచ్చటచ్చటనున్నవి.

ఒక్కదేవాలయపు ఆవరణయందే చతుర్వింశతి (24) తీర్థములున్నవి. అవిగాక ఊరివెలుపలగా లక్ష్మణతీర్థమను మఱియొకతీర్థమున్నది. రామేశ్వరము వెళ్లినవారు మొట్టమొదట లక్ష్మణతీర్థమందు స్నానముచేసి ప్రాయశ్చిత్తాదులు గావించుకొనిన వెనుకనే యాత్రార్హ తగలుగును. మేమును అట్లేచేసితిమి. తరువాత ధనుష్కోటికి వెళ్లితిమి. ధనుష్కోటికి రామేశ్వరమునుండి రైలుమీఁద వెళ్లవలెను. ధనుష్కోటివద్ద సముద్రుకు నిస్తరంగుడై యుండును. రత్నాకరమహోదధియను నుభయసాగర సంగమని చెప్పుదురు. కాని ఆయుభయసాగర సంగమమెచ్చటనో నాకుకానరాలేదు. అక్కడ యాత్రికులెల్లరు నూతనవస్త్రధారులై స్నానముగావింతురు. అచ్చటస్నానముచేసివచ్చి రైలులోనెక్కి పియర్ స్థానమునకు వెళ్లితిమి. అచ్చటవిదేశమునుండి వచ్చుయాత్రికులను స్టీమరులోనుండి రైలులో కెక్కించుకొనుటకు రైలువంతెనమీఁదుగా స్టీమరువద్ద కేగును. సముద్రమచ్చట అగాధముగానున్నది. కాన తరంగము లుత్తుంగముగా వచ్చుచుండెను. మేమాప్రదేశమున కేగునప్పటికి దాదాపు పదునొకండు గంటలగుటచే నాపట్టపగటి యెండలో నీలమేఘ

శ్యామలకాంతులతో సాగరజలము రమణీయమై కన్పట్టుచుండెను. స్వచ్ఛమగు ధవళకాంతులీనెడు ఫేనములతోగూడి యుద్వేష్టిగ దూకెడి యాతరంగము పోటుచూచుటకు విస్మయజనకముగనుండుటయేగాక భయంకరముగగూడ నుండెను. రైలునిలిచిన గంటసేపు మాకా సాగరభంగములను యోధులునడచినట్లు బారుబారులై చనుదెంచు ఫేనమాలికలను చూచుటకే సరిపోయెను. ఈలోపుగ తోలుపెట్టెలు, పరుపుచుట్టలు, కాఫీదర్మసులు, టిఫిన్ క్యారియరు మొదలగు నాగరికపు ప్రయాణవస్తువులతోను హాట్లు, బూట్లు, సూట్లు, కంటియద్దములు చేతికఱ్ఱలు మున్నగు అలంకారములతోడను స్వదేశీయులునగు నాగరికులెందఱో మాబండిలోనికెక్కిరి. అంత మాబండికదిలెను.

ధనుష్కోటినుండి వచ్చినవెనుకనే యెవరైనను దేవాలయములో నభిషేకములు అర్చనలు మున్నగునవి చేయవలెను. మేమును అట్లేచేసితిమి. దక్షిణదేశపు దేవాలయములన్నిటను పూజాపురస్కారము లన్నిటికిని టిక్కెట్లు. టిక్కెట్టులేక రైలులోనికెట్లెక్కనీయరో, నాటకమునకెట్లు రానీయరో, ప్రదర్శనములనెట్లు చూడనీయరో, అట్లే టిక్కెట్టులేక దేవాలయము లోనికిగూడ రానీయరు. సమస్తహైందవులును సాధారణముగా దర్శించిపూజించి పరితృప్తినందవలసిన దేవాలయములు ఆధునిక నాగరికమర్యాదలనుబట్టి ప్రదర్శనములవంటి శాలలుగా మారిపోయినవి. అనగా సంపత్తిగలవారికే స్వామిదర్శనమన్నమాట. రుసుములేక స్వామి నిర్మాల్యపు పూరేకైనలభింపదు. స్వామిదర్శనము కేవలమీటిక్కెట్లతోడనేకాదు. లంచపంచము లిచ్చుటకుగూడ పాల్పడవలెను. ఇన్నిపాట్లుపడిన మీదట స్వామిదర్శనము. దక్షిణదేశముననేగాని యిట్టియనుచితపద్ధతులు ఉత్తరహిందూస్థానమున లేవని చెప్పుదురు. సుప్రసిద్ధమైన కాశీక్షేత్రమున విశ్వేశ్వరుని ప్రతివారును స్వయముగాతాకి పూజింపవచ్చునట. దక్షిణదేశ దేవాలయములయందు పైవిధముగా నిర్బంధములును ప్రజాపీడయు పేదలనిరసనమును మిక్కుటముగా నుండుటచే స్వామిసాన్నిధ్యమున జనులకు నిజముగా కలుగవలసిన ఆస్తిక్యభావము శూన్యమగుచున్నది. పైపెచ్చు అచ్చటి అక్రమములు పీడలు దౌర్జన్యములు చూచుటచే మనస్సునందొక విధమగుకల్లోలమును, అసహ్యతాభావమునుగూడ గలుగుచున్నది. సగుణోపాసన పామరజనులు తరించుటకై యవసరమని కొందఱువాదింతురు. అదినిజమేనని యొకవిధముగా నంగీకరించినను దేవతామందిరములలో నుండవలసినంత పవిత్రతయు, శాంతిశ్రద్ధలును లేమిం జేసి నేటి హిందూదేవాలయములు ఏకొలదిమంది జనులజీవనోపాధికో సాధనములగు

చున్న వేకాని జనసముదాయమునకు జ్ఞానభక్తివైరాగ్యములను ప్రసాదించుపవిత్రస్థానములుగా నుండుటలేదు. దక్షిణదేశపు దేవాలయములకు పూర్వరాజదత్తసంపత్తియే యధికముగాగలదు. మఱియు పూర్వమువలె నడువవలసిన బాధలేకుండా యేర్పడిన నేటి ప్రయాణ సౌకర్యములవలనగూడ పూర్వముకంటె యాత్రికులనేక రెట్లధికముగా వచ్చుచున్నారు. ఇందువలనగూడ దేవస్థానములరాబడి యధికమైనది. కాన ఘోరమైన టిక్కెట్లవిధానము దేవస్థానములందు తొలగించిన బాగుగానుండును. స్వామికర్పించెడు దక్షిణలు జనులభక్తిశ్రద్ధలనుబట్టియు పేదభాగ్యములనుబట్టియు యథాశక్తిగ నుండవలెను గాని నిర్బంధముగా నుండుటయనుచితము. ఇందువలన పేదలెక్కువ శ్రమపడుచున్నారు. దాదాపొక సంవత్సరముక్రిందట నేనొక ప్రసిద్ధదేవాలయమున కేగితిని. అచ్చటికి వ్యాధిచే బాధపడుచున్న యొక పేదరాలే తెంచెను. అణా మూడుపైసలిచ్చినగాని యచ్చట కర్పూరహారతి సేయరని యామె తెలిసికొని యాడబ్బులను కొబ్బరికాయయు కర్పూరమును గొనికొని దేవాలయమున కేతెంచెను. కాని అణాటిక్కెట్టు కొనుక్కొనినగాని లోనికిబోవుటకు వలనుపడదని ద్వారరక్షకు లామెను లోనికిబోనీయక నడ్డగించిరి. ఆమె పేదరాలనని వారినెన్నియోవిధముల ప్రార్థించెను. కాని వారు విడువలేదు. కాన ఆమె తనవద్దడబ్బులలోని యణా పెట్టి టిక్కెట్టుకొనుక్కొని లోనికే తెంచెను. అణావ్యయమై పోవుటచే నామెవద్ద కానీమాత్రమేయుండెను. కాన ఆకానీతో కర్పూరహారతిచేయుటకు అర్చకుడు నిరాకరించెను. "పేదరాలనునాయనా! అణా ద్వారం వద్ద తీసుకున్నారునాయనా! నాలుగేండ్లనుంచీ రోగంతో తీసుకుంటూ ఈస్వామిదర్శనంచేస్తే రోగంపోతుందని గంపెడాశతో ఎంతోదూరాన్నుంచి వచ్చానునాయనా! ఈకానిడబ్బుతీసుకొని కొంచెం కర్పూరహారతిచెయ్యిస్వామీ, పేదరాలికిచేస్తే నీకు పుణ్యంఉంటుందిస్వామీ" అనియాస్త్రీ యర్చకుని యెంతయోదీనముగ వేడుకొనెను. "డబ్బులేకుండా యీగుళ్లోకి యెందుకువచ్చావు. ఊరికే కర్పూరహారతి చేయడానికి నీవుపెట్టిననౌకరు లెవ్వరూలేరు. ఫో!ఫో! అని ఆ యర్చకుడు రూక్షవీక్షణుడై కఠినముగాపలికెను. వారు అర్చకులుగా నుండకున్నచో యింతకంటె దయాశీలురుగా నుండెడివారేమో! ఆసందర్భమును పరికించుచు కొంతసేపు నేనచటనే నిలువబడితిని. ఆయర్చకుని మనస్సుకరుగలేదు. ఆకర్పూరహారతిచేయక నాస్త్రీకి సంతుష్టి కలుగునట్లుగలేదు. అప్పుడాయర్చకునితో "ఆడబ్బులునేనిస్తాను. ఆమెకు కర్పూరహారతి చేయండి" అనినేనంటిని. ఆయర్చకునకు నామీదగూడ కోపమువచ్చెను. "మీకెందుకు మీరువెళ్లండి నేను చేసేదిలేదు." అనితీవ్రముగా బలికెను. "ఎందుకుచేయరు, మీకు కావ

లసినది డబ్బులేగదా ఆడబ్బులెవరిస్తేమీకేమి చేయండి"అని నేనంటిని. అర్చకునితీవ్రత చప్పునచల్లారెను. ఐదుకాసులకొఱకు పేదరాలిపై తానుచేసిన దౌర్జన్యమునకు అతనిలో సతనికే సిగ్గుగలిగినది. అప్పుడాతడు నెమ్మదైనపలుకులతో 'నేనేదో చేస్తా. మీరు అమ్మణ్ణి గుళ్లోకివెళ్లండి అమ్మా' అనెను. ఇంక నెందులకని నేనీవలకువచ్చి వేసితిని. ఆవలనేను అమ్మణ్ణి గుడియందుండగా కర్పూరహారతిచేసినాడని ఆస్త్రీవచ్చి నాతోచెప్పెను. ఈవిధము దేవతలు నేడు దౌర్జన్యపరులగు మానవులచేతిలో జిక్కి భక్తజనసులభులు గాకున్నారు. నేడు స్వామిదర్శనము కావలెనన్నచో నెత్తిటోపీలో, యూనిఫారండ్రెస్సులో కావలెను. లేదా అయిశ్వర్య సమృద్ధియైన నుండవలెను. ఈరెండును లేనివారిగతి పైపేదరాలి గతియే. రామేశ్వరమునుండి ప్రతివారును తప్పక తెచ్చుకొనునవి గవ్వలు. రామేశ్వరము నందుతప్ప మఱెచ్చటను గవ్వలు శంఖములు దొరకవు. అచ్చటగూడ గవ్వలంగళ్లైదాఱు కంటె నెక్కువగలేవు. ఆయంగళ్లచుట్టును వివిధదేశపుస్త్రీలెట్లు మూగియుందురో ఆ చోద్యమునుచూచి తీరవలెను. ఆడవారి శేరమగుటచేతను, ఏవిధముగానైనను తీసికొనక మానరను విశ్వాసముచేతను గవ్వలతిప్రియముగ నమ్ముదురు. ఎనిమిది యాటగవ్వల తుదిధర నాలుగణాలు. అధికవెలగానున్నను అయిదులు, పదులు, రూకలుపెట్టి ప్రతిస్త్రీయును గవ్వలుతీసికొని వెళ్లుచునేయుండును. రామేశ్వరము వెళ్లెదమనిన గవ్వలుతెచ్చి పెట్టుడనుటయు, వెళ్లివచ్చితిమనిన గవ్వలుతెచ్చినారాయని యడుగుటయు మనదేశమందు పరిపాటియైనమాట, కాని యీగవ్వలవలనగల ప్రయోజనమేమి? జూదమువంటి ఆటను ఆడి విలువలేనికాలమును వ్యర్థముచేసికొనుటయేగదా. నేడుస్త్రీలు దేశహితార్థముచేయ వలసినకార్యములు నేర్చుకొనవలసిన విద్యలు లలితకళలు మెన్నియోయుండ యీగవ్వ లాటలాడ నెవ్వరిచ్చగింతురు? నాకు దానిపై బొత్తిగా మోజులేదు. అయినను యాత్రా చిహ్నముగా కొన్నిగవ్వలు కొనక నాకును తప్పినదికాదు. తాటియాకులతో సొగసుగా నల్లబడిన బుట్టలు పెట్టెలుగూడ నచ్చట విరివిగాదొరకును. గవ్వలు పటములుకొనిన వారా బుట్టలనుగూడకొని వాని నాబుట్టలలో పెట్టుకొని యిండ్లకు తెచ్చుకొందురు.

రామేశ్వరమునందు గంధమాదనపర్వతమను పేరుతో నొకయిసుకతిప్పయున్నది. దానిపైరాతితో మలిచిన రామపాదచిహ్నములు గల చిన్న ఆలయమొకటిగలదు. దానిపైకెక్కినచో నడుమ బిళ్లవలె రామేశ్వరపు లంకయు దానిచుట్టును భూపురశ్రీ మణితాల్చిన యింద్రనీలముల మొలనూలు పగిది సాగరము మనోహరముగా గన్ప

ట్టును. అదిచూడదగిన దృశ్యమే. అటనుండి మేము క్రిందికి వచ్చుచుండ ఎనుబదేండ్లు దాటిన వృద్ధురాలును నామెతో మఱియిద్దఱును మాకెదురైరి. ఆవృద్ధురాలు మిక్కిలి దుర్బలముగానుండి కన్నులు తేలిపోవుచుండ మిక్కిలి ఆయాసపడుచు నడుచుచుండెను. ఆకృతులనుబట్టి వారు ఉత్తర హిందూస్థానము వారని తెలియుచున్నను ఏప్రాంతమువారో తెలిసికొనవలయున నెడి కుతూహలముతో "మీా దే దేశ" మంటిని. "నేపాళదేశ" మని యా వృద్ధురాలనెను. నాకు మహాశ్చర్యమయ్యెను. ఎక్కడి శీతనగము! ఎక్కడి సేతువు! నిండు వార్ధక్యమున నావృద్ధురాలి నావిధముగా నీడ్చుకొని వచ్చిన మతవిశ్వాసము పుణ్య కాంక్ష అత్యద్భుతముగదా! ఆకృతులలో భేదమున్నను, ఆచారములలో మార్పులున్నను, భాషలలో భిన్నత్వమున్నను, వేషములోవ్యత్యాసమున్నను, ఆసేతుశీతనగ పర్యంతముగల యావద్భారతీయుల నైక్యపఱచుచున్న దేది! మత సూత్రమేగదా? మతము మానవునకు ప్రాణముకంటె నుత్కృష్టమైనది.

కల్పలతా! వ్రాయవలసిన విషయములు పెక్కులున్నను లేఖా విస్తరభీతి లేఖినిని వెనుకకీడ్చుచున్నది. ఇప్పటికే లేఖ పరిమితిని మించినది. కానయింకొక్క మాటతో ముగించెదను. మిత్రమా! మేమీా విధముగా హిందూదేశపు సుప్రసిద్ధక్షేత్రములలో నొక్కటైన రామేశ్వర క్షేత్రమందు ద్వాదశదినములు గడపి పర్వతవర్ధనీ రామలింగేశ్వరుల పలుమాఱు సేవించి అనంతపద్మనాభస్వామిని దర్శింపకుతూహలము గలుగుటచే నచ్చటికేగుటకై రామేశ్వరమునుండి మధురకువచ్చి అక్కడనుండి త్రివేంద్రము వెళ్లు బండినెక్కితిమి. త్రివేంద్రమువెళ్లుచు మార్గ మధ్యమున మేముచూచిన యొకటిక్షేత్రము తెంకాశీకి సమీపముననున్న కుర్తాళం. ప్రకృతి శోభావిభాసితంబై నేత్రపర్వంబైన యారమణీయ ప్రదేశమును గూర్చిముందువ్రాసెదను.

మిత్రురాలు

శారద.

భిక్షువు

కొచ్చెర్లకోట రామేశ్వరరావుగారు

బలము సృక్కించి, చిత్తమ్ముఁ గలఁచివేయు
నీ దురంతదారిద్ర్యమ్ము దెంతకాల
మీ విధమ్మున పీడించునేమొ తెలియఁ
జాల నక్కట!
ఇది యేమి కాలగుణమొ!
భాగ్యమెల్ల నశింప విభావరులను
శాంతియనునది లేక నేకాంతమతిని
ఏడ్చినా నెలుంగెత్తి నా యేడ్పు నెవ్వ
రాలకింతురు?
నన్ను నిహాయసమున
జాలిఁగన్గొని మెలమెల్లఁ దూలిపోవు
తారకాసముదయమొండె దక్క—!

* *

"భోజ్యమే లేక శుష్కించిపోయి వేఁగు
ఆర్తుఁడను! రక్షణ మొసంగు" డనుచు నేను
వీధి వీధులఁ బనివడి వేఁడుకొంటి!
కాని నిర్మృష్ట శుభరేఖ నానియుంటి!

* * *

వీఁక నీల్గితి! విస్రబ్ధమెడలె సుఖము!
ఎంతగా విలపించిన నేమి ఫలము?
దుస్తరానంతకల్లోల దుఃఖవీచి
మునిఁగి మరణించి
పరలోకమునకుఁ బోవ

విధిగ జనియించు నేమొ నాహృదిని శాంతి!

* *

శాంతి నొసఁగని యిట్టి

శ్మశానజగతి

నిలుపు కెట్టుల జీవాలు?

నిలుపలేను!

విముఖతన్ జెంది ప్రాణాలు విడుతమన్న!

— విడువలేను!

* *

తొంటి నిర్వ్యాజ బాంధవ్య ధృతినడఁచి
ప్రాణములకంటెఁ దీపియౌ పత్నిరోసి

సుతుల బాసి

* *

పోవఁజాలదీ యసువు!

పుంశ్చలట్లు

నటన లొనరించి యున్మత్తు నటులఁ జేయు!

* *

ఉత్సవం బేల? నుత్సర్గ మొంద నేల?
జీవమా! తఱలుము దయచేసి శాంతి!

* *

ఏల నేడ్పింతు వీక్షుద్ర బేలభిక్షు?
నుదరపోషణోదగ్రవాంఛోపలబ్ధి.

స్త్రీలు—ఆంధ్రనాటక రంగము

పరుచూరు సుందర వరసులుగారు

నాటకరంగమున స్త్రీలు పాత్రములను గైకొనుటకు కొందఱాక్షేపణము దెల్పెదరుగాని నాటకకళావిర్భావమున కది మిక్కిలి యావశ్యకము. మానినులు నాటకశాల నెక్కుటకావశ్యకము, హేతువు, రెంటనుగూడ గలవు. ఇదిపూర్వాచార విరుద్ధముకాదు. ఇతర భారతీయ నాటకరంగములన్నిఁటికన్న పాత్రధారణ విషయమున నాంధ్రనాటక రంగమే వెనుకఁబడియున్నది (?) స్త్రీ పాత్ర నిర్వహణము ఆంధ్రనటకుల కొక విధముగ దుస్తరమగుచున్నదనిగూడ నుడువనగును. ఆంధ్రులలో పురుషుల లక్షణములు ప్రత్యేకింపబడినట్లు కానుపించుచుండును. ఆంధ్రయువకులు సహజముగ సన్నగను—పొడవుగను—అంగవైశాల్య సంయుక్తముగను—నుండి స్త్రీ లక్షణములకు దూరులైయున్నవారు. కాన ఆంధ్రులు స్త్రీ పాత్ర నిర్వహణమున మొట్టమొదట రూపప్రచురణముననే భంగపాటొందు చున్నారు.

లలిత కళలు రెండువిధములు: అవి దృశ్యములు—శ్రావ్యములు. నాటకకళ వీఁటి రెంటియొక్క మిళితము. శ్రావ్యభాగమునకంటె దృశ్యభాగ మత్యంత ముఖ్యతమమైనది. అట్టిదృశ్యభాగముననే సంపూర్ణ సంతృప్తి నొసఁగ జాలనప్పుడు రెండవ ఖండము నెంత వైదుష్యముతోఁ బ్రదర్శించినను ప్రేక్షకుల మెప్పుబడయ జాలరు. ఆంధ్రనటకులలోఁ బురుషులు స్త్రీ పాత్రముల ధరించి ప్రశంసాపాత్రముగ సవిమర్శకముగ బ్రదర్శించిన వారిని వ్రేళ్లమీఁద లెక్కింపవచ్చును. రూపప్రకటన మొక్కటే గాక భావప్రకటనముగూడ బురుషునికి కష్టమే. స్త్రీ సహజకోమలగాత్రి; మృదుమధురవచోనైపుణి; సరళమనోనివృత్తి. లజ్జ, శృంగారేచ్ఛ, అవ్యాజప్రేమ, మున్నగునవి ఉత్తమస్త్రీకి సామాన్య లక్షణములు. వారి మనములెంతయు నిశిత కోమలములు. పురుషుని స్వభావము తల్లక్షణ వ్యతిరిక్తము. అట్టిచో బురుషుడా స్త్రీ పాత్రమును నిర్వహించ గలుగుటలోని కష్టము నాటక కళారసాస్వాదులకందఱికిని సువ్యక్తము. స్త్రీనైజమునకును పురుషస్వభావ

మునకును వ్యతిరిక్తాంతరాయము నాయికాపాత్ర నిర్వహణములోఁ బురుషునికడ్డువడు చున్నది. శృంగార భావములను పురుషుఁలొక విధముగ జూపుదురు. స్త్రీల గంభీర హృదయములు పురుషునికి సాధారణముగ బోధపడవు; అందువలన వారిపాత్ర స్వభావ చేష్టలను నటుఁడు ప్రేక్షకులయెదుటఁ బ్రదర్శింపజాలడు. ఇందులకింతవరకు ప్రచురితములై యున్న నాటక విమర్శనలే నిదర్శనము.

ఒక్కటి యించుక పరిశీలింతము. శకుంతలపాత్ర నొక యువకుడు చక్కగ నిర్వహించినట్లు చెప్పబడెను. శకుంతల ముగ్ధయగు నాయిక. నాయికలందఱిలో శకుంతల వింతయగు ప్రకృతిగలది. రోషరుధిరప్రవాహయుతమగు రాచప్రకృతి—పట్టుదల, గాంభీర్యము, మున్నగు రాజర్షి లక్షణములు ఆమెయందిమిడియున్నవి. భిన్న దేశ భిన్న ప్రకృతులు గలిగిన తల్లిదండ్రులు జన్మకారకులిద్దఱుగూడ నుత్తమ కళా విలాసలోలురు కాని యామెయు భిన్నవాతావరణమునందుఁ బెరింగినది. నిరంతర వేదఘోష, మున్యాశ్రమ శాంత ప్రకృతి, యివియన్నియు నీమె నొక విచిత్ర వ్యక్తిగ జేసినవి. ఈసాధ్వీమతల్లి భూమికను గైకొని రసపోషణము గావించుకొనుచు పాత్రౌచిత్యమును రక్షించుటకు సామాన్య వైదుష్యముచాలదు. యువకుడగు ఆపాత్రధారికడ స్త్రీలక్షణము లొప్పుల కుప్పలుగనున్నవి. ముగ్ధత్వము చాలినంత యున్నది. అతని పాత్ర నిర్వహణమున కెంతయు నబ్బురపడి చూచుచుండువారు చాలమంది కలరుకాని భావప్రకటన విషయములో శృంగార రసప్రకటనములో స్త్రీలొకభిన్నచర్యయే వారియందును గాన్పించినది. శకుంతలా దుష్యంతుల ప్రథమ సమాగమమునందును దుష్యంతుఁడాశ్రమమువీడి చనునప్పుడు శకుంతల దర్భ తనపాదమును గ్రుచ్చుకొనినదను మిషమీద నిలిచి వెనుదిరిగి నాయకుని సౌందర్య రసమును గ్రోలుసందర్భమునను భావప్రకటనములఁ జేయుట మిక్కిలికష్టము. మొదటి సందర్భమున ప్రేక్షకులకు జూపుట యొకింత సౌలభ్యమగు నేమోకాని రెండవ సందర్భము మిగుల గంభీర భావయుత మైనది. ఇచ్చట కాలికి దర్భ గ్రుచ్చుకొనినట్లును అభినయము చేయుటయేగాక ఆచేష్టలన్నియు రాజును జూచుటకు కల్పింపఁబడిన వ్యాజములని ప్రేక్షకులకుఁ దనయభినయముల వలననే బోధపడునట్లునటింపవలయును. ఇది యభినయములోని యభినయము. ఇందులకు విపుల భావరచనాశక్తియు, ఆంగికాభినయ వైదుష్యమును మిక్కిలియావసరము. అందుతోఁబాటు స్త్రీలక్షణములుగూడ నవసరము. స్త్రీపాత్రమును స్త్రీలు నిర్వహించుటలోను, పురుషులు నిర్వహించుటలోను భేదము

గలదు. ఇట్టిభేదమంతరించి నిజమగు కళాస్వరూపమును ఆంధ్రులు గాంచవలయునన్న స్త్రీలు నాయికా పాత్రములను ధరించుటకంటె నితరమార్గములులేవు. "రోషనార" ప్రదర్శనమునందుగూడ నిట్టి కష్టము లనేకములు గోచరించుచున్నయవి. అష్టాదశ విద్యాప్రవీణయగు జహ్వారీభాయి పాత్రమును నిర్వహించుటలో ఒకరిద్దరు పేర్గాంచి యున్నను వారి ప్రదర్శనములో నామెకుండవలసిన స్త్రీసహజవ్యక్తిత్వము బయలుపడ కున్నది. నిపుణతతో నాయికాపాత్రల ధరించి మెప్పించగల యువకులు కొందరున్నను యీయల్పసంఖ్యాకులు విశాల ఆంధ్రనాటక భావిరంగమున కెంతవరకు వన్నెదేగలరను విషయమాలోచనీయము.

స్త్రీలకు నాట్యమొక భూషణముగ నాదికాలమునుండి భావింపఁబడుచుండినట్లు ఆధారములుగలవు. మహాభారతకాలములో అనగా నించుమించు క్రీస్తుకుపూర్వ మిరు వదవ శతాబ్దమునాఁటికి రాజకుమారికలు నాట్యవిద్యయం దారితేఱినవారుగనుండి రనుట కాధారములుగలవు. విరాటనగరాధిపతి యనుంగు పుత్రికయైన ఉత్తర బృహ న్నల వేషధారియగు నర్జునునియొద్ద నాట్యకళ నభ్యసించుచుండినట్లు భారతమునఁగలదు. ఈయాధారమునుబట్టి యప్పటి నాట్యకళా స్వరూపము నోకించుక తెలిసికొనుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఆకాలములో నాట్యకళాపరిషత్తు లుండినవనియు రాజకుమారికలా పరిషత్తులకుపోవుట కిష్టపడనందుచే నింటివద్దనే యుపాధ్యాయుల నేర్పఱచికొని కళాభ్యాస నము గావించుచుండిరనియు నూహింపవీలగుచున్నది. చరిత్రకాలమందుగూడ నిట్టినిదర్శన ములు కొన్నిగలవు. నాంది ప్రస్తావన మనవారువ్రాయుచుండు తెరఁగే స్త్రీలు నాటక కళాప్రత్యక్షమున కాదికాలమునుండి తోడ్పడుచుండిరను యుదంతమును స్థిరీకరింపగలదు. స్త్రీలు యితరులచే జూడబడకూడదను పూర్వసిద్ధాంత మీదినములలో గమనించువారు కాకున్నను ఆసిద్ధాంతమునకు మినహాయింపునుగూడ పూర్వులే నిర్వచించియున్నారు. శ్రీరామచంద్రమూర్తి "అంతఃపురకాంతలను, వేడుకలందును, శుభకార్యములయందును, విషాదసమయములందును, సందలు స్వేచ్ఛగజూడవచ్చును" అనినుడివియున్నాఁడు. నాటకప్రదర్శనమొక వేడుకగాన నిట్టిసందర్భములందు స్త్రీలు రంగస్థలము నలంకరించుట ధర్మవిరుద్ధము కాజాలదు.

ఇఁక ప్రస్తుతకాలములోఁ బ్రపంచమునఁబుట్టు ప్రతివ్యక్తియు నేదో వ్యాపార మభిలషించుచుండుటచే నాటక కళోపాసనము స్త్రీలకు తగిన పనియని తలఁపఁబడు చున్నది. స్త్రీలు రంగమును ప్రకాశించినచో నవినీతి ప్రబలమగునని తలఁచుట కెట్టి యువ

కాశములును లేవని విదేశ, స్వదేశ, నాటకరంగముల నొకింతసేపు సింహావలోకన మొనర్చి నచో తేటపడగలదు. విద్యావతులగు యువతులు కళను కళాభివృద్ధికి యారాధింప వలయునని సిద్ధాంతముతో నాటకరంగమును ప్రవేశింపవలయును. విద్యావంతులు నాటకరంగ మలంకరించిననే గాని నాటకకళ సర్వతోముఖ వికాసమునంద జాలదు.

ప్యారిసు నగరమందలి నాట్య కళాపరిషత్తులో ప్రతివత్సరమును వేలకొలంది నాట్యకర్త్రులు ప్రత్యేక శిక్షనుబడసి ఫ్రెంచి నాటకరంగము నుద్ధరించుచున్నారు. ఇంగ్లండు, అమెరికా దేశములందు గూడ నీకళ దినదిన మభివృద్ధిని గాంచుచున్నది. నాయికా పాత్రములను పురుషులు గైకొనవలసిన యావశ్యకత వారికి లేదు. నాటకములందు పాల్గొనుచుండు నా పాశ్చాత్య వనితలు గౌరవ కుటుంబములకు జెంది గౌరవ జీవన మొనర్చుచున్నారు.

ఆంధ్రనాటక రంగమునందు సూత్రమును ధైర్యముతో బ్రవేశపెట్టిన శ్రీయుత బళ్లారి రాఘవాచార్య దంపతు లెంతయు ప్రశంసింపదగినవారు. శ్రీయుత రాఘవా చారిగారిటీవల విజయవాడ పురమునందు "చాచా" ప్రదర్శనమునందు తమ సతీమణి, పుత్రిక మున్నగు నువిదల సాయమునుగొని ఆంధ్రవనితలకు మార్గదర్శకులైరి. కృష్ణా మండల న్యాయాధి కారులగు శ్రీయుతులు రామారావుగారి పుత్రిక శ్రీమతి లలితాంగి కన్యగారు నాటకకళను తమ యభిమాన కళగా గైకొనిరి. గతవత్సరము బెంగుళూరునందు శ్రీరాఘవాచారి దంపతుల ప్రదర్శనమును వీక్షించిన శ్రీమహాత్మాగాంధిగారు స్త్రీలు నాటక రంగములందు పాల్గొనుట తప్పనిసరియని హేతుపూర్వకముగ నిరూపించియున్నారు. ప్రోత్సాహకరమగు ప్రత్యక్ష ప్రమాణములు మనకన్నులయెదుట నెన్నియేని జరుగు చున్నవి. కాన సందియము లేక నావశ్యకతయు, మరొకవంక హేతు పూర్వక సమర్థన మును అండగా గలిగిన యీయావశ్య కర్తవ్యమును ఆంధ్రవనితామతల్లులు నెరవేర్చి, ఆంధ్రనాటకరంగ భావిభాగ్యోదయమునకు తోడ్పడుదురు గాక.

శబరి

సాహిత్యసరస్వతి వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

ప్రార్థన

నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు, మహాశుగంబులున్
విల్లునుదాల్చువాఁడు, గడువిప్పగు వక్షమువాఁడు మేలు పైఁ
జల్లెడువాఁడు, నిక్కిన భుజంబులవాఁడు, యశంబుదిక్కులన్
జల్లెడువాఁడు, నైన రఘుసత్తముఁ డిచ్చుత మాకభీష్టముల్.

—భాగవతము.

రంగము ౧

[శబరి యెఱుకులకులమున జన్మించిన యమాయకపు సుజన్మ. శబరి రాజమర్యాదలంగాని, తదితరగౌరవములు గాని యొనరించువిధము నెఱుఁగదు. శబరి బోయపిల్లవాండ్రు, పల్లెవాండ్రు సాధారణముగ నరణ్యమునఁ జేయు మర్యాదలకన్న నుపచారములకన్న నెక్కుడేమియు నెఱుఁగదు. కాని, శబరికిఁ గొలదిగ, బ్రజ్ఞానముమాత్రము గలదు. మతంగాది మహామునుల కుపచారంబొనరించి వారి యాదరణానుగ్రహములకుఁ బాత్రురాలాయెను. వారీ శబరి సుజన్మురాలనియు, భవపాశనాశమును బొందఁగలదనియుఁ దమదివ్యదృష్టిఁ బరికించిరి. తామేమియు నీమె కధికవిషయములను బోధించరైరి. శ్రీరామచంద్రాగమనమును మాత్రమెఱుక బఱచిరి. శ్రీరామచంద్రమూర్తి పితృాజ్ఞాపరిపాలనార్థమై సీతాలక్ష్మణసహితుఁడై యేతెంచుననిరి. భార్యావియోగము శ్రీరామునకు సంభవించుననిరి. సీతాన్వేషణార్థమేతెంచుచు దారిలో శ్రీరామసౌమిత్రులు కబంధువును వధింతురనిరి. కబంధువధానంతరము శ్రీరామసౌమిత్రులీ పంపాతీరమున కేతెంతురనిరి. అప్పుడు వారిని గౌరవింపుమనిరి. వారివలన శబరి జన్మసాఫల్యమును బొందుననిరి. అటుల శబరి కుపదేశించి మతంగాదిమునిపుంగవులు యదేచ్ఛఁజనిరి. తదాది శబరి శ్రీరామచంద్రదర్శనార్థియై, తదేకధ్యాననిమగ్నయై యుత్కంఠాభిముఖియై శ్రీరామచంద్ర సౌమిత్రులరాకకై యెదురుఁజూచుచుండెను—శబరి నివాసము పంపాసరస్తీరారామవిహారమున నొకకుటీరమున—మతంగాశ్రమమున— శబరి కూర్చుండియుండెను. శబరి ప్రాయ మెనుబదివర్షములుగ నుండును, నెరసిన తలవెంట్రుకలు పూసలపేర్లు మెడనిండాయుండును, అది ప్రాతఃకాల సంధ్యాసమయము.]

శబరి

"శ్రీరఘురామ! చారుతులసీదళదామ! శమక్షమాది శృం
గార గుణాభిరామ! త్రిజగన్నుతశౌర్యరమాలలామ! దు
ర్వారకబంధరాక్షస విరామ! జగజ్జనకల్మషార్ణవో
త్తారకనామ! భవ్యగుణ! దాశరథీ! కరుణాపయోనిధీ!"

— గోపన.

రామా! నిత్యసత్యధామా! దుష్టశాత్రవ విరామా! జగదభివృద్ధినామక రాకా నిశాకరసోమా! శ్రీరమాకరగ్రహణమానసోల్లాసితకామా!

గురుజను లెంతయో మిగుల గూరిమితోఁ దుతఁ జెప్పియుండిరో
సరసిజపత్ర! నీవిచటఁజాలక కాలమునుండి సౌఖ్యతన్
వరలుచునుంటివం చిటకు వచ్చెద వంచును, నేను నీకుగా
తెరవులఁ గాచి వేచితిని దీర్ఘము నాదగు కోర్కెలన్.

దేవా! రామా! నీవరుదెంతువని యస్మద్గురువర్యు లానతిచ్చినది మొదలు నామనం బెంతగ సంతసనాగరమున లీనమాయెనో నేనెఱుఁగ జాలకుంటిని! జయ సీతారమణా!

"కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు
శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకునిఁ జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు
శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము

విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు వీనులు
మధువైరిఁ దవిలిన మనము మనము

భగవంతు వలగొను పదములు పదములు
పురుషోత్తముని మీఁది బుద్ధి బుద్ధి

దేవదేవుని జింతించు దినము దినము
చక్రహస్తుని బ్రకటించు చదువు చదువు
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు
ధరణి హరిఁ జేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి!"

— భాగవతము

జగద్రక్షాదక్షా! శ్రీరామమూర్తిని-ఆర్తత్రాణపరాయణుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని- అనంతకోటి బ్రహ్మాండ నాయకుండైన శ్రీరామమూర్తిని-దేవదేవాది దేవసంపూజిత పాదపద్ముఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-చరాచరవస్తురూపకుఁడైన శ్రీరామమూర్తిని-సృష్టిస్థితి

లయకారణ భూతుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-ఆశ్రితజనకల్పభూజంబగు శ్రీరామమూర్తిని-దురదృష్టాదృష్టదాయకుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-కమలాక్షీకళత్రుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-రాజాధిరాజపూజిత, సేవితమణిపాదుఁడైన శ్రీరామమూర్తిని-జగదంతర్యామియైన శ్రీరామమూర్తిని-హరిహరహిరణ్యగర్భాత్మకుఁడైన శ్రీరామమూర్తిని-విశాలాపారభవాబ్ధిపోతమగు శ్రీరామమూర్తిని-స్మరింపని జన్మమొక జన్మమా! అట్టి జన్మంబెన్నఁటికైన నవధినందఁగలదా-అంతమును గాంచఁగలదా?

"సంసార జీమూత సంఘంబు విచ్చునే
చక్రిదాస్య ప్రభంజనము లేక!
తాపత్రయాభీలదావాగ్ను లారునే
విష్ణుసేవామృత వృష్టి లేక!
ఘనవిపద్గాఢాంధకారంబు లడఁగునే
పద్మాక్షునుతి రవిప్రభలు లేక!
సర్వంకషాఘౌఘ జలరాసు లింకునే
హరిమనీషా బడబాగ్ని లేక!
నిరుపమాన పునరావృత్తి నిష్కళంక
ముక్తినిధిఁ గానవచ్చునే ముఖ్యమైన
శార్ఙ్గకోదండ చింతనాంజనము లేక
తామరసగర్భునకునైన ధరణి నెందు!"

— భాగవతము.

రామా! నీవనంతుఁడవు-నీవనాద్యుఁడవు-నీ వరూపివి-నీవు సురూపివి—నీవు చిద్విలాసుఁడవు-నీవు మాయామానుషుఁడవు-నీ వసంఖ్యాకభూతకోటి పరిరక్షణుఁడవు—నీవ మూల్యాభరణ భూషితుఁడవు!

రామా, నీవెక్కడ? నేనెక్కఁడ? అనంతకోటి బ్రహ్మాండమండల మండనాయమాన నాయకమండలుండవగు నీవెక్కఁడ—సర్వశూన్యరాలనగు నేనెక్కఁడ? రాజాధిరాజ మహారాజపూజిత పాదనీరేజుఁడగు చక్రవర్తి కుమారుఁడవైన నీవెక్కడ—నేను—చూడ నసహ్యాకారంబగు నేను—కుడువఁగాని నొరులకుఁ బెట్టగాని యన్నంబులేని నేను—పరుల కుపకారమను మాటయే నెఱుఁగనినేను-—సప్తర్షి స్తోత్రసంపూజిత దివ్యచారిత్రు

డవగునీవు—చూడఁగంటకంబగు పాలపూసలుఁ దాల్చిననేను—నవరత్నఖచితచంద్రహాసాలంకృతుఁడవగునీవు—భక్తజనపారిజాతుఁడవగునీవు—మౌనిపుంగవుల పాదరేణువునైనఁ గనులఁ గాంచఁజాలని నేను—మౌనిజన హృదయస్థ నుతులనందిన నీవు—కామితార్థప్రదాయకుండవగునీవు—గొప్పవాఁడవగు నీకును—అధమురాలనగు నాకు నెట్టిసంబంధము అని ఎవరేనియందురా? వందారు జనమందారమా!

"మందారమకరంద మాధుర్యమున దేలు
మధుపంబు వోవునే మదనములకు
నిర్మలమందాకినీ వీచికలఁదూఁగు
రాయంచ సనునె తరంగిణులకు,
లలితరసాలపల్లవఖాదియై చొక్కు
కోయిల సేరునే కుటజములకు
పూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురిత చకోరక
మరుగునే సాంద్రనీహారములకు
నంబుజోదర దివ్యపాదారవింద
చింతనామృతపాన విశేషమత్త
చిత్తమేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్చు
వినుతగుణశీల! మాటలు వేయునేల?"

— భాగవతము.

క్షమింపుము. నీవటులఁదలంతువా! నేనే పొఱఁబడుచున్నదానను. సుజనరక్షాదక్షులరైన తామటులఁదలంతురా! భవదీయ నామసన్మంత్ర జపమునకన్నను నింకొక వేదపఠన మున్నయదియా? నీమహిమను గొనియాఁడ నేరితరము?

నీనామమంత్రంబు నియతిచేతనె కదా
వాల్మీకి కావ్యంబు వ్రాయఁగలిగె!
నీపాదధూళిగా పరికించి జూడంగ
కఠినపాషాణంబు కాంతయగుట!
నీచేత నంతంబు నేర్పుమీరఁగ గాంచి
మొఱటుకబంధుఁడు మోక్షమందె!
నీరూపమేని వర్ణింపలేని గుహుండు
వీక్షింపడే యా త్రివిష్టపంబు!

వినుము! శ్రీరామ! నిన్నె నే వినుతిఁజేతు
నన్ను గరుణించి, దయ నెంచి, తెన్నుఁజూపు,
మింక నిలువగ నిచ్చయే! సంకటంపు
నిలయమగు నిట్టి నికృష్టనిపథమున.

రామా! ఇంకను రా నాలసించెద వేల? మహాత్మా సౌమిత్రీ! మీరాయన్నకు నీవైన నంఁ జెప్పి యిటకుఁ దోడ్కొని రారాదా! అయ్యో! ఎంత యపచార మాచరించితిని. క్షమింపుము. స్వామీ! క్షమింపుము!!

శ్రాము మహా సాధ్వీమతల్లియగు సీతను-నిత్యసత్యవ్రతశీలయగు సీతను-రాక్షస కుల వినాశ కారణభూతురాలగు సీతను, ఎడఁబాసితిరికదా? ఆహా! ఏమి! మీ మాయా మానుషనాటక ప్రదర్శన నైపుణ్యము! సర్వముఁబుట్టింప, రెట్టింప, గిట్టింప సమర్థులరగు మీరు అనంతకోటిజీవరాసుల జీవితంబుల లిఖియించుమీరు-రామా! యొకరికైనఁ గానుపింపక నందరికర్మలను నారసి వానికిఁదగు ఫలంబులను లిఖియించునీవు-మాయామానుషావతారుఁడ వగునీవు-నీ భార్యయగు సీతను గాంచలేక పోయితివా! రామా! ప్రపంచమున ధర్మమును బునరుద్ధరింప నీ వెన్నెన్ని యిడుమలఁ గుడుచుచుంటివి? రామా! నీవుపితృాజ్ఞా పాలకుండ వనుటకుఁదగిన వాఁడవు. పాపసంహారా! జనని యాజ్ఞాపాలకులనుటకు నీవును, నీ సోదరుఁ డగు సౌమిత్రియునే సిద్ధమైనవారు. దాశరథీ! సౌమిత్రీ! నీవే స్వార్థత్యాగి వనుటకుఁదగిన వాఁడవు. జననియాజ్ఞ మేరకు జనకునాజ్ఞఁ బరిపాలింప నన్నతోఁడ నడవులకే తెంచిన నిన్నుఁ గాంచఁ గల్గినచో నేనెంత పుణ్యాత్మురాల నయ్యెదనో కదా! అన్నా! సౌమిత్రీ! నీ వెంత ధన్యుఁడవు. నిజముగ నీవే భ్రాతవు. తనయన్నకై తనరాజ్యమును వీడి-భర్మహర్మ్యంబులను వీడి-పంచభక్ష్య పరమాన్నంబుల గుడుచు స్వగృహంబులను వీడి-హంసతూలికా తల్పంబులను వీడి-కటికశిలలనే హంసతూలికా తల్పంబులుగాఁబరిగ్రహించి-అరణ్యకమైన యాకలములతో నమర్పఁబడిన యొకచిన్న పర్ణశాల ప్రాంగణమే భర్మహర్మ్య సమంబుగఁ దలంచి-తన జనని బోధించిన

"రామం దశరథం విద్ధి
మాం విద్ధి జనకాత్మజమ్
అయోధ్యా మటవీం విద్ధి
తాత! గచ్ఛ తేతి యథాసుఖమ్"

అను మాటలను మఱువక సీతమ్మను దల్లిగను, రామయ్యను దండ్రిగను, దలంచి ప్రత్యూషంబున జరుపఁబడవలసిన మాతాపితరుల పూజలకు బదులు సీతారాముల బూజఁ గావించి ధన్యతనందుచుండిన నీ జన్మమే ధన్యము.

అమ్మా! సీతా! లోకైకప్రపూతా! లోకోద్ధరణార్థము వసుంధరకు జన్మించి జనకునకుఁ బ్రియపుత్రికవై జయావలంబియగు శ్రీరామచంద్రుని కరంబును జేనంది ప్రియుఁడు వలదన్ననుఁ బతి యెచటనున్నఁబడఁతియు నచటనే యుండుట ధర్మమని బోధించి రామునననుసరించి, దండకారణ్యమును బ్రవేశించి-మేటి యనసూయాదిమహాపతివ్రతామ తల్లుల యాశీర్వచనంబుల నంది నేడాయసురునిచేతఁ జిక్కితివా! తల్లీ! నీ జీవిత మెంతగఁ జింతా సాగరవిలీనమాయెను! అమ్మా, చింతిలకుము. శ్రీరాముఁడువచ్చి నీదుఃఖ సాగరమును బంధించును. సేతువుఁగట్టును. దుఃఖమునుండి దరిఁజేర్చును. తల్లీ! ధైర్యము వహింపుము.

అయ్యో! ఎంతయాలసించితిని! శ్రీరామలక్ష్మణులరుదెంచున దింకొక జామునకేఁ గదా! వారలసివత్తురు. వారికేదేని ఫలాహారంబు లొసంగఁజాలకుండిన నెంతి యుపచారము వాటిల్లును. క్షమింపుడు! రామా సౌమిత్రీ! మీకొఱకై కొన్నిఫలంబుల సేకరింతును.

(లేచి చెట్లవైపున కేగి)

ఆహా! ఏమా గున్నమామిడి వృక్షముయొక్క యందము! ఏమా రసాలతరు శృంగారము! ఆగున్నమామి ఫలములు రుచిదైనవో యీరసాలము రుచ్యమైనదో నేను చవిఁజూచి సేకరింతుఁగాక!............. ..(పొంతనున్న వృక్షములకడకేగి)...... ఈ గున్నమామిడి పండెంత యందముగానుండి కనుదోయికి విందొనర్చుచున్నయది. దీనినిఁ జవిఁజూచెద...(ఫలమునొక దానియందొక వైపుకొఱికి)....ఛీ! ఇది యందముగను మాత్రమేయున్నదికాని యంతరుచికరముగ...మధురముగాలేదు. ఆ రసాలమును బరీక్షించెద! (రసాలముకడకేగి ఫలముఁగోసి రుచిఁజూచి) ఆహా! ఏమిరుచి!! ఏమిరుచి!!! రసాలమ్మను మాటయీఫలంబునకు దక్కినదిగాని తక్కినవానికి దక్కునా? చెల్లునా? ఈఫలమును భుజించిన మా శ్రీరామచంద్రమూర్తి యలసటను మఱచిపోఁగలడు. (తల నెత్తి ప్రక్కనజూచి) అదిగో! యాదానిమ్మపండు కనులకెంత యింపుఁగొలుపుచున్నయది. (దానిని సమీపించి యొకపండునుఁగోసి) ఈపండు బాగుగాఁబండుటఁజేసి కాఁబోలు పొట్టవిచ్చుకొనియున్నది. ఇందొకగింజను దిని బాగుండిన దీని నిటనుంతు. పుల్లదానిమ్మయైన విసర్జింతును. (కొన్నిగింజలనుదిని) ఆహా! నాయానందమునకు మేరయేలేదు! ఈఫల

మునుఁగల గింజలఁదిని శ్రీరాముఁడు నన్నుమన్నింపకుండునా! ఈఫలములను జవిఁజూచి నను గుఱించి సౌమిత్రి శ్రీరామునకుఁజెప్పి నాకు దైవసాన్నిధ్య మిప్పింపఁడా! ఇచటమాత్రమేఁగాక నీయరణ్యంబునం దంతటఁగలయ వెదకి యొందెందేయే సుభోజనములగు ఫలంబులుఁ గల్వో వాని నెల్లఁదెచ్చి శ్రీరామచంద్రమూర్తి కర్పింపఁ బ్రయత్నముఁ జేయుచుండెదను. (అటు నిటుఁజూచి) అదిగో కదళిమాకు (త్వరగా నటువైపునకుఁ బోవును).

రంగము ౨

[శ్రీరామలక్ష్మణులు సీతావియోగానంతరము, సీతాన్వేషణార్థులై బయల్వెడలిరి. మార్గమధ్యమున జటాయువుఁగాంచిరి. జటాయువు సీతనెత్తుకొని పోవుచున్న రావణు నడ్డగించి, వానితోఁబోరి తనరెక్కలఁ బోగొట్టుకొని, ప్రాణావశిష్టుడై పడిపోయెను. రాముని రాకకై యెదురుఁజూచి వచ్చినదే తడవుగ రావణుఁడు సీతనెత్తుకొని పోయెనని తెలిపి విగత జీవుఁడాయెను. జటాయువున కుత్తరక్రియలను నిర్వర్తించి రామలక్ష్మణులు దక్షిణాభిముఖులై బయలుదేరి మార్గమధ్యమునఁ గారణజన్ముఁడైన కబంధువును కుడియఁ జేసిరి. కబంధువు మరణానంతరము తన నిజచరిత్రఁదెల్పి శబరి శ్రీరామ నిరీక్షణమున నున్నదనియు నామె జన్మసాఫల్యం బొందుసమయమేఁ తెంచినదనియుఁజెప్పి దక్షిణదిశఁ జూపి యదృశ్యుఁ డనిరెను. అదికారణముగ శ్రీరామలక్ష్మణులు కబంధు నాశ్రమమునుండి శబర్యాశ్రమాభిముఖులై చనుచుండిరి. దారిలో జలాశయ మొకటి కానుపింప నట ముఖప్రక్షాళనం బొనరించిరి. ముందు రాముఁడేగుతెంచెను. వెనుక కొలది తడవుగ లక్ష్మణుఁ డేతెంచుచుండెను—అది ప్రాతఃకాలము. అప్పటికి రెండు ఘడియలప్రొద్దెక్కెను—రామ లక్ష్మణులు వల్కలాజినంబుల ధరించి మునిపుంగవులవోలె వేషధారణం బొనరించుకొనిరి. శ్రీరాముఁడు ముందుకు నడచుచుఁ దటాలున నిలచును. రామలక్ష్మణులవద్ద కోదండములుండును].

రాముఁడు

లోకైకపూతా! సీతా! నన్నిటులొంటి డించి పోయితివా! అకటా! ఆమాయలేడి నీకన్నుల కెక్కడ దాపరించె—దాపరించెఁబో—ఆలేడినిఁ గాంచినంతనే దానిని సాక వలయునను కోర్కెనీ కేల గలిగె—కలిగెఁబో—అద్దికావలయునని నాకుఁ జెప్ప నేనెన్ని విధముల వలదన్నను వినక బలవంతపెట్ట నేల—బలవంత పెట్టితివిపో—నేను మొండికి వేయకఁ దెచ్చి యొసంగుదునని నీకోర్కెకు సమ్మతింప నేల—సమ్మతించితివిపో—దానిని వెన్నంట నేల—వెన్నంటితిపో—అది యనేక కాననంబుల ద్రిప్ప నేల? ఎట్టకేలకు నాచేత హతమగు టేల—హతమగుచునది యఱువ నేల—ఆయఱపును విని నీవుభయమంది సౌమిత్రిని నిష్ఠురంబులాడి పంప నేల? అంత నీవొంటిగనుండుటఁగాంచి యాదొంగ నిను

దొంగిలనేల? హతవిధీ! రాజ్యంబును వీడియు నీకిసౌఖ్యంబేలయను పాఠమును బోధింప నెంచి యీయంతర్నాటకంబునకు సూత్రధారుఁడవైతివా? నామనం బెంతగఁ గుదుటఁ బఱచుకొందమనియే యనుకొన్న గుదుటఁ బడదే? సీతా-- అయ్యో— సీతా! సీతా! సీతా!!

నీవు లేకున్న జన్మంబు నిష్ఫలంబు
నీవు కలిగిన యడవియే నిఖిలమగును
నీవు లేకున్న సౌధంబు నీటిసమము
అనెడు పలుకులు నేఁడేమి యయ్యె సీత!

నామనం బమిత వ్యాకులపడుచున్నయది. సౌమిత్రి నీరుత్రాగి వత్తునని వెడలి రెండుఘడియలు కావచ్చినది. ఇంకనురాలే దేమి కారణంబో?

సౌమిత్రి

(మునివేషధారుఁడగు సౌమిత్రి ప్రవేశించును) అన్నా! ఏమో యోచించుచుంటివి?

రాముఁడు

ఏమియును లేదు సోదరా! నీవింత యాలసించుట కేమియు నశుభము సంప్రాప్తించలేదు కదాయని—?

సౌమిత్రి

అన్నా! నేనొనరించిన యాలస్యమేమియును లేదే? నేను ముఖప్రక్షాళనం బాచరించి వచ్చుచుంటిని. (తనలో) శ్రీరాముఁడు సీతామహాసాధ్వీవిరహంబును భరింపఁజాలక చింతించుచుండనోపు. అందుచే నేనెంతో యాలసించినట్లుల నీమహామహునకుఁ దోఁచియుండనోపు. (ప్రకాశముగా) అన్నా! ముందునకు నడచుదమా?

[సశేషము]

కెంపులడ్డిగ

శ్రీమతి పద్మావతీ శ్రీరామ్‌గారు

"ఆపాడుముండ, మీ మేనత్త కెంపులడ్డిగను మనకెవ్వరికైననీయక, నేలకో ఆకోమటి కిచ్చి అమ్మిసొమ్ము జేసి ధర్మములకిమ్మన్నది. ఆ అడ్డిగ, తరతరములుగా మీ తండ్రిగారివంశములో యుండినది. మీతండ్రియెంతజేల! దానిని నాకిప్పించక, తన చెల్లెలికి స్త్రీధనము క్రిందదిగబెట్టాడు. పోనీ ఆవిడకైన, వైధవ్యమువచ్చినదని, అనగను నాకో, నాబిడ్డలకో యివ్వరాదా?" అని విసుగుకొంటు అన్నది ఆదిలక్ష్మి. ఆదిలక్ష్మమ్మ ఆపె పెనిమిటి శంకరశాస్త్రి, వారికుమార్తెలు, సునీత, వైదేహి, వారిఅల్లుడు శోభనాద్రి విందారగించుచుండిరి. వైదేహి వారి పెద్దకుమార్తె. ఒకముదుసలివానికి మూడవపెండ్లి కిచ్చినందున, చిన్నప్పుడే ఆమెకు వైధవ్యము ప్రాప్తించెను. శోభనాద్రి సునీతభర్త. అతడు బీదవాడు. వారములుతిని, స్కాలర్ షిప్ సహాయమున చదివి, వకీలుపదవికివచ్చెను. సునీత జాతకములో ఆరుద్రనక్షత్ర లోపమున్నదనియు, ఆమెను పెండ్లాడువానికి ఆనక్షత్రలోపము లేనియెడ, ఆమెకును వైదేహిగతి ప్రాప్తించుననియు, ఎవ్వరును ఆమెను పెండ్లాడలేదు. వయస్సు మీరినది, శోభనాద్రికి దిక్కెవ్వరులేరు. ఎంతయోఆలోచించి, సునీతను వాని కిచ్చిరి. వైదేహికి, ఆదిలక్ష్మికి, శోభనాద్రినిచూచిన, అలక్ష్యము, అసూయకూడను. వారములతిన్న తక్కువజాతివాడనియు, సునీతను నూతిలోత్రోసినట్లును వారనుకొను చుండిరి. సమయముదొరికినప్పుడెల్ల వైదేహి నిర్దాక్షిణ్యముగా ఎత్తిపొడుపు మాటలాడు చుండెడిది. సునీతకును శోభనాద్రికిని అన్యోన్యప్రేమ; అనురాగము. అందుచేవారిరువురు యితరులుతమ్మెట్లు చూచినను లక్ష్యపెట్టకయుండిరి. తనభార్య సౌఖ్యమునుజూచి ఓర్వ లేమిచే వైదేహి తన్ను ద్వేషించుచున్నదని శోభనాద్రియెరుగును. శంకరశాస్త్రి రిటైర్డు డిప్యూటీకలెక్టరు. పింఛనుతోను సౌఖ్యముగా కాలముగడపుచుండెను. ఏవిచారమును పెట్టుకొనడు. పెద్దకుమార్తె వైధవ్యము ఒకవిధమున మంచిదనేభావించెను. వంటకత్తె వేరుగనక్కరలేదు. తాను ఆదిలక్ష్మికయ్యాగృహమున హాయిగనుండవచ్చును పాపము! ఆదిలక్ష్మి పనిచేయచాలదు. అందుచేత వైదేహి ఎంతయోసహాయ్యముగ నున్నది యింట.

"అవునే, అమ్మ! ఆకెంపులడ్డిగను మనము తీసుకొన్న బాగుండును" అని అందు కొన్నది వైదేహి. 'అడ్డిగలన్న నాకును ప్రియమే' అని ఆసంభాషణలో కలసికొన్నది సునీత. "అవును, పాపము దానికి ఒకనగయైనను, వైసముగాలేదు. కొనియిచ్చిన బాగుండును" అని ఆదిలక్ష్మమ్మకూడ పలికెను. వడలపర్వము దాటి, క్షీరాన్న పర్వములో యున్న శంకరశాస్త్రి "అవును. అదిచాల వెలగలది. మరియు ప్రాతకాలపు నాటిది, మాతల్లిగారి అవ్వకు, అవ్వ దినములనుండి మావంశములో యున్నది. మాతల్లి నాచెల్లెలి కిచ్చినది. అదితిరిగి మన వంశములోనికి వచ్చిన బాగుండును. అయితే పైకము నాదగ్గర లేదు. ఇన్నురెన్ను ప్రీమియములు కట్టుటకే నాపింఛను సరిపోతుంది. బ్యాంకిలో పైకము తాక కూడదు గదా" అని త్రేపు తేల్చుతూ అన్నాడు. శోభనాద్రి కేమియుతోచలేదు చెప్పుటకు. అంతలోగా ఆదిలక్ష్మమ్మ "సునీతకు నగలేలేవు. పెండ్లిలో అసలేలేదు; సంసారమునకు పోయి అయిదారేండ్లయింది. బిడ్డగడ్డలేక పోయినా, నగలన్నా వుండకూడదూ! యిప్పుడే సంసారము పెద్దదికాకమునుపే నగలు చేయించితేనే, చేయించినట్టు. అదీగాక, వక్కీలు ఉద్యోగములో అప్పుడప్పుడే చేయించుకో పోయిన ముందు చాల కష్టము. మీ తండ్రి 15 రూపాయల జీతముమీద క్యాంపు గుమాస్తాగా యున్నప్పుడు, మేము బత్త్యాలమీద సంసారము జరిపి, నెలకొక సవరముకొని, కాసులదండ, కంటె, గజ్జెల పట్టెడ, సందిబొందె, చేయించుకొన్నా" అని ఒక లెక్చరు యిచ్చింది. ఆమె మతము దీపమున్నప్పుడే యిల్లు చక్కబెట్టుకో వలయుననేది. మగడుపోయిన నగలున్న అమ్ముక తినవచ్చునని ఆమె మూఢనమ్మకము. ఈ మాటల సవ్వడంతాగమనించినాడు మన శోభనాద్రి. 'ఆ నగను నాచేత కొనిపించవలయునని వీరందరి వుద్దేశమును. నాకు వరకట్నమైన యివ్వలేదు యీ ముసలాయన. బోలెడు డబ్బెట్టుకొన్నాడు బ్యాంకిలో. ఏం? కొని యియ్యకూడదూ కూతూరికి! నేను ప్రాక్టీసు మొదులెట్టి 5,6 సంవత్సరములు కాలేదు. కమీషను క్రింద, లాజర్నల్సుకు చందాలు, గుమాస్తాల జీతములు, గౌరవార్థమై కట్టు రాబడిపన్ను క్రింద ఖర్చైపోతుంది నా ఆర్జనంత. మిగిలింది మోటారు పెట్రోలుకు క్లబ్బు చందాకు సరిపోతుంది. నేనగలెట్లు తేనూ" అని తనలో అనుకొంటూ "మామగారూ! ఆఅడ్డిగలెంతధరలో వుండును?" అనిఅడిగెను. "ఎంత, నాలుగు వేలో ఐదు వేలో. మావంశము వారుకొనినయెడల తగ్గించి యిమ్మని విల్లులో వ్రాసిందికూడానూ నాచెల్లె". "ఈ గెడ్డివారి కేసుతెగి, ఫీజు వస్తేకొని పెట్టాను" అని కొంచెము ధైర్యముగా శోభనాద్రన్నాడు. "ఆహా! మాటలచే కోటలు గట్టవచ్చు. వక్కీళ్లకు మాటలు మంచినీళ్లు మర్యాద.

కొని యిచ్చిన నాటికి చూతము" అని హేళనముగా వైదేహి పలికినది. శోభ నాద్రికి కోపము, రోషము హెచ్చి కండ్లెఱ్ఱ జేసుకొని, "ఎదో నాచేతనైనది నేను నాభార్య కిచ్చెదను" అనెను. సునీత యిదంతయు జూచి, శృతిమించి రాగములో బడ్డదే వ్యవహారము అని యెంచి 'నాకు అడ్డిగ అక్కరలేదు. పై సంవత్సరము చూచుకోవచ్చును" అని సమాధాన పరుపజూచెను. తనపరువు కాపాడుకోవలయునని శోభనాద్రి యెంచి 'ముత్తయ్యశెట్టిని ఆ నగను తీసుకొని రమ్మనెద'నని చేయి కడుగుకొని టెలిఫోను వద్దకు పోయెను.

౨

ముత్తయ్య అడ్డిగను తీసుకొని శంకరశాస్త్రి యింట జేరినాడు. కూటములో అందరు జేరిరి. శెట్టిగారు నగను బైటికితీసి "యిదిగోనండి, మీచెల్లెగారి యడ్డిగలు. రాళ్లునుంచిప్రాతవి, ఏమీ లోపములేదు. వేరెవ్వరైనకొన్న అది మీవంశములోనుండి పోవును. మీరుకొనకపోతే మరెవ్వరండి దీనిని తీసేవారు" అని నగను ఆదిలక్ష్మమ్మ చేతిలో బెట్టాడు. ఆవిడయు దానిని సునీత మెడలోవైచి "దీనిమెడకు కొలతబెట్టి చేసినట్లున్నదే. ఏమండి అల్లుడుగారూ; చూచారా! ఆకెంపులెంత ప్రకాశించుచున్నవో" అని అల్లునితో అన్నది. సునీత మోము కొంత వికాసము చెందినది. అయినను తనభర్త యీనగను కొనగలడా అని ఆలోచన సునీతకు తట్టినది. నగలపై ఆమెకు ఆశయుండినను తనభర్తపై ప్రేమ అంతటికంటెక్కువ. వానికష్టముల నాలోచించినది. "నాకిప్పుడక్కరలే" దన్నది. "నీకు కావలయునన్నమాత్రము, తీసియిచ్చుటకు, యిక్కడెవరును సిద్ధముగలేరు. నేను నీ పెండ్లప్పుడే యంటినే, యీతనికిచ్చుటకన్న, ముదుసలి సాహుకారికిచ్చుటమేలని? నామాట నిజమైనది. నీకేమి సుఖము అబ్బినది; అడ్వకేటు భార్యయనుటయేకాని ఏది? చిల్లిగవ్వంత నగ తీసియిచ్చుటకు నీభర్తకు గతిలేదు" అని తనకడుపుమంటంతయు వెలిబోసికొనెను వైదేహి. శోభనాద్రికి పట్టరానికోపము. పాపము ఏమిచేయగలడు! అయినను వారిని అవమానపరుపవలెననియెంచి "శెట్టిగారూ, ఎంతమదింపు ఆనగ?" యని అడిగెను. మీరువారికుటుంబవు వారేగనుక మీకుఅసలు వెలకుయివ్వగలననెను. అప్పుడు శోభనాద్రి, 'సరే దానినినాకిమ్ము' అనెను. సునీత దీనినంతయు గమనించినది. పాపము ఏమియు చెప్పుటకు నోరాడలేదు. తనభర్త అంతసొమ్ము తేలేడని తెలుసును. ఏమిచేయగలదు? తలవంచుకొని దుఃఖించినది!

3

ఇదంతయు జరిగిన నాలుగురోజులకుముందే ఒక కక్షిదారునికి రావలసినపైకము ఐదువేలు కోర్టులో డిపాజిట్టుక్రింద యుండెను. తన ఫీజు మినహాయించుకొని యిచ్చుటకై దానిని శోభనాద్రి కక్షిదారునికి జెప్పలేదు. అతనికొక దురుద్దేశము పుట్టినది. నాలుగు వేలు అడ్డిగకై యిచ్చి ఆవలెట్లయిన సరిజేసుకొనెదమని నిశ్చయించుకొనెను. డబ్బే! దానిని మనము వాడకూడదను తలంపురాలేదు. ధర్మాధర్మము, న్యాయాన్యాయము మనస్సునకుతోచలేదు.

౪

శోభనాద్రి ఆఫీసుగదిలో మడతకుర్చీపైన కూర్చున్నాడు. ఏమియో ఆలోచనలో మునిగియుండెను. సునీత, కాఫీపలహారముల దెచ్చినదిగూడ గమనింపలేదు. ఇంతలోగా కక్షిదారుడు ప్రవేశించి ఏమండీశాస్త్రిగారూ! జడ్జిమెంటు ఎప్పుడో అయిపోయిందట! ఎదురుపార్టీవారు మనబాకీనిగూడ కోర్టులోకట్టినారట! నాకేదియు తెలుపలేదే! పైకము యిట్లుపారవేయండి. నాకుచాలా అక్కరగాయున్నదండి" అనియడిగెను. వానికేదో సమాధానముచెప్పి, యికరెండురోజులలో తనకురావలసిన ఫీజు లెక్కజూచుకొని మిగత యిచ్చెదనని క్లయంటును పంపివేసెను. ఇదంతయు సునీతవిని, లోగుట్టుగ్రహించినది. కేవలము ఆడంబరముకొరకును, తనవారుచేసిన పోరునకోర్వలేక యితరుల డబ్బుతో తనకాయడ్డిగను కొనియిచ్చెనని ఆమెచింతించినది. తనతో ఒకమాటకూడ చెప్పనేలేదు కదా తనభర్తయని మఱింతమనస్సు నొచ్చుకొన్నది. కేవలము నగలధరించు బొమ్మ క్రిందికి తేల్చెనేయనియు చింతించినది. శోభనాద్రి కేమియుతోచలేదు, మొద్దువలె కుర్చీలోకూలి ఆలోచనలోమునిగినాడు. భార్యతో డబ్బువిషయము ఆలోచించుట యవమానము, తనగౌరవమునకు లోపమని అతనితలంపు. ఒక్కటేయోచనతో యున్మత్తునివలెయుండెను. రెండుదినములలో ఐదువేలు ఎట్లుదెచ్చుట యతనికితోచలేదు. ఆకలి అడుగంటినది. క్లబ్బుకుపోవడము, కోర్టుకుపోవడము మానివేసినాడు. సునీతతో ఏదో ఒకటిరెండుమాటలు మాట్లాడడము. ఒకమెతుకుతినడము, ఆఫీసురూములోనికి పోయి, ఒక్కటేఆలోచన. క్లయంటుబెట్టినవాయిదా రెండుదినాలుగడచినవి. నక్షత్రకుని వలె వాడుదిగబడ్డాడు. అతనికి, తానుజబ్బుగాయున్నాననియు, కోర్టుకుగూడ పోలేదనియు

సమాధానముచెప్పి, యికరెండురోజులలో రమ్మనెను. భార్యతో ఆలోచించి, అడ్డిగను కుదువబెట్టిగాని, అమ్మిగాని పైకమును చెల్లింతమను తలంపువచ్చినను దానిని లెక్కింపలేదు. భార్యకేల ఉద్యోగసంబంధమగు కష్టములు; దానికివంట, వార్పు, బిడ్డలు, కాన్పులు ఆసమాచారములేకాని నాకష్టసుఖములతో పనిలేదని శోభనాద్రి తలంపు. తాను డబ్బు తెచ్చుయంత్రము (A mere money getteng machine) తనభార్య శిశోత్పత్తియంత్రము (Child producing machine) అని ఆతని దృఢనమ్మకము.

౫

ఒక్కదినము అడ్డిగలోని రాయియొకటియూడిపడెను. దానిని బాగుచేసికొనిరమ్మని సునీత భర్తకిచ్చెను. అది తన చేతిలోనికి వచ్చినతోడనే, ఒక తలంపు తట్టెను శోభనాద్రికి. ఆ యడ్డిగను తాకట్టువెట్టి పైకము తెచ్చి, క్లయింటుకిచ్చి, మిగత పైకముతో Imitation రాళ్లడ్డిగ దెచ్చి సునీతకిచ్చి, తన ప్రాక్టీసు బాగుగావచ్చినతోడనే, కెంపులడ్డిగను తెచ్చివ్వ వచ్చునని తలచెను. ముత్తయ్య దగ్గరకుపోయి యీ సమాచారమంతయు సవిస్తరముగా తెలిపెను. అతనును దానికియ్యకొనెను. మరుసటిరోజు ముత్తయ్యశెట్టి గుమాస్తా, Imitation నగను తేగా, శోభనాద్రింట లేనందున సునీత దానిఁగైకొని పరీక్షించెను. తాను దానిలో వేసిన "సు" అనుగుర్తులేదు. నివ్వెరబోయి గుమాస్తాను అడుగగా. ఆతను లోగుట్టంతయు దెలియజెప్పెను. సునీతకు పట్టరాని కోపము, దుఃఖమువచ్చెను. కోమటియు, వాని గుమాస్తాయు, తన భర్తకు తనకన్న యాప్తులైరి యని. ఆహా! నన్ను కేవలము తెలివిలేని స్త్రీయని యెంచెనే, వారికష్టములకు నాకుభాద్యతలేదా? వారు విచారముతో క్రుంగుచుండగా నేను నగలతో కులుకుటయా అని విచారించెను. సాయంత్రము శోభనాద్రింటికి వచ్చినతోడనే, యడ్డిగను కోమటి తెచ్చి యిచ్చెననెను. లోపలి గుట్టు కను గొన్నదా, అని సునీత ముఖమువైపు చూచెను. లోరహస్యము తెలసినట్లుగా సునీత సూచించలేదు.

౬

శంకరశాస్త్రికి షష్టిపూర్తి యుత్సవము. శోభనాద్రి, సునీత భోజనమునకు బోయిరి. సునీత రవ్వలడ్డిగను ధరియించెను. భోజనమైనది. అందరు కూటములో ముచ్చటలాడు చుండిరి. మాటల సవ్వడిలో వైదేహి "వెంకయ్య మామా! సునీత కెంపులడ్డిగను చూచితిరా? మొన్ననే అల్లుడుగారు కొనిపెట్టినారు. దానిని కొంచెము పరీక్షింపుడు.

మీ రెంత మతింపు వేయుదురో చూతము" అనినది. వెంకయ్య టాకరుకంపెనీలో సర్వీసు గలవాడు. రాళ్లు మదింపులో పేరుగన్నవాడు. శోభనాద్రికి గుండెలో రాయిపడ్డది. కొంప మునిగె ననుకొన్నాడు. పదిమందిలో పరువుపోతుందని యెంచి, ముఖము తెల్లబోయెను. సునీత అడ్డిగను తీసియిచ్చినది. వెంకయ్య ఒక నిముషము చూచి "ఏమండీ, వక్కీలు గారూ? మోసపోతిరే, యిది యిమిటేషను అడ్డిగలు, ఏబదిరూపాయలు చేసును" అనెను. ఆదిలక్ష్మి శంకరశాస్త్రి నివ్వెరబోయిరి. "అయ్యో, పాపము, అల్లుడు నాలుగు వేలనిచ్చిరే, మా చెల్లెలు యేమార్చినదా, లేక యాకోమటి మోసమా" అన్నారు. "లేదు, లేదు. మనవక్కీలు అల్లుని కుట్రయిది. అడ్డిగలకు నాల్గువేలనివ్వలేక యిమిటేషన నగనుకొని సునీత కిచ్చినాడు అని తన బాణమును ప్రయోగించినది వైదేహి. శోభనాద్రి కేమియుతోచలేదు. తాను కూర్చున్న చోటు బ్రద్దలై తన్ను దిగమ్రింగిన బాగుండునని తలచెను. యింతలో సునీత పక్కున నవ్వి "ఎంత తెలివిలేని మాటలంటిరి. అవునిది Imitation రాళ్లే. ఈమధ్య మైలాపూరులో మా యింటి చుట్టుపట్ల దొంగల పోరెక్కువైనది. నా భర్తగారు, నగలన్నిటిని బ్యాంకిలో యుంచి, దానికి బదులీ యిమిటేషను యింటిలో బెట్టిరి. నిజము తెలియక, ఎంత మాటలంటిరి. అక్కయ్యా! యిక మీ యింటిలో యుండగూడదని" శోభనాద్రి కడకు పోయి, "యింటికి పోయెదము రం"డని బండిలో నెక్కిరి. పోయిన ప్రాణాలు వచ్చినాయి శోభనాద్రికి. వానివైపు చూచి ఒక్క చిరునవ్వు నవ్వింది సునీత.

౮

కారులో ఆలింగనమొనర్చాడు శోభనాద్రి, సునీతను. "సునీతా, నేను నీక్షమాపణ వేడెద. నేను నీయెడ మహాపరాధము జేసితి" అని గద్గదస్వరముతో పలికెను. కొన్ని కన్నీళ్లను కార్చినాడు. సునీత ఒక్క ముద్దుతో కన్నీళ్లను తుడిచి "ప్రాణేశ్వరా, మీరు మీ సంసార కష్ట సుఖములను నాకు జెప్పనైతిరిగా? కోమటి ముత్తయ్య నాకన్న మీకు పరమాప్తుడయ్యెనే, నేను మీ సహపత్నినికాదా? భార్యయనగా, నగలగైకొనుటకు, బిడ్డలనిచ్చుటకు, చీరలు ధరించుటకేనా? మీ కష్టములకు నాకు బాధ్యతలేదా? మీ కష్టములు నా కష్టములు-మీ నష్టములు నా నష్టములు. ప్రాణముపోయిన కాయమేటికి? మీరు నా ప్రాణనాథులు. మీరు ప్రాణము-నేను కాయము. మీరు బాగున్న కదా నాసౌఖ్యము. అట్టిదాని యెడనా మీరు రహస్యములు దాచుట? నేను తెలివి హీనననియెంచితిరా? మీరు అడ్డిగలకై పడ్డ శ్రమలన్నియు తెలియును. మీరు నన్ను అలక్ష్యము చేసి, మీ కష్టములను నాతో చెప్పరైతిరి. నాకు నగలు హెచ్చా మీరు సౌఖ్యమనుభవించుట హెచ్చా? అని యింక నేదో చెప్పబోయెనుగాని, శోభనాద్రి, ఆపైనోటమాట రానీయక, ఆమె పెదవులపై తన పెదవులుంచి, పెద్దముద్దెట్టాడు. ఆశ్చర్యమునకు తిరిగి చూచాడు డ్రైవరు. అయ్యగారు అమ్మగారికి వశమైయున్నారు! దేహములోను—మనస్సులోనూ!

గోపూజ

యేజెళ్ల శ్రీరాములు చౌదరి

హిందూ స్త్రీలకు గోవులు పరమ పూజనీయములైనవి. ప్రాచీనకాలమున గృహమేధులకుగల సంపద గోసంపదయే కాని ధనసంపదగాదని తెలుపుటలో నతిశయోక్తి లేదు. ఎంతసామాన్య సంసారియైనను కనీసమొక యావునైన తనయింటనుంచి పోషించకుండ నుండడు. గానసనే పసిపిల్లయు, పాడిపశువును గృహాలంకారములను లోకోక్తి ఏర్పడినది. పసిపిల్లయు, పాడి యావునులేని యిల్లు యిల్లు కాదనియే పలువురు తలంచుచుందురు. ఈ రీతిగా మానవులకును, గోవులకును అవినాభావసంబంధ మేర్పడినది. సాలగ్రామము, తులసీ బృందావనము, అగ్ని, గోవు ననునవి పూర్వాచార పరాయణులకు పరమ పూజ్యములు. ఉదయమున నిదుర లేవగానే గోవుముఖమునుజూచిన పిమ్మట గోప్రదక్షిణ మొనరించుట ప్రబలమగు నాచారముగనున్నది. గోప్రదక్షిణము, భూప్రదక్షిణ తుల్యమను నమ్మకము గలవారెందరో గలరు. పుణ్యస్త్రీలు గోవును మహాలక్ష్మియని పసుపు కుంకుమలతోను, పుష్పదామాదులతోను, నలంకరించి నిత్యమును ముఖ్యముగా కొన్ని ప్రత్యేక దినములందు నారాధించెదరు. నైష్ఠికులు దేవపూజ సలుపు నపుడు పంచామృతాభిషేక మొనరించుట ముఖ్యవిధిగానున్నది. పంచామృతమునకు ఆవుపాలు, ఆవునెయ్యి, ఆవుపెరుగు ప్రధాన ద్రవ్యములుగానున్నవి. ప్రాయశ్చిత్త విధికిగూడ పంచగవ్యము ముఖ్యము. ఇందును గోమయు, గోమూత్రాదులు ప్రధాన ద్రవ్యములు. భక్తులు భక్తిభరితులై స్వయముగ లేత పచ్చికలను గ్రహించి శ్రద్ధతో గోవులకును, గోవత్సములకును, చేతులార మేపి అందువలన తమకు తరుణోపాయము కలుగునని నిక్కవముగా నమ్ముచున్నారు. చక్కగా పెంచబడిన గోవృషభముల సుందరాకృతు లత్యంత దర్శనీయములై యలరారుచుండును. గోపూజ అత్యంతము ప్రబలిన కతముననే ఆబోతులను దైవార్పణ మొనరించి స్వేచ్ఛగా వదలు పద్ధతి ఏర్పడినది. వృషభములను బాగుగా పెంచి చక్రాంకిత మొనర్చి భగవదర్పితమని వదలివేసెదరు. అట్టి వృషభము లొకరి సొమ్ములుగావు. గ్రామస్థులందరును వానిని పరమభక్తితో చూచుచు వానికి గ్రాసమిడుచుందురు. అవి స్వేచ్ఛగా గ్రామవీధులలోను, పొలములలోను చరించుచు మేయుచుండును,

ఇష్టమువచ్చిన యింటిగుమ్మముకడ నిలిచినంతనే గృహలక్ష్మి అతిథిసేవ యొనరించు నటులే యీ ఆబోతునుగూడ నాహారపానీయాదులను భక్తిపూర్వకముగ నొసంగి పంపుచుండును. వాని నారగించి ఆవృషభరాజము మందగమనమున వెడలిపోవుచుండును.

గోవు కనుపడగానే నమస్కరించి ప్రదక్షిణమును జేసిన స్త్రీకి సప్తద్వీపములతో గూడిన భూమికి ప్రదక్షిణముచేసినంత పుణ్యముకలుగును. గోవుల హుంకారధ్వనిచేతను, దృష్టిప్రసారముచేతను, పాపమునశించునుగాన ప్రతిగృహిణియు గోవులను జూడవలయును. స్పృశింపవలయును. ఏగృహిణియొక్క గృహము లేగలతో గూడిన గోవులచే నలంకరింపబడుచుండునో వారికి పాపమెట్లుకలుగును? చతుస్సముద్రముల మధ్యనుండు తీర్థములును, సరస్సులును, గోవులశృంగోదకముచే స్నానముచేసిన పుణ్యము పదియారవభాగమునైనను బొందజాలవు. గోవులమెముకలపైనుండి దాటకూడదు. గోవులకు గోకుట ధన్యమగువని. అది గోదానమిచ్చినంత ఫలమును గలిగించును. గోవులను భయరోగాదులనుండి బాగుగ రక్షించుట నూరుగోవుల దానమిచ్చినఫలమును గూర్చును. గోవులను రక్షించుచుండవలెను. పాలించుచుండవలెను. పూజించుచుండవలెను. సర్వలోకములకును దల్లియగు గోవునెవ్వరుకొట్టుదురో వారు తప్పక రౌరవాదినరకములలో బడుదురని వేదములుచెప్పుచున్నవి. గోవులకొమ్ముల మొదట నిత్యము బ్రహ్మయు, విష్ణువునుండును. కొమ్ముల చివరనస్థావరమును, జంగమములునగు సర్వతీర్థములు ఉండును. శిరస్సునడుమ సర్వభూతమయుడగు మహాదేవుడుకలడు. లలాటాగ్రమునందు పార్వతియు, నాసికయందు కుమారస్వామియు, నాసాపుటములయందు కంబళుడు, అశ్వతరుడు ననుసర్పములును, చెవులయం దశ్వినీ దేవతలును, కన్నులయందు సూర్యచంద్రులును, దంతములందు వాయువులన్నియు, నాలుకయందు వరుణుడును, హుంకారమునందు సరస్వతియు, గండములయందు యముడు, కుబేరుడును, పెదవులయందు రెండుసంధ్యలును, మెడయందు దేవేంద్రుడును, కకుప్రదేశమునందు రాక్షసులును, వక్షస్థలమునందు సాధ్యులును, పిక్కలయందు నాలుగుపాదములుగల ధర్మదేవతయు, డెక్కలనడుమ గంధర్వులును, డెక్కలదను పన్నగులును, డెక్కలవెనుకప్రక్కను అప్సరస్త్రీలును, పృష్ఠభాగమునందు ఏకాదశరుద్రులును, సంధులయందు వసువులును, పిరుదులయందు పితృదేవతలును, తోకయందు చంద్రుడును, వాలమునందు పిండీభూతములై సూర్యరశ్మలును, గోమూత్రమునందు గంగానదియును, గోమయమున యమునయు, పాలయందు సరస్వతియు, పెరుగులో నర్మ

లోకమున నున్నతపదవి కోరువారల శివశక్తి కార్యసిద్ధులను పొందగోరువారల 'హిప్నాటిజము మెస్మరిజము
మొదలగు నపూర్వ రహస్యములు తెలియగోరువారల—లోకోపకారముకొరకు

స్వామి ప్రేమానంద గారు వ్రాసిన **'వశీకరణతంత్రము'**

అను సత్యాద్భుతగ్రంథమును తక్షణమే వెలకుతీసి చదివి లాభము పొందుడు. ఇందు, కోరినపిల్లను పెండ్లియాడుట, భార్యప్రేమను భర్తపొందుట, ప్రేమాభివృద్ధి, స్త్రీసమాజమున గౌరవముపొందుట, స్త్రీపురుషుని లోపములను దిద్దుట, పోగొట్టుకొనినమిత్రస్నేహమును మరల చేపట్టుట, పోరుకిపిల్లలకు చురుకు పుట్టచేయుట, పెండ్లికిముందుగ పెండ్లికూతురిప్రేమను సంపాదించుట, ప్రియములేని పెండ్లిని ప్రీతికరముగ చేయుట, పురుషుని వశీకరించుట, స్త్రీని వశ్యము చేయుట, విరోధులైన బంధువులప్రీతిని సంపాదించుట, అధికారి యనుగ్రహమును సంపాదించుట, దేశనాయకుడగుట, మానవ వశ్యము, జీవజంతువుల వశ్యము, ఉచ్చాటన, ఆకర్షణ, మోహన, స్తంభన, విద్వేషణ మారణ, శాంతిప్రయోగములు మొదలగు 100 విషయములు సులభశైలిలో లిఖింపబడినవి. అందరకు నుపయోగకరమైన యీ యమూల్యగ్రంథము నింతవరకెవరును తెలుగుభాషయందు వ్రాయలేదని ధైర్యముతో చెప్పుచున్నాము. ఎన్నియో మర్మములు! అన్నియు రహస్యములు! మర్మములు—రహస్యములు—వశీకరణములు—చదువచదువ చూడచూడ అత్యద్భుతములు!!! ఈగ్రంథము యెత్తున కెత్తువిలువ కలదియనుటయం దతిశయోక్తి లేదు.

పైన వివరింపబడిన విషయము లిందు లేవని నిరూపింతురేని ఈపుస్తకమునకు మీరిచ్చిన వెల మీకు త్రిప్పివేయబడును. అంతకన్న నెక్కుడుగ నీగ్రంథముయొక్క మహత్వమునుగూర్చి వేరేమి చెప్పవచ్చును? ఈ యమూల్యగ్రంథరాజమును సకలజనులు చదువుటకుగాను యేర్పరచిన వెల రూ 3-0-0.

ఎం. ఎస్. రాములు అండు కంపెని, పుస్తకవ్యాపారులు, రాయపురము. మదరాసు.

తులసి.

తులసి :- గ్రంథకర్త డాక్టరు కే.యస్. కేసరిగారు. క్రౌను సైజున మంచి ఫెదరు వైటు కాగితము మీాద ముద్రింపబడినది. 72 పుటలు. రేపరు బౌండు.

ఇది తులసి యను జాతీయ మూలికను గూర్చి వ్రాసిన యమూల్య గ్రంథము. తులసి యందలి భేదములు, తులసిని గూర్చి వైద్య శాస్త్రిములు చెప్పుచున్న వాక్యములు, తులసి దళములు దినుటవలన త్రాచు పాము గరచిన వారు బ్రతుకుట, తులసి వలన నయమగు వ్యాధులు మొదలగు విషయములే గాక తులసి పురాణమును, తులసి గోవింద నామములును, తులసి షోడశోపచార పూజయు నిందుదహరింప బడియున్నవి. గృహస్థు లెల్లరును నీ గ్రంథమును చదివి తులసి వలన బొందదగిన సర్వ లాభములను బొందుదురు గాత. వెల 0 8 0 పోస్టేజి కొనువారే భరింపవలయును.

మేనేజరు,

పోస్టుబాక్సు నెం. 752

గృహలక్ష్మి కార్యాలయము,

33, పోలీసు కమిాషనర్సు ఆఫీసు రోడ్డు, ఎగ్మూరు, మద్రాసు.

స్త్రీలు కావలెను.

గృహలక్ష్మి పత్రికా నిర్వహణమునకై స్త్రీలు కావలెను. స్త్రీల యభివృద్ధికై స్థాపింపబడిన యీా పత్రికను నడిపించుటకు స్త్రీలకే ముద్రణకు సంబంధించిన పనులయందు తరిబీదు నొసంగ సంకల్పించినాము. పనుల నేర్చుకొనగోరు స్త్రీలు క్రింది అడ్రసుకు ధరఖాస్తు పంపుకొనవలయును.

మేనేజరు,

గృహలక్ష్మి కార్యాలయము,

తపాల పెట్టె, 752, ఎగ్మూరు, మద్రాసు.

దయు, నేతియందు బ్రాహ్మణుల గురువగు నగ్నిభగవానుడును, రోమములయందు ఇరువదియెనిమిదికోట్ల దేవతలును, ఉదరమునందు కొండలు అడవులు మొదలగువానితో గూడిన భూమియు, అవయవములయందు పూర్ణములగు నాలుగుసముద్రములును, మేఘములును నివసించునని గోసంరక్షణ మను గ్రంథము తెలియ జేయుచున్నది.

ప్రతిగృహిణియు తనపాడిపశువగు కామధేనువునకు సరియైనవేళకు ఆహారమిచ్చి దానికితగిన ఉపచారములు చేయుచుండు టవసరము. అట్లుప్రవర్తించినచో తమసంసారము దేదీప్యమానముగా వృద్ధిలోనికిరాగలదు. బస్తీలకు చుట్టుప్రక్కలనున్న పల్లెటూళ్లస్త్రీలు తమ ఆవు, గేదెలపాలు, పెరుగు, నెయ్యి మజ్జిగలను ఆయాబస్తీలయందున్న కోమట్లు, బ్రాహ్మణులు, మహమ్మదీయులు, తదితరుల కమ్మి లాభము బొందుచున్నారు. ఈయమ్మకమునకు వచ్చినధనమును తమచిన్నబిడ్డలకు చొక్కాలు, లుంగీలు, పరికిణీలు, తమకు రవికెలు కుట్టించుకొని వాడుకొనుచున్నారు. కొందరు యువకులు కాసులపేరు, బంగారు మురుగులు మొదలగువస్తువులు పెరుగుపాలు అమ్ముకొని సంపాదించి ధరించి ముద్దులొలుకు మొగంబులతో వ్యాపారముజేయుచుందురు. కాబట్టి సోదరీమణులందరు గోవులను జక్కగా కాపాడుచు తగిన ఆర్జన సంపాదించగలందులకును నేను ప్రార్థించుచున్నాను.

స్వర్ణలత

(డాక్టర్ గంగూలీగారి సాంఘిక నవలానువాదము)

పదమూడవ ప్రకరణము

బిడ్డల సద్వాంఛల కనుకూలముగ వర్తించుట తల్లిదండ్రుల ధర్మము. ఆకారణమున విప్రదాస బెనర్జీ చేయునదిలేక స్వర్ణలతా హేమచంద్రుల వెంటనిడుకొని కలకత్తా నగరమునకువచ్చి ఒక చిన్ని గృహము నద్దెకుదీసి కొనెను. వంటచేయుటకును బిడ్డలసౌఖ్యముల నరయుటకును ఒకదాసినేర్పాటు చేసినను ఇంక ఆ చిన్న గృహావ్యవహారములను చక్కగ నిర్వహించుటకును తన బిడ్డల విషయమై తగిన శ్రద్ధ వహించుటకును ఒక సద్వర్తనముగల యాతడు కావలసియుండెను. తన యుద్యోగకాలమంతయు నగరముల యందే గడపియుండిన విప్రదాస బెనర్జీకి నగర జీవితమందెంత మాత్రమును యిష్టము లేక యుండెను. ఆకారణమున గ్రామమునకేగి శాంతయుత జీవనమును గడుపవలయునన్న వాంఛగాఢముగ గల బెనర్జీ కలకత్తా నగరమున తనకు గల మిత్రులందరితోడను తనకు కావలసిన మనిషి విషయమై తెలిపియుండెను. ఆందుమీద ఒకనాటి యుదయము వృద్ధుడగు పెన్షన్ ఉద్యోగియు మిత్రుడునగు కిరణశంకరబాబు ఒక యువకుని వెంటనిడుకొని విప్రదాస బెనర్జీగృహమునకు వచ్చెను. వృద్ధులగు నాయిరువురును తమ చిన్ననాటి చెయిదముల గురించి కొంతరకును ముచ్చటించిన యనంతరము కిరణశంకరబాబు తాను వెంటనిడుకొనివచ్చియున్న నాతడు చాలవిశ్వాసపాత్రుడనియు, సద్వర్తనుడనియు పేరు విదుభూషణుడనియు యితనిక్రింద బిడ్డలను వదలిన నెంతయు బాగుగనుండుననియు అందుమీద నిత్యము తానుకూడ యోగక్షేమముల నరయుచుందుననియు బెనర్జీ కెరింగించెను.

విప్రదాస బెనర్జీ ప్రపంచముతోగల తన దీర్ఘపరిచయఫలితముగ గడించియుండిన జ్ఞానము నుపయోగించి విదుభూషణునియొక్క వర్తనమనుకూలముగ నుండగలదని మనస్సు తృప్తి పరచుకొని ఆనందమున మిత్రుడు చెప్పిన చొప్పున విదుభూషణునికి తన యిరువురు బిడ్డలను ఒప్పజెప్పెను.

విదుభూషణుడు గృహమున జేరిన యనంతరము విప్రదాసు బెనర్జీ కలకత్తా వగరమున ఒకమాసము దినములుండి విదుభూషణుని వర్తనమును పూర్తిగ గమనించి సంతృప్తి జెందెను. ఆదినములయందు విదుభూషణుడు తన బాధ్యతల చక్కగ నిర్వహించుచుండుటయెగాక స్వర్ణలతకు సంగీతము చెప్ప దొడంగెను. దీనింగాంచిన బెనర్జీ అపరిమితానంద భరితుడాయెను. ఒకనాడు భోజనముకడ కూరుచున్న యనంతరము విదుభూషణుని తన కుటుంబవివరముల దెలుపవలసినదిగ బెనర్జీ కోరెను. అదియంతయు విషాదపూరితమనుచు విదుభూషణుడు తన భార్య, కొమరుడు, శ్యామల తన అన్నగారి సంసారము అన్నింటిని గురించియు యజమాని కెరింగించెను. యజమాని అంతయు సాంతముగ నాలించి అనంతరము భోజనమును పూర్తిగావించెను.

కొలది దినముల యనంతరము విప్రదాసు బెనర్జీ స్వగ్రామమున కేగెను.

పదునాల్గవ ప్రకరణము

విదుభూషణుని గ్రామము వీడి చాలదూరము వచ్చియుండిన మనము సరళ కష్టము లెట్లున్నవో గోపాలుడేమి చేయుచున్నాడో గ్రహింపకుండిన పేదలయెడ నిర్లక్ష్య భావమును వహించిన వారమయ్యెదము. సరళ జీవనమందు మార్పు కానుపించకుండెను. భర్తగ్రామమువీడి అప్పటికి సుమారు పండ్రెండు మాసములు గడచెను. శ్యామలవద్ద గల కొలది ధనమును మొదటి రెండుమాసములకే సరిపోయినది. అనంతర మెట్లులు జీవించుట. గోపాలుడు బడికి పోవుచుండెను. అతనికి బడిజీతము, పుస్తకములు మున్నగువాటికి ధనము కావలసియుండెను. నిత్యకృత్యములకును ఆహారమునకును ధనమవసరము. అందులకై చాలప్రయత్నముపై కొక ధార్మికవర్తనుడు సరళకు ఋణమొసంగెను. ఆరుమాసములు గడచిన యనంతరమునుండియు విదుభూషణుడు ధనము పంపుచుండెను. కాని ఆవచ్చుదానితో ఋణము తీర్చుటయే యగుచుండెను. సరళకష్టములు యింకను తీరుటలేదనియే చెప్పవచ్చును. కాని సరళ తన కష్టముల గురించి ఒక్కమారేనియు భర్తకు వ్రాసి అతనికి మరింత మనోవ్యాకులతను గలిగించియుండలేదు. గృహమందెల్లరును సౌఖ్యముగ నున్నారనియు దూరదేశమందున్న తామెట్లున్నదియు తఱచు వ్రాయుచుండవలెననియు ఆ మహాసాధ్వి వ్రాయుచుండెడిది. కాపురమునకువచ్చినదాది కలిమో గంజియో త్రావుచు భర్తయు తానును ఒక్కచోటనే యుండుచు వచ్చిరి కాని ఒకరి నొకరు విడచియుండలేదు. అట్టి దంపతులకు నేడు వేరుగ నుండవలసివచ్చినందుల కామెయెగాక అనుకూల సౌఖ్యదాంపత్యపవిత్రమార్గమునకానంద మందు ప్రతిస్త్రీపురుషులును విచారింపకమానరు. "అమ్మా! నాన్న యేడి! నాన్న యేడి!" యని తఱచు గోపాలుడు

తల్లికడ యేడ్చుచుండెడివాడు. ఆసమయములయందు సరళ కొమరు నోదార్చుటకు చాల ప్రయాసపడవలసి యుండెడిది.

* * *

ఆదివారము. మధ్యాహ్నము భోజనానంతరము విదుభూషణుడు స్వర్ణలతా హేమచంద్రులను చెరియొక్క ప్రక్క నిడుకొని వారు వేయుచుండు ప్రశ్నలకు సమాధానమొసంగుచు సంతసించుచుండెను. ఇంతలో తపాలాబంట్రోతు ఉత్తరము నొక దానిని గైకొనివచ్చి విదుభూషణున కందించెను. ఉత్తరముపై విలాసమును దిలకించిన స్వర్ణలత ఆయుత్తరము తన తండ్రినుండి వచ్చినదని సంతోషమున బలికెను.

విదుభూషణు డుత్తరమును చించెను. అందున్న మూడు జాబులలో ఒక దానిని స్వర్ణలతకును, రెండవ దానిని హేమచంద్రునకును యిచ్చి మూడవ యుత్తరమును తాను చదువుకొనియెను.

విదుభూషణు డుత్తరమును పూర్తిచేయు సరికి స్వర్ణలత "మామగారు! యెప్పుడు (మేనమామయను అర్థముతో) తీసుకొనివత్తురు అత్తయ్యను?" అనియనుచు సంతోషమున గంతులిడ నారంభించెను. ఆనందపారవశ్యుడై యుండిన విదుభూషణుడు మాటలాడ జాలకుండెను. అతడు స్వర్ణలతా హేమచంద్రుల శిరముల మూర్కొనియెను.

పదునైదవ ప్రకరణము

విప్రదాస బెనర్జీ యుత్తరానుసారము విదుభూషణుడు స్వగ్రామమున కేగి సరళ, గోపాలుడు, శ్యామలను వెంట బెట్టుకొని కలకత్తాకు తిరిగివచ్చెననియు అటు తరువాత కొన్నివత్సరములు గడచినవనియు పాఠకులకు వివరముగ తెలుప నవసరములేదని మా యభిప్రాయము.

గోపాలుడు పెరిగి పెద్దయైనాడు. స్వర్ణలతయు విద్యావతియై హృదయమందు గోపాలుని వరించి ఆతనిమైత్రి నాసించియుండెను. దూరముననున్నను తండ్రియగు విప్రదాసు బెనర్జీ స్వర్ణలతయొక్క హృదయాభిప్రాయమును గ్రహించెను. కలకత్తాకు వచ్చిన సమయమున నొక శుభదినమున వృద్ధుడగు విప్రదాసు స్వర్ణలతా గోపాలుర బిలచి వారిచేతులగలపి "భార్యాభర్తలై శాంతియుత సౌఖ్యములగడపెదరుగాక" యనిదీవించెను.

సంపూర్ణము.

మనవి:——డాక్టర్ గంగూలీగారి నవలయందలి గాధను చాలవరకు మార్చి క్లుప్తీకరించియున్నందులకు పాఠకులు నన్ను మన్నింతురుగాక!

—వనవిహారి

శిశువుల వమనవ్యాధి

యలమంచి శ్రీరాములు గారు
(సారస్వతసేవాసమితి)

శిశువులకు వాంతివ్యాధి గల్గుట సర్వసాధారణము. ఏనాఁడో యొకనాఁడు ఈవమనవ్యాధి బారిపడని శిశువుండుటరుదు. అయినను అదియేదో సామాన్యమగు వ్యాధిగదా అని నిర్లక్ష్యము చేయుట యెంతమాత్రము తగదు. మన దేశమందలి జననీజనకులు ఈవ్యాధిచేఁగల్గుచున్న ఘోరనష్టములను దురదృష్టవశమున గుర్తింపనేరకున్నారు. పిల్లలు పాలను కక్కుట సహజమేగదా అని యుపేక్షచేయుచున్నారు. దాని ఫలితముగ నీ సామాన్యవ్యాధియే పెక్కుమంది బిడ్డలకు మరణకారణమగుచున్నది.

ఆరోగ్య సంరక్షణ విషయమున మనమెంత ఉదాసీనతవహించి యున్నారమో వ్రాయుటకు నాకున్న భాషచాలదు. ఇక శిశుపోషణ విషయమై మనలో పెక్కురజ్ఞులనుట ఉత్ప్రేక్షయగాని ఎంతమాత్రము కాదు. మనము చిన్నతనములోనే బిడ్డల తండ్రులమగుచున్నారము గాని సన్నిహితములగు వారిజీవితముల నెట్లు కాపాడవలసియుండునో గుర్తించుటయు లేదు; అందులకై యత్నించుటయు లేదు. నేఁడు మనదేశమందలి శిశుమరణముల సంఖ్యను విన్నపుడు గుండె గుభిల్లుమనును. దీనదగు భారతవర్షమున ప్రతివత్సరము మరణించుచున్న శిశువుల సంఖ్య ప్రపంచమున మఱియే యితర దేశముతోను పోల్చుటకు వీలులేనంత యెక్కువగనున్నది. అందులకుఁగల కారణముల నన్నింటిని ఈవ్యాసమునఁ జర్చింపదలంపలేదు.

పిల్లలకుఁగల్గు నీవమనవ్యాధి మరణములకుఁ గారణములగు ననేక వ్యాధులకు ప్రారంభలక్షణము. వమనము లనేక కారణములచేత శిశువులకువచ్చును. ఎక్కువగా పాలనిచ్చుటయు నెక్కువసార్లు పాలనిచ్చుటయు అనారోగ్యవతులు పాలనిచ్చుటయు వమనములగుటకుఁ గారణమగును. అందువలన జీర్ణమగుటకు తగువ్యవధి యుండునట్లు బిడ్డవయస్సును గమనించి తగుమాత్రము పాలనీయవలెను. అనారోగ్యవతియగు స్త్రీ పాల నిచ్చుట మంచిదికాదు. పాలను విడిచిన బిడ్డలకు వమనములు తగుల్కొనినయెడల నెక్కువగా తినుటకు వారికిఁ బెట్టుటయు లేక జీర్ణముకాని చక్కెర కలసిన ఆహారమును వారికిచ్చుటయు కారణమని గుర్తింపవలెను. ఆవుపాలను గేదెపాలను త్రాగు బిడ్డలకు వమనవ్యాధి కలిగినయెడల ఆజంతువుల పాలలో క్రొవ్వుయును తోడుకొనుపోవు స్వభావము ఎక్కువగానున్నదని తెలిసికొనవలెను. అట్టిపాలను శిశువులు సులభముగ జీర్ణముచేసికొననేరరు. అట్టి యెడల పరిమాణము స్వల్పముగను వ్యవధి యెక్కువగను ఉండునట్లు గమనించి పాలనీయవలెను. అట్టి పాలలో జలములేక 'బార్లీ' కలిపియిచ్చుట పెక్కురకుమంచి ఫలితము నిచ్చును. లేదా అట్టి పశువుపాలు మాని మఱొక పశువుపాలు గైకొనుటమంచిది.

న్యూయార్కు నగరమందు శిశువైద్యములోఁ బేరొందిన 'డాక్టర్ హోల్టు' అను నాయన రచించిన గ్రంథమున 'వమనము' అను నధ్యాయమున నిట్లు రచించెను. "శిశువులకుగల్గు వివిధవ్యాధులకు నిదియొక

విశేషలక్షణముగానున్నది. పెక్కుమంది బిడ్డలలోనిది ప్రథమలక్షణముగాఁ గనఁబడుచుండును. కనుక నీవ్యాధి సంబంధమగు జ్ఞానము ప్రతివానికి నత్యంతావసరము. శిశువులకు, ముఖ్యముగ నప్పుడే జనించిన శిశువులకు, స్వల్ప కారణములచేతనే యీ వ్యాధి లంకించుకొనుచున్నది.

(1) భరింపఁగలిగి నంతకంటె నెక్కువ పాలతో జీర్ణకోశమును నింపుటచే, పాలతో నింపిన కొలది సేపటిలోనే పాలు యథాస్థితిలోనుండగనే ఆపాలను కక్కివేయుదురు. ఒకొక్కప్పుడు ఆపాలు కొలఁది మార్పు నొందవచ్చును. ఇది, యేవ్యాధికిని ప్రాథమిక లక్షణము కాదు. ఇట్టి వమనము సాధారణముగా పాలుత్రాగిన వెంటనే బిడ్డను కుదుపుట యెత్తుకొని నలుపుట మున్నగు కొంచెము తగ్గించి త్రాగించినచో నీ వమనములు శాంతించును. ఇట్టి వమనములకు మందు వాడ నవసరము లేదు. ఈయవలసినంతకంటె నెక్కువ పాలనిచ్చుటవలన గదా యీవమనము కలిగినదని గుర్తింపవలెను. పాలనిచ్చుటలో తగినంత వ్యవధియుండవలెను. మనదేశములో పాలనిచ్చుటలో కాలనిర్ణయము లేదు. ఆకలి అయినపుడు మాత్రమే పిల్ల లేడ్చెదరు అనునమ్మిక మనదేశ స్త్రీలకున్నందున వారే కారణమున నేడ్చినను పాలనిచ్చి శాంతింపఁజేయ జూతురు. కొందఱు స్త్రీలు తమ గృహకృత్యము లెపుడు ముగిసిన నపుడు పాలనిచ్చుచుందురు. దీనిచే పిల్లలకు సరియగు వేళకు పాలు దొరకవు. ఒకొకపుడు ముందుగను మఱియొకపుడు ఆలస్యముగను పాలుదొరుకును. దీనిచేఁ గొన్నిగంటలు ఒకొకపుడు పస్తుండవలసి వచ్చుచున్నది. బర్మాదేశమందలి కొన్ని తరగతులవారు పిల్లలు నిద్దుర మేల్కొనకుండ యుండుటకై నల్లమందు తినిపించి కూలికై యిలువీడి పోవుదురు. అట్టి దురభ్యాసము మనప్రాంతముల శేవంతులకు సంతసింపవచ్చును. కొందఱు స్త్రీలు జబ్బుగానున్న తమ బిడ్డల కెక్కువగను తఱచుగను పాల నిచ్చుచో త్వరలో జబ్బు కుదురునని నమ్ముచున్నారు. అందుకు మారుగ వారివ్యాధిని బలపఱచుట యిట్టి యెడల జరుగుచున్నది. చిన్నబిడ్డలు వ్యాధినుండి విముక్తులై కోలుకొనక పూర్వమే తిరిగి మితిమించిన ఆహారము నిచ్చుట వారికి వ్యాధి తిరుగబెట్టును. వ్యాధిగ్రస్తులు వ్యాధినుండి విముక్తి నొందినను అప్పటివారి శరీరశక్తి ననుసరించి వారు జీర్ణము చేసికొనఁగల్గినంత ఆహారమునే యీయ వలసి యుండును గాని యెక్కువగ నీయరాదు. దినముల వెంట నాహారమును క్రమక్రమముగ వృద్ధిచేయవలెను.

6 మాసములలోపు శిశువులకు ప్రతి రెండుగంటలకును అతిక్రమించి సంవత్సరములోపు పిల్లలకు 3, 4 గంటలకొకసారియు పాలనీయవలెను. సంవత్సరము దాటి రెండుసంవత్సరములలోపు పిల్లలకు 4 గంటల వ్యవధి లేకుండ ఆహార మొసఁగరాదు. రాత్రులయందొకసారిమాత్రమే పాలనీయవలెను. అదియును రాత్రి 11 గంటలకు లోపలమాత్రమే పాలనీయవలెను. ఈవిధముగు నలవాట్లు మొదటినుండియు గమనించుచుండుచో బిడ్డ ఆరోగ్యముగనుండుటయేగాక వమనవ్యాధి యెపుడు గలుగదు. ఏడ్చినపుడెల్ల పాలనీయరాదను సంగతి మఱువఁదగనిది. ఇట్లు గమనించిన పిల్లల జీర్ణకోశము ప్రేవులు వానిపని నవి క్రమముగా నెఱవేర్పఁగలుగుచుండును. ఎక్కువ లేక తఱచు పాలనిచ్చుట మోయలేనిబరువును జీర్ణకోశముమీఁదను ప్రేవులమీఁదను వేయుటయే.

ఆఱుమాసములు దాటిన పిల్లలను ప్రతి 3 లేక 4 గంటలకొకసారి పాదములమీఁద గూర్చుండఁబెట్టు కొనుచో వారు మలమూత్రముల విసర్జింతురు. అందులకలవాటు పడుదురుగనుక శయ్యమీఁద మలమూత్రముల విడువరు. ఇట్టిచక్కని అలవాటులను పాశ్చాత్యస్త్రీలు వారిబిడ్డలకు చేయుచు ఆరోగ్యమును కాపాడు చుండుటకూడ ఆదేశమున శిశుమరణముల సంఖ్య తక్కువగానుండుట కొక కారణము.

(2) జీర్ణాశయములో వాయువునిండినందున పొట్టఉబ్బును. అందువలన పాలుత్రాగినవెంటనే కక్కుదురు. శిశువులు పాలుత్రాగునపుడు ముఖ్యముగ సీసాపాలుత్రాగునపుడు వాయువు జీర్ణాశయములోఁ జేరును,

అట్లు వాయువు జీర్ణాశయములోనికి పోకుండునట్లు తల్లి శ్రద్ధవహింపవలెను. కొలదిగా పాలున్న స్తనము లేక పీకను చప్పరించునపుడు వాయువులోనికిం బోవును. వాయువును ఆహారమును ఒకేసారి తీసికొనునపుడుకూడ యిట్టిస్థితి సంభవించును. వాయువుతో నిండియున్నందున పొట్టయుబ్బి పాలనుకక్కుచున్నదని తెలిసినవెంటనే బిడ్డను పరుండఁబెట్టి కొంతసేపు నిద్రపోనీయవలెను.

శిశువుల అజీర్ణవ్యాధి:— ఈవ్యాధిచే పాలుత్రాగిన ఒకటిరెండు గంటలలో కక్కుదురు. ఇట్లుకక్కిన పాలలో జీర్ణాశయములోని కొన్నిరసములు కలసియుండును; సాధారణముగ శ్లేష్మముకూడయుండుటకలదు. రోగము ముదిరినచో పైత్యరసముయొక్కయు రక్తముయొక్కయు బిందువులుకూడ కలసియుండును. బిడ్డకుంగొలఁదిగ జ్వరముకూడ ఆవహించును. ఇట్టిస్థితిలో నెంతమాత్ర ముపేక్షతగదు. వైద్యుని తోడ్పాటు వెంటనే పొందవలెను. ఈలోపుగ అద్దుడు కాగితమునుండి వడియకట్టిన స్వచ్ఛమైన సున్నపునీరు ఒకచిన్న గరిటెడు చొప్పున ప్రతిసారియు ఇచ్చుపాలలోఁగలిపి యీయవలెను. లేదా ప్రతిసారి 3 నుండి 6 గ్రైనులవఱకు సోడా 'సాయిట్రాస్' కలిపి యీయవలెను.

(3) జీర్ణాశయముయొక్క దిగువభాగముతో ప్రేవుల సంయోగము చేసిన సంభవించును. ఇది ప్రేవుల సంబంధమగు వ్యాధి. దీనిచే మాటి మాటికి బిడ్డలు కక్కుదురు. ఇట్టిది తేలికగ కుదురునది కాదు. పెద్ద పెద్ద వమనము వెళ్లుటయు జ్వరము లేకుండుటయు నీవ్యాధి లక్షణములు. బిడ్డ మిక్కిలిగ నేడ్చును. ఇది కఠినమగు వ్యాధి. వెంటనే వైద్యుని పిలువనంపవలయును.

(4) ప్రేవులలోని అవరోధము:— ఈవ్యాధి సోకిన ప్రతిశిశువునకును వమనములు పెద్దవిగనే వెళ్లి పోవుచుండును. అయినను కొందఱికీ వ్యాధిలో వమనములే యుండవు. ఈయవరోధము సాధారణముగ పుట్టుకలోనే యుండును. జీర్ణకోశముయొక్క క్రిందిభాగమున చిన్నప్రేవుయొక్క ఆరంభములోని ముడుతలో ఈయవరోధము కలుగును. పాలుత్రాగినవెంటనే కక్కివేతురు. వమనము వెడలునపుడు ఆయాసముండును. వమనములో నొకప్పుడు పైత్యరసమును మలమును వెడలుట కూడకలదు. ఇది కఠినమైన వ్యాధి. కుదురుట కష్టము. మంచి వైద్యుని తోడ్పాటవసరము.

(5) ప్రేవులనంటి యుండెడి సన్నని పొర పుండుపడుట ఈవ్యాధివచ్చినచో మాటిమాటికి వాంతులు వచ్చును. 'ఎపెండిసిటిను' అనువ్యాధికిగూడ యిదియే లక్షణము. జ్వరముకూడ యుండును. వైద్యుని తోడ్పాటు నొందవలయును.

(6) వివిధ విధములగు నాడీసంబంధమగు వ్యాధులు:—శిశువుల తలలో వాపుపుట్టినచో మెనింజాయిటిస్ అనువ్యాధివచ్చును. వమనము వచ్చునపుడు మిక్కిలి ఆయాసపడుదురు. పాలు ఇచ్చినను ఈయకపోయినను పిల్లలు ఈవ్యాధియున్నచో వమనము చేయుచునే యుందురు అనఁగా నిట్టి వమనమునకును ఆహారమునకును నెట్టి సంబంధము లేదని గుర్తింపవలెను. వైద్యుని తోడ్పాటవసరము.

(7) ఇతరజ్వరములలోను విషపడిసెము చలిజ్వరము మున్నగు వ్యాధులు వచ్చుటకుఁ బూర్వమును వమనములగును. చంటిబిడ్డలకు మాత్రమేగాక పిఱుత వయస్కులగు బాలబాలికలకును ఈస్థితి కలుగును. అతి జాగ్రతగఁజూచి లక్షణముల కనిపట్టవలెను. వైద్యునితోడ్పా టవసరము.

(8) రక్తములో అనేక విధములగు విషపదార్థములు చేరినందున వమనములు వచ్చును. త్రాగిన పాల నుండి లేక తిన్న ఆహారమునుండి విషపదార్థములు ఉదరములోఁ బ్రవేశించినపుడు జీర్ణకోశము చేతనో ప్రేవుల

చేతనో అడ్డుకొనఁబడి వమనములు పుట్టును. మూత్రాశయ సంబంధమగు వ్యాధిచే వమనములు కల్గినచో మూత్రపరీక్షచేఁ దెలిసికొనవచ్చును. ఇతర కారణములచేఁ దెలిసికొనవచ్చును. ఇతర కారణములచే విష పదార్థములు జీర్ణాశయములో నిలువయున్నందున వమనములు గలినచో వమనములను బరీక్షించి తెలిసి కొనవచ్చును. అట్టిస్థితిలో తఱచుగను ఎక్కువగను జలమును త్రాగనీయవలెను. అందువలన తఱచు మూత్రము వెలువడును. ఆమూత్రమునుండి విషపదార్థములు కొంతభాగము పోవును.

(9) కంఠనాళమున నుత్తేజము కలిగినందున కూడ కొందఱకు వాంతి వెడలును. బిడ్డలు సర్వదానోటి యందు వేలుపెట్టి ఆడుటచే నిట్టిస్థితి సంభవించును. జీర్ణాశయములో సూక్ష్మజీవులు పుట్టుటచేతఁగూడ వమనవ్యాధి కలుగును. ఈ వ్యాధికి దానిమ్మ ఆకురసపు బొట్లు 15, 20-శుభ్రమైన సున్నపునీటిలో లేక కొంచెము కొబ్బరిపాలతో నిత్యము ఉదయము కొన్నిదినము లిచ్చినచో మంచి ఫలితము కలుగును.

దంతములు వచ్చునపుడు వమనములు వెళ్లును. ఇది ప్రమాదమైనది కాదు. అయినను వైద్యునడిగిన మందునిచ్చును.

(10) అభ్యాస వమనవ్యాధి:—ఇది అలవాటుచేఁ బీడించును. పూర్వమొకపుడు వమనవ్యాధిలంకించుకొని అది అభ్యాసమైపోయి సదా బేధించుచుండును. కొందఱు బిడ్డలు ఇష్టములేని వస్తువును తినినంతనే కక్కుదురు. అప్పటినుండి కొన్నిదినములవఱకు ఆ వ్యాధి పీడించును. కనుక నేవస్తువుతినినందున వారికి వమన వ్యాధి కలిగినదో గమనించి అట్టి వస్తువులను బెట్టకుండ జాగ్రతవహింపవలెను. అట్లు ఇష్టములేని వస్తువులను తినవచ్చి వమన మునకుఁ గారణమైనచోఁ దరువాత సామాన్య కారణముచేతఁగూడ వమనములు కల్గును. కొందఱు పుష్టికర పదార్థము తినినంతనే కక్కుటగూడ కలదు.

(11) పురాతన వమనవ్యాధి:—దీనికిగూడ అభ్యాసమే ముఖ్యకారణము. విషపడిసె వ్యాధివలనఁగూడ యిదియేర్పడును. పెద్దదగ్గుచే గూడ వమనములు పుట్టును. క్రమముగా చిన్నదగ్గువచ్చినంతనే వమనముపుట్టును. దీనికిముందుగా దగ్గురాకుండ వైద్యునిచే మందునిప్పింపవలెను. వమనవ్యాధి యేతరగతికిఁ జెందినదో యేలవచ్చి నదో యేస్థితిలోనున్నదో గమనించి వైద్యులు మందునిత్తురు. అప్పుడే ఆవ్యాధి నయమగును.

వమనములగుచుండుచో నశ్రద్ధచేయక వెంటనే వైద్యునితోడ్పాటు నొందు టత్యంతావసరము. సాధారణముగ జీర్ణాశయముయొక్కయు ప్రేవులయొక్కయు లోపములచేతనుకూడ వమనవ్యాధి కలుగుచుండును. అనికూడ యెఱుఁగియుండవలెను. వమనవ్యాధియొక్క ఆరంభస్థితిలో శుభ్రముచేసిన సున్నపునీటిని లేక ఒక చిటికెడు 'సోడాసాయిట్రేను'ను కొలఁది వేఁడిగానున్న నీటితోఁగాని శీతలజలములోఁగాని కలిపి దినమునకు 3, 4 సార్లు త్రాగించిన మంచిలాభము కల్గును. మలబద్ధముతోఁగూడిన అజీర్ణమైనచో నిత్యము ఒకఔన్సు గ్లిసరిను ఒకడ్రాము వేఁడినీటితోఁగలిపి యెనిమా చేయవలెను. తగిన శ్రద్ధతీసికొనినచో వమనవ్యాధినుండి రక్షణనొందవచ్చును.

వసంతుడు

బి. జఃను గోపాలరెడ్డిగారు

భూలోక ద్యులోకముల సుగంధముచే నింపు ఓ నావసంతమా! ఎట్లు నిన్ను స్తుతింతు?

*   *   *   *

చంపక మందార వనంబులనుండి పుష్పసౌరభములగైకొని వాటిభారమును మోయజాలక మోయుచు కడు అలయుటచే కాబోలు, మృదుమందగమనమున వేంచేయుచున్నాడవు. కాలాహల సమవిషముల గక్కుచుండు కాకోదర దంష్ట్రా యాఘాతమునకైన వెఱవక, శ్రీగంధపు వృక్షములనుండి పరిమళముల గైకొనివచ్చుట యెవ్వరికొఱకు? ఆ పరిమళానందమును నీవుమాత్రమే యనుభవించుచున్నాడవా? కాదుకాదు. అందు యిసుమంతయైన దాచుకొనక దానముచేసి, సకలజనుల హృదయనౌకలను గంధసింధువున ఆనంద తరంగ హిల్లోలములపై నాట్యమాడునట్లు సల్పుచున్నాడవే! ఎంతటినిర్భయ! ఎంతటి ఆత్మపరిత్యాగము! ఎంతటి పర సేవాపరాయణత!

*   *   *   *

ఆహా! యీ తరులతాదులు యేల మందహాసము నొనర్చుచున్నవి? కోకిలలు నిరంతరము మృదుగానము సల్పుటయేల? యువతీయువకుల హృదయస్థలములేల యింత ఆనందభరములు? వీటికన్నిటికిని కారణభూతమగునది యేదియో మహోత్సవమైయుండ నోపు... తెలిసినది తెలిసినది: ప్రకృతికిని వసంతునికిని జరుగుచున్న పరిణయ మహోత్సవమై యుండవలయు. ఒకపరి తిలకింపుడు! ప్రకృతిసుందరి యెంతలజ్జావతి యగుచున్నది! తన ప్రియుని ఆగమనము కోకిల కాకలి కలకలములచే తెలిసికొని, ముఖమునుదాచుకొనుటకు కాబోలు, నూతనపల్లవ అవగుంఠనమును దాల్చుచున్నది! కాని మన ఋతురాజుకడ యీ మేలి ముసుగుల మెఱుగులు వ్యర్థములు. తనమలయమారుతములచే ముసుగునువదల్చి ప్రకృతిముఖభాతిని పరికించుచు తన్మయత్వము నొందుచున్నాడు.

*   *   *   *

మదనుడు తన ఆఖేలనము కొఱకు బాణముల వెదకి వెదకి విసిరివేసారెను. ఖిన్నుడాయెను. వసంతుడు తన మిత్రుని మనోక్లాంతిని తీర్చుటకై తన ప్రియురాలికి పవనునిచే సందేశమునంప, ప్రకృతియు తన ప్రియుని చెలికాని నిరుత్సాహమును బాపుటకై, పుంఖాను పుంఖములగు పుష్పముల పుష్పబాణుని పాదములకడ యుంచెను. ఇంత కాలము నుండియు వెదకుచుండిన యుద్ధసామగ్రి దొరకినది. ఇక కామదేవుని ఆనందమునకు నిరోధమెద్ది? తన సంపూర్ణ సామర్థ్యమును ప్రదర్శించుటకై ప్రపంచ దండయాత్రకు బయల్వెడలెను. పంచశరుని సుమశరములకు బలియైన ప్రాణులసంఖ్య యతీతమని తిరుగ చెప్పవలయునా?

మన్మథ వసంతులు పరమమిత్రులైనను, వారి స్వభావములు వేఱు. ఒనరించు కార్యములు వేఱు. ఒకడు వజ్రహృదయుడు. ఇతరుల వేధించి, వారు కష్టపరంపరల భారము క్రింద చితికి నలిగిపోవుచుండ, చూచుచు సంతసమును పట్టజాలక చిరునవ్వుద్వారా వెలిబుచ్చు కటికిదుర్మార్గుడు. మరియొకడు తన దయాశీలతచేతను, భూరిదానములతోడను, పరుల బాధలచూచి యిసుమంతయైన దోర్వజాలక, కంటనీరుగార్చుచు, తనసర్వస్వమును పరిత్యజింప సమర్థుడు.

కేవల వ్యతిరేక స్వభావములు కొన్నికొన్ని వేళల, అప్పటి పరిస్థితుల ప్రభావము సామీప్య సంబంధపు సూత్రములచే కట్టువడుట స్వాభావికము. అమృతము హాలాహలము ఒకే గర్భమున జన్మించినవి గావా? సుగంధము కృష్ణసర్పము ఒకే వృక్షముపై ఆధారపడియుండుట లేదా? అలాగుననే యేకసమయమునందు నాట్యరంగము నలంకరించు వీరలు యీ మన్మథ వసంతులు. దారుణ అగ్నివర్షమును కురిపించుభానుడు, శీతల అమృతమును వర్షించు సోముడు సోదరులుగారా? ఆహ్లాదపరచు వసంతమును, విసిగించు గ్రీష్మమును ప్రక్కప్రక్క తిరుగు ఋతువులుగావా? పూర్వజన్మ సుకృతముచే వీరిద్దరునుగూడ పరమ బంధువులైరి.

* * * *

వసంతుడా, ఎంతటిది ఓయి నీదయ! తలచుకొన్నంతనే ఒడలు పులకరించుచున్నదే! క్రైస్తవుల మతగ్రంథమగు బైబిలునందు, ఏసుక్రీస్తు గ్రుడ్డివారికి కండ్లను, మూగవారికి వాక్కును, చనిపోయినవారికి అసువులను యిచ్చినటుల చదివియున్నాము.

కాని దీని సత్యాసత్యముల జ్ఞానము మాకులేదు. పురాణగాథయనియు. అవిశ్వసనీయ మనియు త్రోసివుచ్చిన సత్యమును నీప్రభావ మహాత్మ్యముచే ప్రత్యక్షముగ చూచు చున్నాడవే!

* * * *

శరదృతువున పర్ణములు జీర్ణించినవై రాలిపోగా, మృతప్రాయముగానుండు వృక్షా దులకు నీవు నూతన ప్రాణము నొసగి చిగురుటాకులచే నలంకరించు చున్నాడవు.

కంఠస్వరము పోగొట్టుకొని సంవత్సరమంతయు మూగవలె పడియుండు కోకిలకు నీవు స్వరమునిచ్చి మృదువుగ పాడించుచున్నాడవు.

పత్రములు వికసింపమి అంధువువలె నిరాశజెందు కోరకమునకు నేత్రమ్ములనొసగి, దాని కమ్మని తావుల సద్దిక్కుల వెదజల్లుచున్నాడవు.

కాన నీమహాత్మ్యముచే ఏను దేవుని అతిశయించిన వాడవైతివి. అందులకు సంది యము లేదు.

ఇట్టిదానకర్ణుడవు, స్వార్థపరత్యాగి వగుటచేతనేగదా, మానవులు, మృగములు, పక్షులు, తరులతాదులు నీరాకకై యెదురు చూచుచుందురుట!

* * * *

రాకరాక వచ్చిన మాఅతిథీ! మాసమ్మానమును గైకొనుము. మమ్ములధన్యుల గావింపుము.

ఆశీర్వచనము

బాలకవి నేమాని వాసుదేవమూర్తిగారు

సీ॥ చదువువార కెంతో సంతసంబును గూర్ప
దగునట్టి మంచి పద్యములతోడ,
చూచిచూడఁగ నెంతో చోద్యంబుగల్గించి
తమియింపజేయు చిత్రములతోడ,
పూర్వులచరితముల్ పూసగ్రుచ్చినయట్లు
చక్కఁగాదెల్పు వ్యాసములతోడ,
సారంబుగానుండు సాంఘికంబులుగల్గి
ఘనకీర్తిగాంచెడు కథలతోడ,

గీ॥ నిండి పత్రికలన్నిట మెండుకీర్తి
బడసితివి బాల్యమున, నింక బడయగలవు,
అమ్మ! గృహలక్ష్మి! వర్ధిల్లు మమ్మ సతము
ఆయురారోగ్యములుగల్గి యవనియందు

విధాతృస్తుతి

శ్రీమతి మల్లెపద్ది అచ్చమ్మగారు

విస్తృత సరోజపీఠికా వేదియందు,
వాణి తానుగూర్చుండి యపారప్రీతి,
వీణతంత్రులు మీటుచు విశ్వగీతి,
కాలతుల్ వెతల్ మ్రాన్పరాగ ప్రతీతి,
మఱచిపోవక భూలోక మాన్యసమితి,
కనకనిర్మిత ఘంటంబు కరమునందుఁ,
గాంతులనుజిమ్మ మోహవిభ్రాంతిపరులఁ,
జేయు వేల్పులమధ్య వీక్షించిదయను,
మూర్ఖజనసంఘ విచ్ఛేదమూలమగుచు,
శిష్టమానుషరక్షణఁ జేయుచుండి,
లోకనాటకదర్శన లోలుఁడగుచు,
బ్రహ్మయనుపేర సృష్టించి ప్రాణికోటి,
వేడ్కతోఁ బెంచుచుండె విష్ణువనెడి,
నామసంస్మరణాఘ వినాశమొంద
శివునిపేరున వీరల శిరముద్రుంచి
స్వీయమహిమను బ్రకటించు వీర్యవంతు
చిత్రగతులను బచరించు చిత్ప్రకాశు
భారతీశునమింతు సపారభక్తి.

కెమాల్ పాషా : మహిళా సంస్కారము

టర్కీ దేశమందలి మార్పులనుగురించి యిదివరలో ఒకమారీపత్రికయందే వివరములు తెలుపబడియున్నవి. అందు ముఖ్యముగ పరదాపద్ధతి యేమహాశయుని కృషి ఫలితముగ నంతరించినదో అదియెట్లు క్రమముగ గలిగినదియో "గోలకొండపత్రిక" యందొకరీ క్రిందివిధమున వ్రాయుచున్నారు.

> స్త్రీల యభివృద్ధికై కెమాల్ పాషా అవలంబించిన పద్ధతులు ముఖ్యముగా గమనింప దగినవి. స్వాతంత్ర్య వాయువుల పీల్చుటకు వీరి నితడు నిర్బంధించలేదు. నేటివరకు స్త్రీలు పర్దాతీసి వేయవలయునని చట్టమేమియు కల్పింపబడలేదు. వినయ విధేయతలతో ప్రార్థనలతో వీరికి దేశస్థితి సంఘస్థితి బోధించెను. తమ సహజసౌందర్యము బట్టలతో కప్పిపుచ్చు టన్యాయమని వారికెరిగించెను. సుల్తానుల కాలములలో స్త్రీలందరు నల్లరంగుగలిగిన సంచియొకటి తమశరీరములకు తగిలించుకొని యవసర సమయములందు వాకలికి వెళ్లుచుండిరి. చూచువారికి వీరు భూతములుగా గోచరించుచుండిరి. ఈసంచిని వీరు పెచ్చె (బుర్కా) యని వ్యవహరించుచుండిరి. ఎంత సౌందర్యవతియైనను, యెన్ని ఆభరణములు శరీరముపైనున్నను, రాజకన్యగాని లేక సుల్తాను భార్యయైనను, పిల్లగాని ముసలిదిగాని ప్రతివారు యీభయంకరమైన సంచిని తగిలించుకొనవలసి యుండెను.
>
> కొంతకాలమునకు తర్వాత దుస్తులలో నొకవిధమైన మార్పు సంభవించెను. కాన్స్టాంటినోపిల్ యందు మరికొన్ని ప్రాంతములందలి ధనికస్త్రీలు నల్లనిపట్టుకుర్తా వేసుకొని నల్లని రంగుగలిగిన టోపియొకటి తలకు బెట్టుకొనుచుండిరి. ముఖముపై నొకవిధమైన పల్చని జాలిగుడ్డ పర్దగానుండుటకు వేసుకొనగలిగిరి. రానురాను యిదియొక జాతీయదుస్తుగా మారిపోయెను. దీనిలో సహితము మార్పుగలుగుట మొదలయ్యెను.
>
> పరిస్థితులబట్టి ముఖముపై వేయబడు జాలిగుడ్డ ద్రోసివేసినను దుస్తులుమాత్రము యథాప్రకారముగా యివియే వాడబడుచుండెను. కాని రెండుసంవత్సరములకు పూర్వము పూర్తిగా యీదుస్తులే మారిపోయినవి. శిరములపై మాత్రమొక విధమైనటోపి ధరింపబడుచున్నది. టోపియని యనుటకు వీలులేదు

ఒకసుందరమైన గుడ్డ తలపైచుట్టబడి వెనుకభాగమున ముడివేయబడుచున్నది. ఈగుడ్డ లేక రక్షియనుల పట్టుపట్టాను తుర్కీ స్త్రీలు బక్షినిక్ అని వ్యవహరించెదరు. గాజీయొక్క యుద్బోధనవలన యీపట్టు పట్టాసహితము మూలకు త్రోయబడుచున్నది. డాన్సు సమయములందుగాని లేక వేరేమైన ప్రజాహిత కార్యములందు సమయము చిక్కినవెంటనే గాజీ స్త్రీలతో 'మీరా గుడ్డపేలిక చీసివేసిన యప్సరసల వలెనుండి తీరద'రని పలుకగనే వీరివాక్యముల శిరసావహించి తీసెదరు. తలకు గుడ్డపేలికల కట్టుకొని యుండు స్త్రీలతో గాజీ నాట్యమాడడని దేశీయులకు దెలియపరచెను. శిరములపై హ్యాటు బెట్టని స్త్రీలతో యీతడుకలిసి మాటరైనను మాటలాడడు.

దేశమునందింత యభివృద్ధి కలుగుచున్నను కొందరింకను ముఖములపై పర్దా వేసుకొనుట గలదు. ఈపద్ధతి యనుసరించి వారు సహజముగా వయసుచెల్లిన వారైనను లేక పాశ్చాత్య దుస్తులకొనుట కశక్తులైన యుండెదరు.

స్త్రీలనుండి పర్దాపద్ధతి నశించగనే దేశము బాగుపడినది. దీనితో తుర్కీ స్త్రీల యభివృద్ధి ప్రారంభమైనది. ప్రస్తుతము దేశమునందు స్త్రీలయుపయోగార్థము వాడబడు పెట్టెబండ్లుగాని, పర్దాబండ్లుగాని కనబడనే కనబడవు. కాన్స్టాన్టినోపిల్ నందంతయు బహిరంగముగా టోపుతీసిన మోటారులే నేడు కనబడుచుండును.

* * *

నాయకులలో రాజీ—

కలకత్తా కాంగ్రెసు సమయమునకు దేశమందలి కాంగ్రెసు నాయకులలో రెండు పక్షములు బయలుదేరినవి. ఒకటి అధినివేశ స్వాతంత్ర్యవాదులు, రెండు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులు. ఇట్టి చీలికవచ్చుటను గమనించిన మహాత్మాగాంధీ మున్నగాగల నాయకులందరును యీ రెండు పక్షములకును సఖ్యత యేర్పడవలయునని యెంచి అధినివేశాంశమునకు కొన్ని షరతుల నంటించి రాజీకుదిర్చిరి. ఈ విషయమై శ్రీ ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులుగారు ఫాల్గుణమాసపు 'భారతి'లో నీ క్రింది విధమున వ్రాయుచున్నారు.

> కలకత్తా కాంగ్రెసులో నామోదింపబడిన రాజీతీరుమానము విషయమున స్వాతంత్ర్యవాదు లవలంబించిన వైఖరి గొంత పరీక్షింతము. తన మొదటి తీరుమానమునకు అయ్యంగారి పక్షము తీవ్రప్రతిఘటనము జూపినప్పుడు గాంధీజీ మరియొక తీరుమానము దేవలసివచ్చెను. ఇరుపక్షములకు నెన్నియో చర్చలు రాయబారములు జరిగినపిమ్మట, గాంధీ,మోతీలాలుగారలు కాంగ్రెసు నాయకత్వము విడిచిపెట్టెదమనిచెప్ప, దాని కంగీకరింపక త్రాడు లాగిలాగి తుదకది తెగిపోవ సిద్ధముగనున్నప్పుడు, మహాత్ముడు తమ వాదపద్ధతి నతితీవ్రముగ నిరసించినపుడు స్వాతంత్ర్య వాదులు రాజీ కంగీకరించిరి. రాజీ తీరుమానము వెలువడినది. విషయనిర్ధారణసభలో మహాత్ముని తీరుమానమును అయ్యంగా రామోదించిరి. తమ పక్షమునకు జెందిన ప్రముఖులందరితో, జవహర్లాలు, సుభాష్‌బోసు, మున్నగువారితో సంప్రతించియే తామా తీరుమానము నంగీకరించినట్లు గూడ వారు ప్రకటించిరి. ఇంతటితో వివాద

యంతరించినదని యందరు దలచిరి. కాని స్వాతంత్ర్యవాదు లూరకుండ లేదు. మహాసభలో తీరుమానము చర్చకు వచ్చువాడు ప్రత్యేకముగ దమ సంఘమును సమావేశపరచి రాజీ తీరుమానమునకు సవరణ నుపపాదించుటకు తీరుమానించిరి. ఈ సంఘసభలో నధ్యక్షులగు అయ్యంగారు తాము తీరుమానము నంగీకరించుటకు ముందు పక్షసభ్యులందరితో నాలోచించి వారి యంగీకారము బడసి యుంటిమని మూడునాలుగు సారులు తమచర్య సమర్థించుకొనిరి. కాని లాభము లేక పోయెను. ఆయన సమర్థనము సరికాదని యెవ్వరును సమాధానము చెప్పలేదు. సరికదా, ఆయన నొకమూలకు ద్రోసివైచి మీయిష్టము వచ్చినట్లు మీరు చేయవచ్చును, మాపక్షము పక్షమంతయు తీరుమానమును ప్రతిఘటించి తీరునని సమాధానము చెప్పిరి. తుదకు తీరుమానము ప్రతిఘటించి తమ పట్టుదల ప్రకటించిరి. తమ సవరణ పోయినను పట్టుదల మాత్రము స్పష్ట పరచుకొనిరి. స్నేహానికేదిక యెడ స్వాతంత్ర్యవాదుల బాధ్యత యొక్క పరిణామము ప్రస్తుతమున కీరీతిగ ముగిసినది.

*　　*　　*　　*

గర్భవతులనుసరింప వలసిన విధులు—

ఆరోగ్యమునకని అనుసరింపవలసిన విధులు—అందునను స్వల్పములై కాను పించున వెన్ని యోకలవు. గర్భవతులు ముఖ్యముగ ఆరోగ్యవిధులయెడ కొంత యెక్కువ శ్రద్ధ వహింపవలయును. ఈయంశముల గురించి కృష్ణదాసులాలు వితలదాసు అడల్జా గారు (ఎం. బి. బి. ఎస్) యిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

(1) స్త్రీలు గర్భవతులగుట యొక ప్రమాదకరమగు విషయమని తలంప కూడదు. అది స్త్రీలకు సహజకరమైనదియే గాని, అసహజముగా పరిణమించుటకుగూడ నవకాశము కలదు.

(2) హైజీను నియమములను శ్రద్ధగా ననుసరింపవలెను. పుష్టినిచ్చునట్టి పదార్థములనే తినవలెను. మితిమీరి యేపనిని చేయగూడదు. ఉద్రేకమును కలిగించు పదార్థము లనవసరము.

(3) నోటిలోని పళ్లనుపరిశుభ్రముగా నుంచవలెను. అవసరమైనచో దంతవైద్యునిచే చికిత్స చేయించు కొనవలెను. అందువలన శిశువునకు హానికలుగునని తలచుట గొప్పపొరబాటు. పళ్లను శుభ్రముగా నుంచుట వలనను, పళ్లకు చికిత్స చేయించుటవలనను కడుపులో శిశువు సరిగా పెరుగుట కెట్టి అభ్యంతరమును కలుగదు.

*　　*　　*　　*

ఇంగ్లాండు దేశము—కేంద్రగ్రంథాలయములు—

పైశీర్షికతో గ్రంథాలయ సర్వస్వమందొక చిన్నవ్యాసమును వ్రాయుచు ఆంధ్ర గ్రంథాలయాభివృద్ధికిగాను అవసరములుగ కొన్ని సలహాలను శ్రీదాసు త్రివిక్రమరావు గారు క్రింది విధమున పేర్కొనియున్నారు.

(1) ఒకతాలూకాలోగల గ్రంథాలయములన్నియు పరస్పరసహాయము చేసికొనుట. (2) పెద్ద గ్రంథాలయము ఒకతాలూకాకుగాని, రెండుతాలూకాలకుగాని కేంద్రగ్రంథాలయముగ నేర్పడుట. (3) పెద్ద పట్టణములందలి గ్రంథాలయములు మండలగ్రంథాలయములగుట. (4) వీటి అన్నింటికి పైన కేంద్రగ్రంథాలయముండుట. (5) ప్రత్యేకవిషయిక గ్రంథాలయములు—ఈప్రకారము ఇంగ్లాండులో గ్రంథాలయములు ఏర్పడిన బాగుండునని నిర్ణయించిరి.

ఈప్రకారము ఏర్పడుటవలన కేంద్రగ్రంథాలయమును ప్రత్యేక విషయిక గ్రంథాలయములును మండల గ్రంథాలయములకు తోడ్పడగలవు. మండలగ్రంథాలయములు తాలూకాగ్రంథాలయములకు తోడ్పడగలవు. తాలూకాగ్రంథాలయములు గ్రామగ్రంథాలయములకు తోడ్పడగలవు. ఇదిబాగుగ వ్యాప్తమగుటకుగాను అన్ని గ్రంథాలయములకును గలిపి గ్రంథముల సమష్టిజాబితా నొకదానిని తయారు చేయుటయు, గ్రంథాలయముల పుస్తకములను పంపుటకుగాను, పోస్టలు రేట్లను తగ్గించుటయు అత్యంతావశ్యకములు. ప్రభుత్వమువారి నిరంకుశపద్ధతికి లోనుగాకుండ స్వతంత్ర పద్ధతిమీదనే ఇట్టిపద్ధతి నడుపుట శ్రేయస్కరము.

వందలకొలది గ్రంథాలయములుగల ఆంధ్రదేశమందీ పద్ధతిని నడపిన జయప్రదము కావచ్చును.

* * *

నెల్లూరు అనాధ శిశు శరణాలయము—

అనాధశిశు శరణాలయములు ఆంధ్రదేశమున ఒకటి రెండుకన్న యెక్కువలేవు. అట్టిసమయమున ఆంధ్రసోదర సోదరీమణు లట్టి ప్రజాసంస్థలకు వలయు సహాయ మొనరింప వలయును. నెల్లూరు అనాధ శిశుశరణాలయ కార్యదర్శి శ్రీ ఎం. ఎస్. నరసింహారావుగారు గా॥ ముత్తయ్య మొదలియారుగారు శరణాలయ సందర్శన మొనరించిన విషయమును గురించి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

గా॥ మంత్రి యస్. ముత్తయ్యమొదలియారుగారు, జిల్లాజడ్జి నారాయణరావునాయుడుగారిని, మునిసిపల్ చేర్మెన్ తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగారిని, వెంటనిడుకొని తే 11-3-29 దిన సాయంత్రం 4-30 గంటకు పైశరణాలయమును దర్శించిరి. అచ్చట బాలురనుగురించి మంత్రిగారు ప్రేమతో విచారించిరి. అచ్చటనుండు అనాధశిశువుల సంఖ్య 22 అనియును అందులో నెక్కువమంది ఆదిమాంధ్రులనియును, బడికిపోవు వయసుగల బాలురందరికిని, మునిసిపల్ పాఠశాలలో విద్యగరపబడుచున్నదనియును, శరణాలయ కార్యదర్శి విశదపరచెను. జిల్లాజడ్జిగారు ఫలహారములను పంచిపెట్టగా సదరు శిశువులు సంతోషములో నెగురులాడిరి. శిశుశరణాలయముయొక్క తెలుగు నివేదికను, మంత్రిగారికి కార్యదర్శి యిచ్చెను. మంత్రిగారు దానిని చదువునట్లు దయతో వాగ్దానమొసంగిరి. సదరు శిశు శరణాలయము యెక్కువ పోషణకుగాను ప్రభుత్వపు గ్రాంటును ఇప్పించవలసినట్లు కోరగా తమ యొక్క సానుభూతిని చూపగలనని మంత్రిగారు బదులుచెప్పిరి. అప్పుడే కొంత తమస్వంత విరాళము నిచ్చిరి. మంత్రిగారు తమయొక్క నిగర్వమును, మర్యాదను ఎల్లరియెడ జూపి నెల్లూరివాస్తవ్యుల పొగడ్త

లనుబొందిరి. శిశుశరణాలయమునకు వారిరాక, వారియొక్క దయను సుహృద్భావమును విశదపరచెను. కాన్‌సిలు కార్యదర్శియైన శ్రీయుత మాణిక్యవేలు నాయకరుగారుగూడా వారితోడ నరుదెంచిరి. విజిటర్సు పుస్తకమునందు, శిశుశరణాలయమును గురించి మిక్కిలి మెచ్చుకొనుచు ప్రజల సహాయమునకై హృదోద్బోధనసలిపిరి.

* * *

సాంఘిక రాజకీయసమస్యలు—

సాంఘిక విషయముల గురించి పాటుపడు వారు రాజకీయముల గురించియు, రాజకీయముల గురించి పాటుపడువారు సాంఘిక విషయముల గురించియు చింతన మొనరింపరాదని కొందరు తలంచుచున్నారు కాని వీటి రెంటికిని సంబంధముకలదని తలచువారు కొందరును, సంఘము సంస్కరింపబడిననే గాని రాజకీయముగ ముక్తియుండదనియు తలంచువారు కొందరు కూడకలరు. ఈ యంశమును గురించి "ట్రిబ్యూన్" సంపాదకులు శ్రీబాబూ కాళీనాధరాయిగారు 'వేదిక్ మాగజీన్'లో నిట్లువ్రాయుచున్నారు—

ఒకదేశము సాంఘికముగ వెనుకబడి యుండి రాజకీయ విషయములయందు ముందున కడుగిడజాలదు. అట్లులే రాజకీయముగ దాస్యత్వము ననుభవించుచున్న దేశము సాంఘిక విషయములయందు ముందుకనుజాలదు. ప్రస్తుతము భారతదేశమం దుదయించియున్న సంచలనమును గమనించిన వారలు కొంతవరకు తృప్తినందగలరు. మానవునకు వ్యక్తిత్వ మెట్లులున్నదో మొత్తము దేశమునకుకూడ నట్లులే ఒక ప్రత్యేకత "ఆత్మ పరిజ్ఞానము" నుండును. ప్రతి యుద్యమమునకును ఆత్మకును దగ్గరి సంబంధము గలదు. దాస్యదేశమం దుదయించు అన్నియుద్యమములకువలెనే సంఘసంస్కరణోద్యమము కూడ చాల ప్రతిఘటనలకు లోనైను. సంస్కారము పనికిరాదు పనికిరాదను వాదనలను సాగించువారు చాలమంది బయలుదేరెదరు. ఆసమయములయందును అక్కడక్కడ కొలదిమంది బయలుదేరి కలకొలది భేదాభిప్రాయములను పాటింపకుండ తమ యాదర్శముల కనువగు జీవితమును గడపుచుందురు. కావన చాలమంది తమ రాజకీయనాయకు లొసంగు అభిప్రాయముల ననుసరించియే సాంఘిక విషయములయందు కూడ వర్తించుచుందురు. అట్టి పరిస్థితులలో గావింపబడు సంఘసంస్కారము పాలిత దేశముయొక్క ఆచారముల ననుసరించుటకే కారణ ముదయించునుగాని స్వదేశముయొక్క వ్యక్తిత్వమున కెట్టియుపకారముగాని యుండదు. ఇదివరలో ఆయా దేశములయందు ప్రబలియుండిన స్వతంత్ర భావముల ననుసరించి సంఘసంస్కార వ్యవహారములు నిర్మింపబడియుండును. ఆసాంఘిక వ్యవహారములే జాతీయజీవనము యొక్క పునాదియని చెప్పవచ్చును. అట్టియెడనున రాజకీయనాయకులు జాతీయసాంఘిక దృక్పథమును గలిగియుండవలయును. రాజకీయనాయకులు రాజకీయ విషయములందెంత శ్రద్ధవహించుచుందురో అంతటిశ్రద్ధనే సాంఘిక విషయములయందుకూడ వహింపవలయును. అందువలన జాతియొక్క— ముఖ్యముగ భారతజాతియొక్క— జీవనమార్గము సంస్కరింపబడగలదు. సంపూర్ణ సాంఘికసంస్కారమొనగూడిననేగాని సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యము భారతదేశమునకలబడదని నొక్కి వక్కాణింపవచ్చును.

* * *

సహకారమన నేమి?—

ఈ విషయమునుగురించి శ్రీ గంగరాజు రఘునాథరావుగారు 'సుజాత'లో నిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

> సహకారమను పదమునకు శాస్త్రజ్ఞులు పెక్కు నిర్వచనములు జేసియున్నారు. వానిసారాంశమంతయు నొక్కటియే. కొందఱు వ్యక్తులు సరిసమానమగు హక్కులతో, తమ ఆర్థికస్థితి అభివృద్ధిపరచుకొనుటకై నొకసంఘముగ చేర్పడుటయే సహకార మనబడును. కొందఱు వ్యక్తులనగ ఒకజాతి వారైనను, ఒక సంఘము వారైనను, ఒక వృత్తివారైనను, ఒకగ్రామము వారైనను, నుండవచ్చును. సరిసమానమగు హక్కులనగ వీనిలో సభ్యులుగ నుండువారిలో హెచ్చుతగ్గులు లేవు. అందఱికిని సమానముగ నధికారముగలదు. ధనికుడు, బీద అను వ్యత్యాసము లేదు. ఆర్థిక దుస్థితియన సంఘముగ జేరువారు మూలధనము లేమిచే ధనసంపాదనము చేయజాలకున్నారు. ఎన్నియో కష్టములు అనుభవించుచున్నారు. ఇట్టివారు సంఘముగ జేరి తమ పరిస్థితులు బాగుపరచు కొనవచ్చును. సహకారము యొక్క ముఖ్య సూత్రము ప్రేమయు, త్యాగమును నైయున్నవి. ప్రేమలేనిది పరస్పరమైత్రి కలుగ జాలదు. త్యాగము చాల ముఖ్యమయినది. సహకారమువలన ప్రతివ్యక్తి సంఘముకొఱకును, సంఘము ప్రతివ్యక్తికొఱకును, పాటుపడును.

రసవాహిని

బులుసు రామజోగిరావుగారు

రసమతి గర్భగీతి, కవిరక్షిత రత్న విశాలశిక్ష, న
ర్మసఖ భయాభిమాన గుణమానిని, సిగ్గునతాండవించి, యా
దెస ఇసుమంతకాంచి నవదివ్యమనోరమ సల్కరింప, పెం
పెసగ, విలంబకాల మధు హేమరతీశ్వరు నంటిమాటికిన్.

వంగుచు వ్రాలె విందుల, వివాహములం జొరిక్రొత్తమిన్కుల
న్జెంగుల బారులో మొదటి జీవరమామణి కంటబిల్చి, మా
యంగుల, దండిమోధవర యాశయమంగళ కన్యకాత్మచే
వంగిల, ప్రేమపాశభర పార్శ్వకుమారునిచూచి నవ్వుచున్.

వనితాలోకము

జ్యోతిర్మయి గంగులి కన్య, ఎం. ఏ.—

ఈమె సంఘసేవాపరాయణ. ఈమె తండ్రియగు కీ. శే. ద్వారకనాథ గంగులీగారు సాధారణ బ్రహ్మసమాజ స్థాపకులలోనొకరు. అబలాబంధవను పత్రికకు సంపాదకులు. ఈపత్రికయందు స్త్రీల యౌన్నత్యమునుగూర్చియు దేశభక్తి గూర్చియు నిర్భయముగ తమయభిప్రాయముల వెల్లడించుచుండిరి. తల్లియగు శ్రీమతి కాదంబిని గంగులియు విద్యాధికురాలు; వైద్యవృత్తిని జేకొన్న ప్రథమ బెంగాలిగ్రాడ్యుయేటు. జ్యోతిర్మయితలిదండ్రులామెను సంఘసేవయొనర్ప నియమించిరి. ఆమెయు తనశక్త్యానుసారముగ దలిదండ్రుల ఆజ్ఞను పాలించుచున్నది. ఈమెకు బెంగాలీసాంఘిక సేవాసదనమునందును, సరోజనలినీ మెమోరియలు సంఘమునందును జోక్యముగలదు. కవితాధోరణిగలది. ఇటీవలనే మదరాసునందు జరిగిన అస్పృశ్యతానివారక సంఘమున కధ్యక్షులుగనుండిరి.

స్త్రీవిద్యకై మనసార పాటుపడుచు, జ్యోతిర్మయిగారు, తనసోదరీమణులకు విద్య గఱపుచున్నారు.

1915-వ సం॥ నుండి అనేకకళాశాలలో అధ్యాపకురాలుగనుండిరి. ఇపుడు కలకత్తాయందలి విద్యాసాగర బానిభవన్ అనువితంతుస్త్రీ శరణాలయమునకు ప్రాణమువంటిదై అందలి స్త్రీలకు ఉపధ్యాయినిగ నున్నది.

ఈయమ కొళంబో, జలంధరులందున్నపుడు కార్మికులకెక్కుడు సహాయమొనర్చినది. ఈమె వల్లనే సిలోనునందు పసిపిల్లలు తోటలయందు పనిచేయుట మాన్పబడెను. అదిగాక హిందూ సంగీత చిత్రకళాశాల యొకటినిగూడ స్థాపించెను.

శ్రీమతి వైద్యాలంకృతి రంగుబాయిగారు—

బెంగాలు మహారాష్ట్రి ఫార్మసీకి యజమానియు, జిల్లాస్కూలు బోర్డునకు సభ్యురాలును అగువైద్యాలంకృతి రంగుబాయిగారు బెల్గాం మునిసిపలు సంఘమునకు సభ్యురాలుగ నెన్నకొనబడిరి.

బర్ద్వాను యువరాజగు మహారాజ సంభియారును, వారిభార్యయు.

డాక్టరు. మిస్. డీ. ఎం. సటూరు.

శ్రీమతి డాడీబా మెహాత.

శ్రీమతి డాడీబా సుతగారు—

అహమదునగరపు జిల్లా సెషన్సు జడ్జిగారిభార్య. అహమదునగరు బాలికాభటుల సంఘమునకు అధ్యక్షురాలుగ నెన్నుకొనబడిరి.

డాక్టర్ మిస్. డీ. యం. నటూరుగారు బి. ఏ. ఎం. బి. బి. ఎస్ —

మదరాసు వెల్లింగ్‌డన్ ప్రభ్విగారి స్త్రీవైద్య కళాశాలయందు ఉపధ్యాయిని. ఈవత్సరమే యీమె వైద్యపరీక్షయం దుత్తీర్ణ అయినది. వేపేరి ప్రెసంటేషన్ కాన్వెంటు నందును పిమ్మట క్వీన్ మేరి కళాశాలయందును, ప్రెసిడెన్సి కాలేజియందును చదివి అనేక గౌరవముల పొందిరి.

శ్రీమతి చందాబాయిగారు—

ఎం. ఎల్. ఏ గనుండిన నారాయన్ దాసుగారి జ్యేష్ఠకుమారి. చంద్రకుమార్ జెయిన్ అను ఆరా జమీందారుగారి కోడలు. వివాహమయిన కొంతకాలమునకే భర్త మరణించెను. అప్పటినుండి పరదాపద్ధతిని సరకుగొనక స్వవిద్యాభివృద్ధికై పాటుపడినది. సంస్కృతమునందును: జైనుల వేదాంతమునందును ప్రవీణతగలదు. తన సోదరీమణుల కుపయుక్తమగుటకుగాను హిందీభాషయందు, ఉపదేశరత్న మాల, సౌభాగ్యరత్న మాల, నిబంధరత్నమాల, మహిళారత్నమాల, మొదలగు పుస్తకముల రచించెను. ఇదిగాక తన సంపాదకత్వమున జైన మహిళాదర్శయను మాససంచికను ప్రచురించు చున్నది. మరియు ధర్మపురమున శ్రీ జైన బాల విశ్రామమను దివ్యభవనమును కట్టించి, అందు జైన స్త్రీలకు విద్యాబుద్ధుల గఱపుచున్నది.

శ్రీమతి సునీతి మిత్రగారు—

ఈమె దేశసేవా పరతంత్ర. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమునందు బి. ఏ. పరీక్షనిచ్చిన వెనుక కొన్నాళ్లు బెంగాలునందలి పాఠశాలల తనిఖీచేయుఉద్యోగముననుండిరి. మహాత్మా గాంధిగారు ప్రచారముచేసిన అసహాయోద్యమము (Non cooperation movement) ననుసరించి, యీపనిని వదలుకొని, స్త్రీలయందు విద్యావ్యాప్తికల్గుటకును, సంఘోపకారమునకును పాటుపడినది. లక్నోమునిపలు కమిషనరుగ యిపుడీమె యెన్నుకొనబడినందులకు సంతసించు చున్నాము. ఇట్టి సాధ్వీమ తల్లులు ముందంజవైచి భారతదేశమును వన్నెకుదెత్తురుగాక!

ప్రతి సంవత్సరము ను అడవిజంతువులవలన 3,000ల జనులును, పాము కాటుచేత 25,000ల జనులును, యిండియా యందు మరణించుచున్నారట!!

* * * *

దోమలకు 22 పండ్లున్నవట. సూక్ష్మదర్శన యంత్రముతో చూడవచ్చును.

పక్షవాతమునకు దోమకాటు—

పక్షవాతమును దోమలకాటువలన కుదుర్చవచ్చునని హాలెండు ద్వీప నివాసియగు జె. ఎస్. మార్షలుగారను చున్నారు. ఒకవిధమగు దోమచే మొట్టమొదట మలేరియా జ్వరముగల నొకనిని కుట్టునట్లుచేసి, పిమ్మట అదే దోమచే పక్షవాతముగల రోగిని కుట్టు నట్లు చేసినయెడల, తోడనే ఆ జ్వరముచేత పక్షవాతము నయమగునట.

14 సంజలలో 22 భాషల నేర్చుకొనుట—

లీమ్స రైల్వేపనియందుండు హార్బీ రాబిన్సన్ అను నాతనికి 22 భాషలు తెలియునట. ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, యిటాలియను, రష్యన్, జర్మను, స్పానిష్, డేనిష్ భాషల మాటాడగలడు. గ్రీకు, డచ్, పెర్షియన్, ఎస్పరాంటో, స్వీడిష్, పోర్చుగీస్, బల్గేరియన్, చైనీసు, హిందూస్తాని, అరాబిక్, టర్కిష్, లాటిన్, నార్వేజియన్, రష్యన్, సెర్బియన్, జపానీస్ భాషలందు చదువను వ్రాయను నేర్చినవాడు ఐరోపా సంగ్రామమునకు పూర్వ మీతనికి యింగ్లీషు లేటిను మాత్రము తెలిసియుండెను. ఒకనాడు రైలుబండి యందొక ఫ్రెంచి కథల పుస్తకము దొరుకగా, నిఘంటువు సహాయమున దానిని చదువనేర్చెను. విరామమున్నప్పుడెల్ల అతడు విద్యాభివృద్ధి గావించుకొనుచుండెను.

అడవియందు దేవాలయములు—

ఒరిస్సానగరపు అడవులయందు రెండు పురాతనపు దేవాలయములను, ప్రొఫెసరు రకాల్ దాసు బెనర్జీగారు కనుగొనిరి. అవి క్రీ. శ. 8-వ శతాబ్దము నాటివియని తెలియుచున్నది. బాత్ నగరమున 11 అడుగుల పొడవునుగల్గి నల్లరాతితో చెక్కబడిన బుద్ధ విగ్రహ మొకటి సైతము కనుగొనబడెను.

అమ్మినభార్యను తిరుగకోరుట—

ఆంటోనియో క్రిస్టొఫేనోయను సంగీతగాడు ల్యాన్సుహోటలునందు పనికత్తెగనున్న యొక స్త్రీని వివాహమాడెను. కొన్నాళ్లకా స్త్రీ తనభర్తకు స్నేహితుడైన పిస్తాఫాయను మరొకనిపై మరులుకొన్నది. భర్తతోడనే ఆమెకు ఆ స్నేహితునికి 260 ఫ్రాంకులకు (సుమారు 26 రూప్యములు) అమ్మి కొన్నాళ్లుకాగానే వానియొద్దకు పోయి తనభార్యను అప్పగించమని కోరెను. ఆమె ఒప్పుకొననందున తుపాకితో ఆమెను కాల్చి చంపెను. పారిసుకోర్టు వారు నేరస్థునికి 8 సం॥ల కఠినశిక్ష విధించిరి.

భారతనారీమణులు–రాజకీయములు—

మొదటిమారునకు వలెగాక సైమనుసంఘ సభ్యు లీమారు తమ సతీమణులతో వచ్చియున్న సంగతిని చదువరు లిదివరకే యెరింగియుందురు. అందు ముఖ్యముగ సైమను సతి భారత దేశమందలి మహిళోద్యమమును గురించి కొంత శ్రద్ధవహించి యున్నట్లు అటనట ఇంగ్లాండు పత్రికలలో ప్రకటింపబడుచున్న వార్తలఁబట్టి తెలియుచున్నది. భారత నారీమణులు పురుషులతోఁబాటు సరిసమానముగ ప్రజాహిత సంస్థలయందు ప్రవేశించి పాటుపడ వలయుననియు అంతవఱకుగాని భారతసోదరీమణులలో గమనింపదగిన యంతటి సంస్కారము జరుగదనియు ఆమె యభిప్రాయముగ ప్రకటింపబడియున్నది. స్త్రీలు స్థానిక సంస్థలయందు కూడ పాలుగొనుచుండ వలయునని కూడ యీయమ తెలిపియున్నది.

సైమను సతీమణి తెలిపియుండిన విషయము సత్యగర్భితమైనను ఆమె గమనింప వలసిన యంశము లెన్నియో గలవని మా యభిప్రాయము. భారతదేశమందలి పురుషులందే విద్య అంతగ ప్రబలియుండని యీ దినములయందు స్త్రీలలో మరింత తక్కువగ విద్య వ్యాప్తినంది యుండునను సంగతిగురించి వేరుగ చెప్పనవసరములేదు. ఆదిని దేశమందలి స్త్రీ పురుషులలో విద్య వ్యాప్తినందవలయును. విద్య వ్యాప్తినందు నెడ పురుషులతోఁబాటు స్త్రీలును ప్రజాహిత సంస్థలయందు జోక్యము తమంత తామె కలుగజేసికొని యెదరని మా యభిప్రాయము. ఆదిని ప్రభుత్వము భారత దేశమందలి విద్యావ్యాప్తికి పాటుపడవలయును. అందునకు ప్రస్తుతము వెచ్చింపబడుచున్న ధనమునకన్న యెక్కువ ధనము వెచ్చింపబడుటకు భారత ప్రభుత్వ మవకాశ మొసంగవలసియున్నది. భారత నారీ

మణులు ప్రజాహిత సంస్థలయందు ప్రవేశింపవలెనని చెప్పుటకు బదులు ప్రభుత్వము స్త్రీలలో విద్య వ్యాప్తినందుటకు వలయు ప్రయత్నములు గావించు టెంతయు నవసరమని తెలిపియుండిన మే మెక్కుడు సంతసించి యుండెడివారము.

సత్సలహాలాయివి!—

భారత ప్రభుత్వము తరపున దక్షిణాఫ్రికాయందు ఏజంటు జనరల్‌గ కొంతకాలము పనిజేసియుండిన గా॥ శ్రీనివాసశాస్త్రిగా రాదేశమందలి భారతీయుల కష్టనివర్తికిగాను నెంతటి కృషి యొనరించియుండినను స్వదేశమునకు తిరిగివచ్చు సమయమున వారు ప్రదర్శించియుండిన వర్తన తీవ్రవిమర్శకు నెంతయు పాత్రమైయున్నదని నిర్భయముగ చెప్పవచ్చును. కేప్‌టౌన నగరమున గావింపబడిన యొకసభయం దుపన్యసించుచు దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులు యూనియన్ ప్రభుత్వమున కనుకూల వర్తనమును ప్రదర్శింపవలయునుగాని దక్షిణాఫ్రికనులతో కలసి వ్యవహరింపరాదని సలహా యిచ్చియున్నట్లు వినబడుచున్నది. పాశ్చాత్య దేశీయుల వర్తనను గమనించు ప్రతివానికిని పాశ్చాత్యులకు ప్రతీచీఖండ వాసుల యెడనుండు అభిమాన మెట్టిదై యుండునో స్పష్టముకాగలదు. శ్వేత జాతులకు పరిపాలనాధికారముండ వలయుననియు రంగు జాతులు వారి హస్తముల క్రింద బానిసలై మెలంగవలయుననియు నెల్లవేళలను వారు తలంచుచుందురు. ఆయంశము నెరింగియు నెరుంగనట్లు శ్రీశాస్త్రిగారు వర్తించుట సంతాపకరము. ఏనాటికిగానిండు, రంగు జాతుల మధ్య సఖ్యత సౌమ్యభవములును వృద్ధిపొందవచ్చును కాని ప్రాచ్యప్రతీచీ ఖండ వాసుల మధ్య విశ్వసింప దగినంతటి సఖ్యత నెలయునని తలంచుటకు వీలుకానుపించుట లేదు. అందువలన దక్షిణాఫ్రికా యందలి భారతీయులు దక్షిణాఫ్రికనులతో సఖ్యత వహించి యుండవలసియున్నది. స్వార్థముతో కూడుకొన్న యేకారణముచేత వీరిట్టిసలహా నొసంగవలసి వచ్చెనో మాకు బోధయగుట లేదు.

దక్షిణాఫ్రికా కాంగ్రెసు అభ్యుత్థానము—

దక్షిణాఫ్రికాకు చాలకాలముక్రిందట ఆహ్వానముమీదనే వెళ్లియుండిన భారతీయుల యిబ్బందులను తొలగించుటకని సంయుక్త ప్రయత్నములను సాగించుటకుగాను ఆదేశమందలి భారతీయులు కాంగ్రెసు మహాసభ నొకదానిని నెలకొల్పి సాగించుచున్నారు. ఈమహాసభ గాంధీ మహాత్ముడు, స్మట్సునేనాని మున్నగు మహనీయుల యాశీర్వాదముల నంది దినదినాభివృద్ధి నందుచున్నదని చదువరుల కెరింగింప నెంతయు సంతసించు చున్నా

రము. నాలుగువత్సరములక్రిందట ఆదేశమునకేగి చాలవరకు కాయబారమును విజయవంతముగ సాగించియుండిన శ్రీమతి సరోజనీదేవియే దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల కాంగ్రెసు మహాసభయొక్క శాశ్వతాధ్యక్షురాలుగా నియమింపబడియున్న విషయమెల్లరెరుంగుదురు. తమ ప్రజాహిత జీవనమందలి సగమున కెక్కుడు వత్సరముల నాదేశమందే గడపియుండిన మహాత్మాగాంధీగారుకూడ శ్రీమతి సరోజనీదేవిగారియొక్క కృషి ఫలితమున కెంతయు నాశ్చర్యపడుచుండ గా॥ శ్రీనివాసశాస్త్రీగారు ఆయమ సేవాపరాయణత యందును, ఫలితములందును లోపములున్నయట్లుగ ప్రచారము గావించి తమకుగల యుద్యోగపు పలుకుబడిపై పూర్ణముగ నాధారపడి శ్రీదేవిగారికి యధ్యక్షు గౌరవమింత ముందులేకుండ జేయుటకన్న హేయమగు కార్యమింకొకటి యుండదని చెప్పినందులకు మా సోదర సోదరీమణులు మన్నింతురుగాత. ఉద్యోగమాఖరైన యనంతరముకూడ ఆదేశమందు కొంతయధికారము చెలాయింపవలయునన్న అధికారతృష్ణ వీరికెక్కువగనున్న కారణముననే వీరింతటికార్యమునకు పూనికొనిరని నొక్కి వక్కాణింపగలము.

సైమన్‌సంఘము చేయునదేమి?—

సైమనుసంఘ సహకారము సహకారమని పలవించినవారికి చాలనిరాశగలిగించు నొకవిషయము సర్ జాన్ సైమనుగారి నోటినుండియే వెడలియుండుట కడుంగడు శోచనీయము. ఉదకమండలమందలి శీతలవాయువుల కానందముగ్ధులైన సైమనుగారు తమ నిర్ణీత కార్యక్రమమునంతటిని పూర్తిగ వెలిబలికియుండిరి. సైమనుసంఘము భారతదేశమందలి అన్నిసంఘముల కడనుండియు సాక్ష్యములనుగైకొని తదనుసారముగ 'న్యాయము నాధారపడిన' యొక నివేదికను (రిపోర్టు) తయారుగావించి దానిని పార్లమెంటు యెదుట నుంచుదురు. పాపము తమతమమొరల స్వయముగ నాలించిన సైమనుసంఘమువారు రాజ్యాంగప్రణాళికను తయారుచేయు సమయమున పలయు సహాయమును చేయుదురని గంపెడాసతోనున్న వారికీవార్త యొక సమ్మెట పెట్టువంటిదనుటలో అతిశయోక్తిలేదు. అట్టి సమయమున భారతీయుల కళ్లనీళ్లను తుడుచుటకే సైమను సహకార కేంద్ర సంఘమును రాష్ట్రీయ సహకార సంఘములును నియమింపబడినవని గ్రహించుట కింకేమి కష్టము!

ఎక్సైజుమంత్రి వింతవర్తనము—

"ఎక్సైజుమంత్రిగారి త్రాగుడు తత్వము" (పోలసీ)అను శీర్షికక్రింద తీవ్రముగ విమర్శింపబడి యుండిన జస్టిసు మంత్రివర్గమునకును, మద్యపాన నిషేధ ప్రచారమునకని

పదివేల రూపాయలను వెచ్చింప తలంపడిన స్వతంత్ర మంత్రివర్గమునకును అంతరంగికోద్దేశముల యందెట్టి భేదముగాని కానుపించుటలేదని చెప్పవచ్చును. "ఎడమచేయి తీయుడ"ని జస్టిసుపక్షము చెప్పిన దానినే 'పుఱ్ఱి చెయితీయుడ'ని స్వతంత్రమంత్రివర్గము చెప్పుచున్నది. జస్టిసుపక్షము ప్రభుత్వమున కెక్కడయాగ్రహము వచ్చునోయను భయమునకులోనై మద్యపాన నిషేధ ప్రచారము యిరువదివత్సరములలో పూర్తిగావింపబడగలదని కాలపరిమితి బెట్టియుండ స్వతంత్ర మంత్రివర్గము తమిళచాకచక్యమును ప్రదర్శించు చమత్కార పథమునసుసరించి బహిష్కరణకని పదివేలు ఖర్చుపెట్ట నిశ్చయించి ఆపదివేల ప్రచారమువలనను ఎక్సైజు రెవిన్యూకెట్టి కొరతగాని రాకుండజేయుటకని నలయు కట్టుదిట్టములగావించి ప్రజలకనుల దుమ్ముగొట్ట ప్రయత్నించియున్నది. మద్యపాన నిషేధవిధానమును పట్టుదలతో సాగించుటకు తమ కవకాశము లేదనియు అందువలన తామీసందర్భముననేమియు చేయజాలమనియు తమ చేతగానితనమును వీరు ప్రకటించియుండిననెంతయు బాగుగనుండెడిదిగాని ప్రజల నొకవిధముగ మభ్యపరుప ప్రయత్నించు టెంతమాత్రము సమంజసముగ కానుపించుటలేదు.

జగదీశచంద్రుని సుభాషితము—

నేడు భారతదేశమున నానాశాఖలయందలి నాయకులయందునను లోపములున్నవని చెప్పసాహసించినందులకు మమ్ములను మన్నింతురుగాక. ఇట్టివిషయమును నిర్భయముగ కాగితమున కెక్కించుటకు వలయుధైర్యస్థైర్యముల నొసంగినది శ్రీజగదీశ చంద్రుని సంభాషితమె. హిందూమహాసభవారిటీవల తప్పని పరిస్థితులేర్పడియున్న కారణాన కొలదిగ రాజకీయములయందు పాల్గొనుచున్నారుకాని వారు సాంఘికాభివృద్ధియే పరమావధియని ముఖ్యముగ తలంచుచుండిరి. ఇటులనే మతముతప్ప వేరేమియు ముఖ్యము కాదని కిలాఫత్ సంఘమువారు నిర్ణయించుకొనిరి. సాంఘికసమత్వ మలవడిన వెనుకనే రాజకీయములని దక్షిణ యిండియా యందలి కొన్ని బ్రాహ్మణేతర సంఘములభిప్రాయపడియున్నవి. ఇట్టులే రాజకీయములు చక్కబడు నెడ సాంఘికవిషయములు వాటియంతనవియే చక్కబడునని రాజకీయసంఘము లభిప్రాయపడుచున్నవి. ఇందువలన యెంతేని నష్టము వాటిల్లుచున్నదని శ్రీజగదీశచంద్రబోసుగారిటీవల కలకత్తానగరమున విశ్వవిద్యాలయ కళాశాలయం దుపన్యసించుసమయమున వెలిబలికియున్నారు. మత, రాజకీయ సాంఘికశాఖలయందన్నింటియందునను ఒక్కమారే సంస్కారమవసరమని

తెలుపు వీరివాక్యాంశములెంతయు గమనార్హమైయున్నవి. అన్నిశాఖలయందునను ఒక్కమారుగనే సంస్కారమొనగూడునెడ దాన నెక్కువలాభముగలదను విషయమును భారతదేశాభివృద్ధినాశించు ప్రతివారును గమనించుటవసరము.

వ్యభిచారదురాచారము—

నగరములయందు వ్యభిచారమే వృత్తిగా సాగించుసంఖ్య దినదినమునకును పెరిగిపోవుచుండుట శోచనీయము. నగరములయందలి వ్యభిచార గృహములసంఖ్య యెక్కువయగుచున్నది. ఈసందర్భమున బొంబాయినగరమందలి నాయకులు తగినశ్రద్ధవహించి పాటుపడుచుండుటను పాఠకులెఱింగియే యుందురు. ప్రభుత్వసంస్థలయందలి నాయకులేగాక ప్రజాసంఘములును యీవిషయమై తగినశ్రద్ధవహించి పాటుపడుచున్నవి.

అట్టియెడనున మదరాసునగరమేల యీవిషయమున వెనుకబడియున్నదో మాకు బోధపడుటలేదు. మదరాసు నాయకు లీసమస్యపట్లయించుకేనియు శ్రద్ధవహించుటలేదు. ఆకారణమున వ్యభిచారగృహము లపారమై సుఖజాడ్యము లపరిమితముగ వ్యాప్తినందుచున్నవి. ఇదివరలో జినీవానుండివచ్చిన విచారణసంఘమువారిని లెక్కలకును నేటిలెక్కలకును యెంతేని వ్యత్యాసముండునని మాయభిప్రాయము. మదరాసునాయకులు_ముఖ్యముగ పురపాలకసంఘసభ్యు లీవిషయమై వలయు శ్రద్ధవహింతురుగాక.

స్త్రీలు : ఫాక్టరీలు—

ఫాక్టరీలు, గనులు మున్నగువాటియందు స్త్రీలు పనిచేయుటవలన వారల యారోగ్యమపారముగ చెడిపోవుననియు ఆకారణమున చట్టమందువలయు కట్టుదిట్టములు గావింపబడవలెననియు యిదివరలో ఆందోళన గావింపబడుటయు అందుమీద స్త్రీలనొక్కమారుగా పనులనుండి నిలపివేయుటకు పూనుకొనినచో దేశమున దారిద్ర్యము వ్యాపించుననియు అందులకు ఫాక్టరీలయందలి స్త్రీలసంఖ్య క్రమముగ తగ్గింపబడుటకు ప్రయత్నములు గావింపబడవలెననియు యిదివరలో నిర్ణయింపబడినది. అందులకనుగుణ్యముగు ఫాక్టరీ చట్టములో కాలానుగుణ్యమై అవసరమగు మార్పులు గావింపబడవలయును. ఈసందర్భమున నియమింపబడిన ప్రత్యేక విచారణసంఘముయొక్క సవరణచట్టము రెండవమారామోదమునకు బొంబాయి శాసనసభయందు ప్రవేశపెట్టబడియున్న సమయమున మిల్లు యజమానులగు కొందరు సభ్యులొక్కుమ్మడి సవరణచట్టమునందలి యంశములను పూర్తిగ విమర్శించి యిట్టిచట్ట మనవసరమనిబలికిరి. మిల్లులందు పనిచేయుచున్న స్త్రీకి మూడువార

ములు విశ్రాంతి నొసంగవలెననియు ఆదినములకు వేతనముగ దినమునకొక యర్ధరూపాయ వంతున నియ్యవలెననియు చట్టమందుగలదు. మిల్లులయందు పనిచేయు స్త్రీలసంఖ్య తగ్గిపోవలయునని ప్రజలుకోరుచున్నారు. అందులకుగాను యిట్టిచట్టములవసరము. స్త్రీలను యెక్కువగ మిల్లులయందుపయోగించు యజమానులు యిట్టిషరతులు విధింపబడునెడ వారిసంఖ్య క్రమముగ తగ్గింతురు.

పోలీసుశాఖవారి చర్యలు—

ఇటీవల పోలీసువారు వింత పథము ననుసరించుచున్నారు. ఎచ్చో జూచినను రాజకీయ నాయకులను వారంటులైన చూపకుండ అరెస్టు చేయుచున్నారు. ఒక్కొక్క రాష్ట్రములో నొక్కొక్కమారు పలుతావులయందు అరెస్టు నొక్క మారుగనే గావించుచున్నారు. ఇటులు అరెస్టుల గావించుటను గురించి మేమేమియు చెప్పజాలము కాని వారలపై నెట్టినేరారోపణలను గాని గావింపకుండుట కొంత అసహ్యకరముగ నున్నది. దొంగలబట్టిన రీతిని హటాత్తుగా అరెస్టుచేసి ప్రజలయందు పలుకుబడి గల వారిని గైకొనుటవలన దేశమం దశాంతియె ప్రబలును గాని అదియెన్నంటికిని తగ్గదు. ఈ యంశమును ప్రభుత్వ మెంతత్వరలో గమనించిన నంతమంచిదని మాయభిప్రాయము.

గ్రంథములు

తీర్థయాత్రా ప్రదర్శిని—

శ్రీ ఇరంకి నరసింహమూర్తిగారిచే వ్రాయబడిన "ఆసేతుశైలాసపర్యంత సంపూర్ణ భారతదేశ సవ్యప్రదక్షిణ తీర్థయాత్రాప్రదర్శని" యను గ్రంథము మాకార్యాలయము చేరినది. తీర్థయాత్రల నెట్లు గావించుటయో యేయేమార్గముల ననుసరింపవలయునో యేయేప్రాంతముల నెట్టియాచారములుండునో మున్నగు విషయములన్నియు నిందువివరముగ వ్రాయబడియున్నవి. గ్రంథకర్త స్వయముగ దేశమందలి అన్నిప్రాంత సంచారమొనరించి స్వయముగచూచివచ్చిన యంశములనే గ్రంథస్తము గావించియుండెను. గ్రంథకర్త కేవలము పుణ్యస్థలములకేబోయిరాక ప్రాచీన కళాస్థానములగు అజంతా, ఎల్లోరామున్నగు గుహాప్రాంతములకేగియుండెను. ఈగ్రంథము తీర్థయాత్రల నొనరింప నుత్సాహముగల ఆంధ్రసోదరసోదరీమణుల కెక్కువయుపయోగింపగలదు. గ్రంథమువెల ఒకరూపాయి. ప్రతులువలయువారు (పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా, భీమవరము తాలూకా, వీరవాసరంపోస్టు.) తోలేరుగ్రామమందలి గ్రంథకర్తకు వ్రాయవలయును.

సీతారాముల పాటలు---

శ్రీమతి గుడిపూడి ఇందుమతీదేవికృత "సీతారాముల పాటలు" గ్రంథము మాకార్యాలయము చేరినది. ఇందుమొత్తము 132 పాటలుగలవు. ఇంతవరకును ఆయాగృహములయందు అందునను ముఖ్యముగ స్త్రీలచే పాడబడుచుండు పాటలవరుసల ననుసరించియిందలి పాటలు వ్రాయబడియున్న కారణాన పాడుకొను వారికి వరుసలను పట్టుటలో క్రొత్తయుండదు. గ్రంథమువెల ఎనిమిదిఅణాలు. ప్రతులువలయువారు బెజవాడ గాంధీనగర్‌నందలి గుడిపూడి రామరావుగారికి వ్రాయవలయును.

శ్రీకృష్ణవేణీ మహాత్మ్యము—

గ్రంథకర్త శ్రీమద్దులపల్లె గురుబ్రహ్మశర్మ గారిచే నర్సారావుపేటనుండి ప్రకటింపబడిన "కృష్ణవేణీ మాహాత్మ్య" మొక పద్యకావ్యము. ఇందలికథాంశము "స్కాందపురాణాంతర్గత సహ్యాద్రిఖండస్థమగు కృష్ణా మహాత్మ్యము"నుండి గైకొనబడినది. శ్రీముబునట్ల విశ్వనాథశాస్త్రిగారిచే ప్రకటింపబడిన పైగ్రంథము ననుసరింప బడినట్లు గ్రంథకర్తతెలిపియున్నాడు. శ్రీశైల పూర్వభాగమునగల తీర్థములకన్నింటికిని ప్రస్తుతముగల నామములను గ్రంథకర్తపేర్కొని యున్నారు. గ్రంథమువెల ఎనిమిది అణాలు. వలయువారు ఆంధ్రవిద్యాభారతీ నిలయము, మురికిపూడిపోస్టు, నరసాపురం తాలూకా అని వ్రాయవలయును.

మొగలాయి దర్బారు—

శ్రీ మొసలికంటి సంజీవరావుగారిచే ఆంధ్రీకరింపబడి రాజమహేంద్రవరమునుండి శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామి నాయుడుగారిచే సరస్వతీ గ్రంథమండలియొక్క 31-వ కుసుమముగ వెలువరింపబడిన మొగలాయి దర్బారు (తృతీయభాగము)యొక్క కథాంశము గురించిగాని అనువదింపబడిన పద్ధతి విధమును గురించిగాని యెక్కువగ వ్రాయనవసరములేదు. ఇదివరకు వ్రాసియుండిన మొదటి రెండుభాగములను చదివినవారు యీతృతీయ భాగముయొక్క చక్కదనమును గ్రహింపగలరు. శైలిసులభమై యిది స్వతంత్ర గ్రంథమువలె కన్పట్టుచున్నది. కథాంశము రసవంతమై అద్భుత సంఘటన సంయుతమై యున్నది. వెల రు 1-8-0.

శ్రీ సంజీవరావుగారు ఆంధ్ర సంజీవనీ గ్రంథ మాలా కుసుమములుగ విశాఖపట్టణము నుండి ప్రకటించియుండిన చరిత్ర సంబంధమగు "బక్సారుయుద్ధము" 0-10-0, ప్లాసీయుద్ధము (0-4-0) గ్రంధములు కూడ మాకార్యాలయము చేరినవి. ఎట్టివిధమున ఆంగ్లేయులు భారతదేశమందు మకాము వేయ ప్రయత్నించిరో యీ గ్రంథములందు వ్రాయబడియున్నది.